

9 69 T2B
ΚΩΝΣΤ. Θ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Γιαννακοπούλου (Κων Θ.)
ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ
ΝΕΩΤΕΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
(Καὶ διὰ τὸ Β' ἔτος συνδιδασκαλίας τῶν Ε' καὶ ΣΤ' τάξεων)

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α

ΑΘΗΝΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΙΔΕΡΗ
ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΛ 44

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

9
69 7106
Γιαννακοπούλου (Κικ. Θ)
ΚΩΝΣΤ. Θ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΩΤΕΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

(Καὶ διὰ τὸ Β' ἔτος συνδιδασκαλίας τῶν Ε' καὶ ΣΤ' τάξεων)

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΛ 44
1949

002
ΕΛΕ
ΣΤΡΑ
167

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως
ἰδιοχείρως ἢ διὰ σφραγίδος.

Handwritten signature: Ravel. [unclear]

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΩΤΕΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ ἱστορία τοῦ ἐνδόξου Ἑλληνικοῦ Ἔθνους συνεχίζεται. Παρηκολουθήσαμεν μέχρι τώρα τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ἐξεκινήσαμεν ἀπὸ τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ συνηγήσαμεν τὸν Ἑλληνα εἰς τὴν προϊστορίαν τοῦ κόσμου, εἰς τὴν *μυθικὴν ἐποχὴν*, νὰ ἀνέρχεται τὰς βαθμίδας τοῦ πολιτισμοῦ, νὰ δημιουργῇ μεγάλα καὶ ὑψηλά ἔργα, νὰ ἀναπτύσῃ τὸ πνεῦμα τοῦ καὶ νὰ γίνῃ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης δι' ὠραίων παραδειγμάτων καὶ ὑψηλῶν ἰδεῶν.

Ἐστάθημεν μὲ θαυμασμὸν ἔμπροσθεν τῶν μεγάλων ἡρωϊκῶν προτύπων τῆς ἀρχαιότητος. Ἐθαυμάσαμεν τὸν Δωρικὸν ἥρωα Ἡρακλῆ, τὸν Ἴωνα Θησέα, τοὺς Αἰολεῖς ἥρωας καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς εἰς πολέμους καὶ εἰς λαμπρὰ ἔργα εἰρήνης.

Ἀφήσαμεν τὴν μυθικὴν καὶ ἡρωϊκὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ παρηκολουθήσαμεν κατόπιν τοὺς ἐθνικοὺς δεσμοὺς τῶν Ἑλλήνων, τὴν πρόδοον μεγάλων ἑλληνικῶν πόλεων, τῆς Σπάρτης, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηβῶν, τὰς ἐκατρατείας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τὴν ἐνότητα τοῦ Ἔθνους διὰ τῶν Μακεδόνων, πλείστους ἐμφυλίους πολέμους καὶ τέλος ἐκλείσαμεν τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μὲ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Ἐξηκολουθήσαμεν κατόπιν νὰ παρακολουθῶμεν τὴν πάλην τοῦ ρωμαϊκοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, εἶδομεν τὴν νίκην τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ μέγα του κατῶρθωμα τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου διὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τέλος δὲ παρηκολουθήσαμεν μὲ ἐθνικὴν θλίψιν τὴν πῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν κατάλυσιν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ὑποταγὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τοὺς Τούρκους (1453 μ.Χ.), ὅπως ἄλλοτε εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Εἰς τὰς τρεῖς αὐτὰς περιόδους τῆς ἱστορίας τοῦ Ἔθνους

μας ἐγνωρίσαμεν τὸν Ἕλληνα, ἄλλοτε μὲ τὸ ὄπλον εἰς τὰς χεῖρας νὰ πολεμᾷ τὴν βαρβαρότητα καὶ ἄλλοτε νὰ σκύβῃ μὲ ἐπιμονὴν εἰς τὸ βιβλίον καὶ νὰ ἐργάζεται μὲ τὸ ἀστραπηβόλον πνεῦμα του, διὰ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐστάθημεν εἰς μεγάλα ὄροσημα. Ἐγαλβανίσαμεν τὴν ψυχὴν μας μὲ τὸν Μαραθῶνα, τὴν Σαλαμίνα καὶ τὰς Πλαταιάς. Εἶδομεν τὴν τελείαν ἔκφρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Ε' αἰῶνος π.Χ., ἠκολουθήσαμεν τὸν δορυκτῆτορα Ἀλέξανδρον εἰς τὰ μεγαλειόβολα σχέδιά του καὶ ἔθαμβώθημεν μὲ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν δόξαν τοῦ ἑλληνικοῦ Βυζαντιῦ καὶ τῶν ἐνδόξων δυναστειῶν του.

Ἐτοι φθάνομεν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν τώρα θὰ ἀρχίσωμεν νὰ ἀσχοληθῶμεν.

Ἐπόδουλος ὁ Ἕλλην πλέον εἰς τὸν Τοῦρκον δίδει τὰ ὑψηλὰ παραδείγματα τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς αὐτοθυσίας. Διεξάγει λαμπροὺς ἀγῶνας κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ δημιουργεῖ δύο λαμπρὰ ὄροσημα εἰς τὴν νεωτέραν του ἱστορίαν: Τὴν 25ην Μαρτίου 1821 καὶ τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 1940.

Τὸ 1821 ἠγωνίσθη καὶ πάλιν διὰ τὴν ἐλευθερίαν του ὁ Ἕλλην καὶ τὸ κατώρθωσε ἔπειτα ἀπὸ μεγάλους καὶ σκληροὺς ἀγῶνας. Κατόπιν ἔλαβεν εἰς τὰς χεῖρας του τὸ ἄροτρον καὶ ἐκαλλιέργει τὴν ἑλληνικὴν γῆν. Καὶ ἀνεγένωνε τὸν μακραιῶνα πολιτισμὸν του.

Ἀλλὰ πάλιν ἔμπροσθεν τῆς Ἑλλάδος οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς. Ἡθέλησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ ἐδάφη τῆς. Καὶ τότε ἡ Ἑλλὰς ἀπήντησε καὶ πάλιν «ΟΧΙ!»

«Μολὼν λαβέ!» θὰ ἔλεγεν ὁ Σπαρτιάτης. «Ὅχι!» εἶπεν ἡ νεωτέρα Ἑλλὰς. Νέον ὄροσημον διὰ τὴν ἱστορίαν μας. Ὅροσημον, τὸ ὁποῖον διδάσκει, ὅτι ἡ ΕΛΛΑΣ δὲν πεθαίνει ποτέ! Ζῆ καὶ θὰ ζῆ πάντοτε: ΩΡΑΙΑ, ΜΕΓΑΛΗ, ΛΑΜΠΡΑ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΣ!

ΜΕΡΟΣ Α'

Η ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

1. Η ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

α' Έκτασις τοῦ τουρκικοῦ κράτους

Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατέκτησαν συντόμως τὰς ὑπολοίπους ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἔγιναν κύριοι ὀλοκλήρου τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου.

*Ἐτοὶ ἴδρυσαν μίαν μεγάλην τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν, ἣ ὁποία περιελάμβανεν ὀλόκληρον τὴν Βαλκανικὴν, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τὴν Κρήτην, τὴν Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν καὶ ἦσαν κύριοι τοῦ Αἰγαίου, τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου.

Τὸ τουρκικὸν κράτος εἶχε φθάσει πλέον εἰς τὴν μεγαλύτεραν του ἀκμὴν. Ἐν τούτοις ὅμως συνέχισε τοὺς ἀγῶνας του ἐναντίον τῶν γειτόνων λαῶν καὶ ἐκ τῆς Οὐγγαρίας, τὴν ὁποίαν κατέλαβεν, ἐστράφη πρὸς τὴν Αὐστρίαν.

Οἱ Τούρκοι, ὑπὸ τὸν σουλτᾶνον Σουλεῖμᾶν (1529) ἐνίκησαν τὸν οὐγγρικὸν στρατὸν, ἔφθασαν μέχρι τῆς Βιέννης καὶ τὴν ἐπολιόρκησαν δύο φορές. Οἱ Αὐστριακοὶ ὅμως ἀντέταξαν σθεναρὰν ἀμυναν καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ νὰ τοὺς ἀπωθήσουν μέχρι τοῦ Βελιγραδίου. Ἐτοὶ ἡ Αὐστρία διὰ τῶν ἀγῶνων τῆς ἐσώθη καὶ ἔσωσε τὴν Εὐρώπην καὶ τὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τὴν ἡμισέληνον.

Παρ' ὅλα ταῦτα οἱ κατακτητικοὶ πόλεμοι τῶν Τούρκων δὲν ἐτελείωσαν. Πόλεμικὸς λόγος ὅπως ἦσαν, συνέχισαν τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν, Ρώσων, Οὐγγρων καὶ Ἑνετῶν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Ἐργασίαι εἰς τὸν χάρτην : Ποίας χώρας περιελάμβανε τὸ τουρκικὸν κράτος; 2. Ποῖοι λαοὶ ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Τούρκους; 3. Συνητήσαμεν τοὺς Οὐγγρους, Αὐστρια-

κούς, Ρώσους και Ένετους εις την Βυζαντινήν Ἱστορίαν ;
 Εἰς ποίας περιπτώσεις ; 4. Ἀναπτύξατε προφορικῶς ἢ διὰ
 γραπτῆς ἐργασίας τὸν κίνδυνον, τὸν ὅποιον διέτρεχεν ἡ Εὐ-
 ρώπη ἀπὸ τοῦς Τούρκους. 5. Ἀνασκόπησις τῆς Ἱστορίας τῶν
 Τούρκων. (Σελτζούκοι, ὀθωμανοί, σουλτάνοι, ἄγωνες τῶν
 Τούρκων κτλ.) 6. Ἀρχίσατε νὰ κάμνετε ἔν λεξικόν, εἰς τὸ
 ὅποιον νὰ γράφετε τὰ ἱστορικά ὀνόματα με συντομον βιο-
 γραφίαν τῶν. 7. Ἀρχίσατε νὰ κάμνετε λεύκωμα με εἰκόνας
 ἱστορικῶν προσώπων, μαχῶν, ἱστορικῶν γεγονότων κτλ. 8.
 Ἐπίσης ἀρχίσατε πίνακα χρονολογιῶν τῶν σπουδαιοτέρων
 γεγονότων.

Τὸ Τουρκικὸν Κράτος κατὰ τὴν μεγαλυτέραν του ἀκμὴν.

β'. Τὸ κράτος τῆς Ἐνετίας

Ἀπὸ τὰ μικρὰ κράτη, εἰς τὰ ὅποια ἦτο διηρημένη ἡ Ἰταλία, τὸ ἰσχυρότερον ἦτο τὸ κράτος τῶν Ἐνετῶν εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους.

Ἦδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν σταυροφοριῶν καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων οἱ

Ένετοί είχαν υπό την κατοχήν των τὰς παραλιακάς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, τὸ τμήμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν Κρήτην.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων οἱ Ένετοὶ συνέχισαν τοὺς ἀγῶνας ἐναντίον των καὶ εἰς διάστημα ἑκατονταετίας ἀπώλεσαν ὅλας τὰς κτήσεις των ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ διετήρουν μόνον τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ τὴν Κρήτην.

Εἰς νέον πόλεμον ἔχασαν τὴν Κρήτην, ἀλλ' οἱ ἀγῶνες των συνεχίζοντο ἀκόμη. Εἰς τέταρτον πόλεμον ὁ Ένετὸς *Φραγκῖσκος Μοροζίνης* κατέλαβε τὴν Πελοπόννησον, εἰσήλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπολιόρησε τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι ἐκλείσθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο (Σεπτέμβριος 1687), ἐνῶ διήρκει ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως, μία ἐνετικὴ ὄβρις ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος, ὁ ὅποιος ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς πυριτιδαποθήκη καὶ τὸ ἀθάνατον μνημεῖον τῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ κατεστράφη κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος του.

Οἱ Ἕλληνας ἐνίσχουον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις των τοὺς Ένετοὺς, διότι ἐπίστευον, ὅτι μὲ τὴν ἤτταν τῶν Τούρκων θὰ ἀνέκτων τὴν ἐλευθερίαν των.

Τέλος ὁμοῦ οἱ Τούρκοι κατάρθωσαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος νὰ ἐκδιώξουν ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας τοὺς Ένετοὺς καὶ ἔτσι αἱ προσδοκίαι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὴν πλευρὰν αὐτὴν ἐξέλιπον.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Βενετία, Ένετοὶ (πληροφορίαι). 2. Διὰ τὸ λεξικὸν ὀνομάτων : Φραγκῖσκος Μοροζίνης. 3. Πίναξ χρονολογιῶν : Καταστροφή Παρθενῶνος. 4. Ἑλπίδες καὶ πόθοι τῶν Ἑλλήνων. 5. Λεύκωμα : Ὁ Παρθενῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ σήμερον (εἰκόνες).

γ'. Ἡ Ρωσία

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα συναντῶμεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐκτάσεις τῆς Εὐρώπης τὰς σλαβικὰς φυλάς τῶν Ρώσων.

Οἱ Ρῶσοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγάλης ἀκμῆς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν ἀκόμη βάρβαροι, ἀμόρφωτοι καὶ ἀπολίτιστοι. Μὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ Βυζαντινοῦ προσήλθον εἰς τὸν Χριστιανισμὸν, ἔκαμνον δὲ καὶ ἐπίδρομάς ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αἱ ὅποιοι ἀπεκρούσθησαν.

Εἰς μεγάλην ἀκμὴν ἔφθασεν ἡ Ρωσία ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ τσάρου *Πέτρου τοῦ Μεγάλου* (1689—1725). Οὗτος γενόμενος τσάρος τὸ ἔτος 1689 εἶχεν ὡς ὄνειρόν του, νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸν Βόσπορον καὶ τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἔτσι νὰ ἀποκτήσῃ διέξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Μεσόγειον. Ἀπέθανεν ὅμως εἰς ἡλικίαν 53 ἐτῶν καὶ δὲν κατάρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ σχέδιά του.

Ἐν τούτοις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἡ Ρωσία ὀργανώθη ἐσωτερικῶς, προώδευσεν ἀρκετὰ καὶ ἀπετέλεσε μίαν μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν αὐτοκρατορίαν.

Ἐπειτα ἀπὸ μερικοῦς ἀσήμεους καὶ ἀνικάνους τσάρους ἡ Ρωσία ηὔτύχησε νὰ διοικῆται ἀπὸ τὴν *Αἰκατερίνην τὴν Β΄*. Αὕτη ἔκαμε πολλοὺς πολέμους μὲ τοὺς Γερμανοὺς καὶ Αὐστριακοὺς, ἀπὸ τοὺς Τούρκους δὲ ἀφῆρεσε τὴν Κριμαίαν καὶ ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ σχέδια τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ νὰ γίνῃ αὐτοκράτειρα εἰς τὸ Βυζάντιον.

Πρὸς τοῦτο ἐβοήθησεν καὶ τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνας καὶ ἔστειλεν ἐνισχύσεις. Περὶ αὐτῶν ὅμως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ· 1. Γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ρωσίας. 2. Οἱ Ρῶσοι κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν. 3. Πέτρος ὁ Μέγας καὶ τὸ ὄνειρόν του. 4. Τὰ σημερινὰ σχέδια τῶν Σλάβων (στενὰ κ.τ.λ.). 5. Αἰκατερίνη Β΄ (πληροφορίαι).

δ΄. Ἄλλα τινὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη

Ἡ ἱστορία τῶν κρατῶν, διὰ τὰ ὁποῖα προηγουμένως ὠμιλήσαμεν, συνδέεται στενῶς μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους μας. Τὰ κράτη αὐτά, ἐξυπηρετοῦντα κατὰ κύριον λόγον ἰδικὰ τῶν συμφέροντα, ἄλλοτε ἐξυπηρετήσαν τὰ συμφέροντα τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ καὶ ἄλλοτε ἐτήρησαν στάσιν ἐχθρικὴν ἀπέναντί του.

Ἐκ τῶν γερμανικῶν κρατῶν ἡ Αὐστρία ἀφ' ἑνὸς μὲν ἤθελε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Βαλκαντικῆς καὶ εἶχεν ἐστραμμένους τοὺς ὀφθαλμούς της εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὸ Αἰγαῖον, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατεδίωκε τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον καὶ πᾶσαν ἑλληνικὴν κίνησιν πρὸς ἀπελευθέρωσιν, τὴν ὁποῖαν ἐπρόδιδεν εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἡ Ρωσία ἐξ ἄλλου διὰ τῆς Αἰκατερίνης ὀργάνωσε μὲν ἑλληνικὰς ἐπαναστατικὰς τάσεις πρὸς ἀπελευθέρωσιν,

ἀπέβλεπε δὲ εἰς τὴν κατάληψιν ἑλληνικῶν ἐδαφῶν καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἐγκαθίστα αὐτοκράτορα τὸν ἔγγονον τῆς Αἰκατερίνης Κωνσταντίνου.

Πλὴν τῶν κρατῶν τούτων καὶ ἄλλα κράτη ἤσκησαν ἐπιδράσεις ἐπὶ τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Γαλλία λ. χ., ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ ἐξελισσεται εἰς σπουδαίαν αὐτοκρατορίαν καὶ προώδευσεν ἄρκετὰ ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῆς Λουδοβίκου ΙΔ', ἐνεψύχωσε εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους τοὺς Ἑλληνας μὲ τὰ διδάγματα τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Καὶ ἄλλα ἀκόμη κράτη τῆς Εὐρώπης ἀνεπτύχθησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ προώδευσαν. Ἡ Ἰταλία ἔπειτα ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως ἀπέβη ἰσχυρὰ δύναμις καὶ ἔδωσε χεῖρα βοηθείας εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα εἰς μίαν κρίσιμον στιγμήν τοῦ ἀγῶνος τῆς.

Τὸ ἴδιον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τὴν Ἀγγλίαν, τῆς ὁποίας θὰ συναντήσωμεν τὸν φιλελληνισμόν εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους. Ἀλλὰ περὶ αὐτῶν τῶν κρατῶν καὶ περὶ τῶν ἐνεργειῶν των θὰ ἴδωμεν εἰς σχετικὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπακολουθήσουν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Γεωγραφία τῆς Εὐρώπης. Τὰ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ κράτη. 2. Ζητήσατε πληροφορίας διὰ μίαν σύντομον ἱστορίαν τῶν κρατῶν τούτων καὶ ἀνακοινώσατε σχετικὴν σας ἐργασίαν. 3. Ἡ φεουδαρχία εἰς τὴν Εὐρώπην. 4. Ἀπορφαί κ.τ.λ.

2. Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

α'. Δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων.

Ὅταν οἱ Τοῦρκοι κατέλυσαν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν καὶ κατέλαβον τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ὑπεδούλωσαν καὶ τὸν Ἑλληνισμόν.

Διὰ νὰ στερεώσουν περισσότερον τὴν κυριαρχίαν των, ἐχρησιμοποίησαν τὴν βίαν καὶ τὸν τρόμον. Ἐσφαζον, ἐλεηλάτουν, ἐμαστίγωνον τοὺς ἀτυχεῖς Ἑλληνας, ἄλλους τοὺς ἐπώλουν ὡς δούλους εἰς τὰς διαφόρους ἀγοράς τῆς Ἀνατολῆς καὶ γενικῶς τοὺς κατεπίεζον μὲ κάθε μέσον.

Ἡ ζῶη τοῦ *ραγιά*, τοῦ δούλου, δὲν εἶχε καμμίαν ἀξίαν διὰ τὸν κατακτητὴν. Διὰ τὸ ἐλάχιστον πρᾶγμα εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὸν φονεύῃ, χωρὶς νὰ δίδῃ λόγον τῶν πράξεών του εἰς οὐδένα. *Οἱ γκιασύρηδες*, δηλ. οἱ ἄπιστοι ὁμοῦς ἀπεκάλουν τοὺς Ἑλληνας οἱ Τοῦρκοι, ἔπρεπε νὰ εὐρισκωνται εἰς συνεχῆ ὑπακοήν. Ἦσαν ἄπιστοι καὶ δὲν ὑπῆρχε

δι' αὐτοὺς δικαιοσύνη. Ὄταν ἡδικοῦντο ὑπὸ τινος Τούρκου, δὲν ἠδύναντο νὰ καταφύγουν εἰς τὰ τουρκικὰ δικαστήρια. Καὶ ἐὰν κατέφευγον, δὲν εὕρισκον ποτὲ τὸ δίκαιόν των. Ὁ τουρκοὺς δικαστὴς ἐδικαίωνε πάντοτε τὸν ὁμόθηρσόν του. Ἡ τιμὴ δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχη ὁ γκισοὺρ. Δὲν εἶχε κανέν ἀνθρώπινον δικαίωμα. Ἐπρεπε πάντοτε νὰ ὑποκλίνεται εἰς τὸν Τούρκον καὶ νὰ σηκώνεται, ὅταν ἐκεῖνος διήρχετο ἔμπροσθέν του. Δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ καβαλλικεύη εἰς ἵππον, ἀλλ' εἰς ταπεινότερον ζῷον. Καὶ ἐὰν συνηντᾶτο μὲ Τούρκον, ἔπρεπε νὰ κατεβῆ, νὰ ὑποκλιθῆ καὶ νὰ τὸν πολυχρονίσῃ.

Καὶ τὴν περιουσίαν του ἀκόμη ἔχασεν ὁ ὑπόδουλος Ἑλληνας. Οἱ Τούρκοι, ὅταν ἔγιναν κύριοι τῆς χώρας, ἤρπασαν τὰ καλύτερα κτήματα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ ἐκράτησαν διὰ λογαριασμόν των ἢ τὰ ἔδωσαν εἰς τὰ *τζαμιά*, τοὺς τουρκικοὺς δηλ. ναοὺς, καὶ τὰ κτήματα ταῦτα ὠνομάζοντο **βακούφια**. Εἰς τοὺς ραγιάδες ἀφήσαν ἐλάχιστα κτήματα εἰς ὄρεινά καὶ ἄγωνα μέρη καὶ ἀπὸ τὰ προϊόντα τῶν κτημάτων αὐτῶν ἐλάμβανον τὸ ἓν δέκατον ὡς φόρον.

Καὶ τὴν θρησκείαν ἀκόμη τοῦ ραγιά ἐκτύπησαν οἱ Τούρκοι. Δὲν εἶχεν ὁ Ἑλληνας τὸ δικαίωμα νὰ κτίζῃ νέους ναοὺς καὶ νὰ κρατῆ τούς καλυτέρους. Οἱ καλύτεροι ναοὶ μετεβάλλοντο εἰς ὀθωμανικοὺς ναοὺς, εἰς *τζαμιά*. Εἰς τοὺς χριστιανοὺς Ἑλληνας, ἀπέμειναν οἱ πτωχικώτεροι ναοὶ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀφηρέθησαν οἱ κώδωνες, διὰ νὰ ἀποφεύγωνται αἱ κωδωνοκρουοῖαι. Ἀκόμη δὲ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐξωτερικῶς ἀπλοῖ, τὰ δὲ χριστιανικὰ σύμβολα, π. χ. σταυροὶ κτλ. εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῶν τοίχων τῶν ναῶν ἀπηγορεύοντο.

Οὔτε καὶ γράμματα εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ μανθάνουν οἱ Ἑλληνες. Διδάσκαλοι δὲν ὑπῆρχον. Τὰ σχολεῖα εἶχον καταργηθῆ. Ἔτσι ὁ ὑπόδουλος Ἑλληνισμὸς ἔζη εἰς τὸ σκότος τῆς ἀγραμματοσύνης καὶ σιγὰ σιγὰ θὰ ἐληθσμίνοι Ἐθρησκείαν, Ἔθνος καὶ Πατρίδα.

Φοβερά λοιπὸν ἦσαν τὰ δεινοπαθήματα τῶν ὑποδούλων. Ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία των ἦσαν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ἡ ζωὴ πλέον δι' αὐτοὺς χωρὶς τὴν ἐλευθερίαν δὲν εἶχε κανέν θέλγητρον.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Ζητήσατε περισσότερας πληροφορίας διὰ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων. 2. Προσπαθήσατε νὰ εὕρητε δημοτικὰ ἄσματα, τὰ ὁποῖα περιγράφουν τὴν ζωὴν τῶν δούλων. 3. Συγκρίνατε τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τουρκοκρατίας μὲ τὰ τοιαῦτα ἐπὶ τῆς προσφάτου κατοχῆς. 4. Ἐλεύθεραι ἐργασίαι.

β'. Ἐξισλαμισμὸς τῶν Ἑλλήνων

Δὲν ἦσαν μόνον αὐτὰ τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα ὑπέφερον οἱ Ἕλληνες. Οἱ Τοῦρκοι, συμφώνως μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ προφήτου Μωάμεθ «θάνατος εἰς τοὺς ἀπίστους», ἔπρεπε νὰ φέρουν διὰ παντός τρόπον τοὺς γκισούρηδες εἰς τὸν ἰσλαμισμόν.

Τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἐφηρμόσθη μὲ ἐπιτυχίαν εἰς ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας κατέκτησεν ὁ μωαμεθανισμὸς διὰ τῶν Ἀράβων, τῶν σελτζούκων καὶ τῶν ὀθωμανῶν τούρκων. Διὰ τοῦ ἐξισλαμισμοῦ δὲ τὸ μικρὸν ὀθωμανικὸν κράτος τῶν 400 τουρκικῶν οἰκογενειῶν τῆς μικρασιατικῆς Νικαίας ἐγένεν ἰσχυρὸν καὶ κυρίαρχον κράτος.

Ἔτσι καὶ τῶρα διὰ τοῦ πυρός, τῆς βίας καὶ τοῦ ξίφους ἐξηνάγκαζον οἱ Τοῦρκοι τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἀπαρνηθοῦν τὴν πάτριον θρησκείαν καὶ νὰ γίνουν μωαμεθανοί.

Ὁ ἐξισλαμισμὸς ὁμῶς τῶν μεγάλων κατὰ τὴν ἡλικίαν δὲν ἦτο εὐκόλουν πρᾶγμα. Ἀλλὰ τὸ ἐπετύγχανον οἱ Τοῦρκοι μὲ ἓνα βαρῦτατον φόρον, τὸν *φόρον τοῦ αἵματος*, ὁ ὁποῖος ἦτο σατανικώτατος.

Οἱ Τοῦρκοι δηλαδὴ, ἐπειδὴ ἤθελον 1) νὰ ἐξισλαμίσουν τοὺς λαοὺς, τοὺς ὁποίους κατέκτων, 2) νὰ ὀργανώσουν καλὸν καὶ ἐμπειροπόλεμον στρατὸν καὶ 3) ἐπειδὴ ἐπίστευον εἰς τὴν γενναιότητα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἤρπαζον ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν χριστιανῶν μητέρων τὰ τέκνα τῶν ἡλικίας 7—15 ἐτῶν, τὰ ἀπεμάκρυνον καὶ τὰ ἐγύμναζον εἰς στρατώνας. Τὰ παιδία ταῦτα μὲ τὴν συνεχῆ προσπάθειαν, μὲ τὴν αὐστηρὰν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν καὶ τὰ γυμνάσια ἐξισλαμίζοντο, ἐλησμόνου καταγωγῆν, γονεῖς, θρησκείαν καὶ πατρίδα καὶ ἐγίνοντο Τοῦρκοι στρατιῶται μὲ τὸ ὄνομα *γενίτσαροι* (δηλ. νέος στρατός). Κατοικία τῶν γενιτσάρων ἦτο ὁ στρατὸν, τὸ τάγμα τῶν ἦτο ἡ οἰκογένεια καὶ πατέρων ὁ σουλτάνος.

Οἱ γενίτσαροι ὀργανώνοντο εἰς τάγματα καὶ ἀπετέλουν τὰ ἐκλεκτότερα τμήματα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἦσαν φανατικοὶ μωαμεθανοί, ἐξάρτετοι στρατιῶται, ἀλλὰ τραχεῖς, ὀρμητικοὶ καὶ βίαιοι. Ἐμίσουν μὲ φανατισμὸν τοὺς ἀδελφούς τῶν χριστιανῶν καὶ ἐξαπέλυον συχνὰ τὰς βαρβαρικὰς τῶν ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν.

Τὰ μεγαλύτερα κακουργήματα καὶ τὰ φρικτότερα δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων ὀφείλοντο εἰς τοὺς αἰμοχαρεῖς καὶ ἀξέστους γενιτσάρους.

Τὰ πρῶτα τάγματα τῶν γενιτσάρων ὀργανώθησαν ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Οὐρχάν (1326—1359) ὑπὸ τοῦ Καρὰ Χαλίλ Τσεντερλή, συνεχίσθη δὲ καὶ μετέπειτα ἡ δημιουργία ταιούτων ταγμάτων.

Ὁ σκληρὸς αὐτὸς φόρος τοῦ αἵματος, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωνον εἰς τοὺς Τούρκους οἱ Ἕλληνες, λέγεται *παιδομάζωμα*.

Πλὴν τοῦ φόρου τούτου οἱ Ἕλληνες ἐπλήρωνον καὶ ἄλλον φόρον, τὸν λεγόμενον *κεφαλικὸν ἢ χαράτι*. Διὰ τὰ ἔτη ὁ Ἕλλην τὸ δικαίωμα νὰ ζῆ ἔπρεπε νὰ πληρῶνῃ κατ' ἔτος εἰς τοὺς Τούρκους ἕν χρηματικὸν ποσόν. Εἰς ἀντάλλαγμα ἐλάμβανεν ἀπόδειξιν, ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ τὴν κεφαλὴν του ἐπὶ ἕν ἔτος εἰς τοὺς ὤμους του.

Διὰ τῶν περιορισμῶν καὶ τῶν ἐξαναγκασμῶν τούτων οἱ Τούρκοι ἐπίστευον, ὅτι θὰ ἐτρομοκράτουν τοὺς Ἕλληνας καὶ θὰ τοὺς διετήρουν εἰς διαρκῆ ὑποταγὴν. Ἦπατήθησαν ὅμως, διότι δὲν ἐγνώριζον, ὅτι τὰ φιλελεύθερον πνεῦμα τοῦ Ἕλληνος δὲν ὑποιάσσεται ποτέ, οὔτε ὑποκύπτει εἰς τὴν βίαν τοῦ τυράννου.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Πληροφορίαι διὰ τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν καὶ διὰ τὴν ἰδρυτὴν τῆς. Ἀνασκόπησις τῶν γνώσεων περὶ μωαμεθανισμοῦ. Ἀράβων, σελτζούκων καὶ ὀθωμανῶν Τούρκων. 2. Πληροφορίαι περὶ τῶν γενιτσάρων. 3. Ἐλεύθεραι ἐργασίαι, εἰκόνες, ποιήματα διηγήματα κλπ.

γ'. Ἐκπατρισμὸς τῶν Ἑλλήνων

Μὲ τὴν διαγωγὴν, τὴν ὁποῖαν ἔδειξαν οἱ Τούρκοι εἰς τοὺς ὑποδούλους, ἡ κατάστασις ἔγινε τραγικὴ διὰ τοὺς Ἕλληνας. Πολλοί, καὶ πρὸ πάντων οἱ μορφωμένοι καὶ λόγοι, δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποφέρουν τὰ δεινά. Ἐξ ἄλλου δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἐργασθοῦν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ διὰ τοῦτο ἔφευγον καὶ μετέβαινον εἰς ἄλλας χώρας, μακρὰν τῶν Τούρκων.

Πολλοὶ ἐκπατρισθέντες Ἕλληνες καὶ κυρίως λόγοι, εὐποροὶ, ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς ἄλλας χώρας. Εἰς τὸν νέον τόπον τῆς διαμονῆς των δὲν ἐλησμόνησαν τὴν πατρίδα των, ἀλλ' εἰργάσθησαν πλησίον ἰσχυρῶν προσώπων, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ δούλου Ἔθνους.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξ ἄλλου ἔμειναν οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ ἀγράμματοι καὶ οἱ χωρικοὶ, οἱ ὁποῖοι

παρ' ὅλα τὰ δεινοπαθήματα, τὰς πιέσεις τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἐξευτελισμοὺς κατάρθωσαν νὰ ὀργανωθοῦν καὶ νὰ διατηρήσουν ἀκμαίαν τὴν ἰδέαν τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατριδος καὶ ἄσβεστον τὴν φλόγα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀποτινάξεως τοῦ ἐχθρικοῦ ζυγοῦ.

Λόγιοι Ἕλληνες ἐκπατρισθέντες, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν οἱ Μανουῆλ καὶ Ἰωάννης Χρυσολωρᾶς, ὁ Θεόδωρος Γαζής, Γεώργιος Τραπεζούντιος, Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, Βησσαρίων, Δημήτριος Χαλκοκονδύλης, Μᾶρκος Μουσοῦρος, Ἰωάννης Λάσκαρης καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Ποίαν μεγάλην μεταβολὴν εἰς τὴν ζωὴν τῆς Εὐρώπης παρεσκεύασαν οἱ λόγιοι Ἕλληνες καὶ πῶς; 2. Ἀνασκόπησις τῶν γνώσεών σας διὰ τὴν Ἀναγέννησιν. 3. Πληροφορίαι διὰ τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἀναφερομεν εἰς τὸ κεφάλαιον. 4. Λεξικὸν ὀνομάτων, εἰκόνες κλπ.

3. ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

α'. Θρησκευτικὰ προνόμια

Ὁ σουλτᾶνος μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν κατάληψιν τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν ἔκαμε μίαν ὀρθὴν σκέψιν. Ἐσκέφθη, ὅτι εἶχεν ἀνάγκη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Τούρκοι ἦσαν ἀκόμη ὑποχρεωμένοι νὰ πολεμήσουν μετὰ διαφόρους ἐχθροὺς καὶ νὰ διατηρήσουν τὴν αὐτοκρατορίαν των. Διὰ τοῦτο αὐτοὶ μὲν θὰ ἐπεδίδοντο εἰς τὰ στρατιωτικά, οἱ δὲ Ἕλληνες θὰ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα καὶ θὰ ἤσχολοῦντο μετὰ τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὰς τέχνας.

Ἐγνώριζεν ἀκόμη ὁ Μωάμεθ, ὅτι μετὰ τὰς καταπιέσεις, τὰς ταπεινώσεις καὶ τοὺς ἐξευτελισμοὺς δὲν θὰ κατάρθωνε νὰ διατηρήσῃ εἰς διαρκῆ ὑποταγὴν τὸ ὑπόδουλον ἐλληνικὸν ἔθνος. Τὰ καταπιεστικά μέτρα θὰ εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐχθρότητα τῶν ὑποδούλων, οἱ ὁποῖοι θὰ προεκάλουν ταραχὰς καὶ ἐπαναστάσεις μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἐξ ἄλλου οἱ Ἕλληνες ἦσαν χριστιανοὶ καὶ οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Δύσεως δὲν ἀπεκλείετο νὰ σπεύσουν εἰς βοήθειαν τῆς κινδυνευούσης ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν χριστιανῶν ἀδελφῶν των.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ὁ Μωάμεθ ἀπεφάσισε νὰ

δῶση εἰς τοὺς Ἕλληνας μερικά δικαιώματα, *προνόμια*, ὅπως ὠνομάσθησαν.

Ἐν πρώτοις παρεχώρησε προνόμια *θρησκευτικά*. Ἐπέτρεψε δηλαδή εἰς τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἐκτελοῦν ἐλευθέρως τὰ θρησκευτικά των καθήκοντα, νὰ διατηροῦν ἐκκλησίας, νὰ προσέρχωνται εἰς αὐτάς καὶ νὰ ἔχουν τοὺς κληρικούς των καὶ τὰ μοναστήριά των.

Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν ὁ λαὸς ἦτο χωρισμένος εἰς δύο μερίδας, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ζητήματα τῆς θρησκείας. Ἡ μία μερίς ἦτο μὲ τὸ μέρος τῶν *ἐνωτικῶν*, δηλαδή ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐζήτουν τὴν ἔνωσιν τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ ἄλλη μερίς ἦτο μὲ τὸ μέρος τῶν *ἀνθενωτικῶν*, δηλ. ἐκείνων, οἱ ὅποιοι δὲν ἤθελον μὲ κανένα τρόπον τὴν ἔνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν.

Τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἐξεμεταλλεύθη ἀμέσως ὁ Μωάμεθ. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν στρατιωτικὴν βοήθειαν τῆς Δύσεως, ὑπεστήριξε τοὺς ἀνθενωτικούς καὶ ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως τὸν *Γεώργιον Σχολάριον*, ὁ ὅποιος ἦτο ἀρχηγὸς τῶν ἀνθενωτικῶν.

Ὁ πατριαρχικὸς θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐχῆρευε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐκάλεσε λοιπὸν τοὺς κληρικούς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν περιχώρων καὶ μερικοὺς ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ λαοῦ νὰ ἐκλέξουν τὸν πατριάρχην.

Οὗτοι, συμφώνως με τὰς ὑποδείξεις τοῦ σουλτάνου, συνεκεντρώθησαν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ἐξέλεξαν ὡς πατριάρχην τὸν Σχολάριον, ὁ ὅποιος ἐπωνομάσθη *Γεννάδιος*. Ὁ σχολάριος διεκρίνετο διὰ τὴν μεγάλην του μόρφωσιν καὶ τὴν ἐντιμότητα τοῦ χαρακτήρος του.

Μετὰ τὴν ἐκλογὴν ὁ Μωάμεθ ἐκάλεσε τὸν νέον πατριάρχην εἰς τὰ ἀνάκτορά του καὶ τοῦ παρέθεσε γεῦμα.

Μεγάλαι ἦσαν αἱ τιμαί, τὰς ὁποίας ἔκαμεν εἰς τὸν Πατριάρχην. Τὸν ὑπεδέχθη ὁ ἴδιος, τοῦ ἔδωσε θάρρος καὶ μεγάλας ὑποσχέσεις.

Κατὰ τὴν δεξιῶσιν τοῦ Πατριάρχου ὁ σουλτάνος ἔδειξεν ἀκόμη ὄλον τὸν σεβασμὸν καὶ ἔκαμεν, ὅ,τι ἔκαμον οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες.

Μετὰ τὸ γεῦμα τέλος τὸν συνώδευσεν ἕως τὴν αὐλὴν τῶν ἀνακτόρων, τοῦ προσέφερε τὴν *ποιμαντορικὴν θάβδον* (τὴν πατερίτσαν), τοῦ ἐχάρισε λευκὸν ἵππον καὶ τὸν ἐβοήθησε νὰ ἱππεύσῃ. Ἐπειτα διέταξε ἐπισήμους Τούρ-

κους ἐκ τῆς ἀκολουθίας του νά συνοδεύσουν τὸν Πατρι-
άρχην μέχρι τῶν Πατριαρχείων.

Εἰς τὸν Πατριάρχην ὁ Μωάμεθ ἔδωσεν ἀρκετὰ προνό-
μια. Ἐξ αὐτῶν τὰ σπουδαιότερα ἦσαν :

1) Ὁ Πατριάρχης ἦτο ὁ θρησκευτικὸς καὶ πολιτικὸς
ἀρχηγὸς τοῦ ὑποδούλου Ἔθνους. Δι' αὐτὸ ὠνομάζετο καὶ
Ἐθνάρχης.

2) Ἀνεγνωρίζετο ὡς θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς ὄχι μόνον
τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ὄλων τῶν χριστιανικῶν λαῶν.

3) Ἦτο ὁ ἀνώτατος δικαστὴς τῶν κληρικῶν καὶ ὄλων
τῶν χριστιανῶν.

4) Ἀπηλλάγησαν τῶν φόρων οἱ ναοί, τὰ μοναστήρια
καὶ οἱ κληρικοί.

5) Οἱ χριστιανοὶ ἐξετέλουν ἐλευθέρως τὰ θρησκευτικὰ
τῶν καθήκοντα καὶ

6) Ὁ Πατριάρχης εἶχε τὴν εὐνοίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ
ἠδύνατο νά καταφύγῃ εἰς αὐτὸν διὰ πᾶν ζήτημα.

Μὲ τὰ προνόμια αὐτὰ ἡ ἐκκλησία ρυθμίζει πολλὰ ζη-
τήματα τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ καὶ γίνεται τὸ θρη-
σκευτικὸν καὶ τὸ πολιτικὸν κέντρον ὄλων τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ Βυζάντιον καὶ οἱ αὐτοκράτορες του δὲν ὑπάρχουν
βεβαίως. Ἀλλ' ἡ παράδοσις συνεχίζεται εἰς τὸ πρόσωπον
τοῦ Πατριάρχου. Αὐτὸς πλέον εἶναι ὁ ἀρχηγὸς ὁ Ἐθνάρ-
χης καὶ εἰς αὐτὸν ἀποβλέπουν οἱ Ἕλληνες. Ἡ ἐκκλησία
καὶ ὁ Πατριάρχης γίνονται ἔτσι ὁ δεσμὸς, ὁ ὁποῖος ἐνώνει
τοὺς Ἕλληνας εἰς μίαν θέλησιν καὶ μίαν ἰδέαν. Τὴν ἰδέαν
τῆς **ἀναστάσεως τοῦ γένους.**

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Κρίσεις διὰ τὸ μέτρον τοῦ σουλτάνου νά δώσῃ
προνόμια. 2. Κέρδη τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκ
τῶν προνομίων. 3. Γεώργιος Σχολάριος (πληροφορία κ.λ.π.)
4. Θέμα : Ἡ δεξίωσις τοῦ Πατριάρχου. 5. Ἄλλα προνόμια
(πληροφορία). 6. Θέματα διὰ τὰς ομάδας : «Ὁ Ἐθνάρχης»,
«Ὁ Πατριάρχης ἀρχηγὸς τῶν χριστιανικῶν λαῶν», «Ὁ Πα-
τριάρχης δικαστὴς». Ἐπίσης θέματα ἐργασιῶν νά γίνουν τὰ
ὀπ' ἀριθ. 4, 5, καὶ 6 προνόμια.

β'. Πολιτικὰ προνόμια

Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος γνωρίζομεν,
ὅτι αἱ διάφοροι ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ συνοικισμοὶ ἀπετέ-
λουν ἰδιαίτερα μικρὰ κράτη καὶ αὐτοδιοικοῦντο.

Παρ' ὄλην τὴν ἐνότητα εἰς ἓν κράτος, τὴν ὁποίαν ἐπέ-
τυχεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία ἐξέ-

λεγον διαφόρους ἄρχοντας, οἱ ὅποιοι ἐφρόντιζον διὰ τὴν διοίκησιν των.

Τὸ σύστημα τοῦτο διτηρήθη καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ρωμαιοκρατίας καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Διατηρεῖται δέ, ὅπως γνωρίζομεν καὶ σήμερον.

Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο τῆς διοικήσεως κάθε χωρίον καὶ κάθε πόλις ἀπετέλει κοινότητα καὶ ἐξέλεγε τοὺς ἄρχοντας, οἱ ὅποιοι ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐλέγοντο *δημογέροντες* ἢ *προεστοί*. Τοὺς ἄρχοντας τούτους ὠνόμαζον οἱ Τούρκοι *κοιζαμπάσηδες*.

Ἐν ἀπὸ τὰ πολιτικὰ προνόμια, τὰ ὅποια ἔδωσεν ὁ σουλτάνος εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἦτο τὸ δικαίωμα νὰ διατηροῦν τὰς κοινότητάς των.

Οἱ προεστοὶ διηύθυνον τὰς κοινότητας καὶ ἔλυον τὰς διαφορὰς τῶν χριστιανῶν μὲ τὸν καλύτερον τρόπον. Ἐξ ἄλλου οἱ προεστοὶ ἀνεγνωρίζοντο καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰ συμβούλια τῶν Τούρκων διοικητῶν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ εὔρισκον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὑποστηρίζουν τοὺς χριστιανοὺς καὶ νὰ τοὺς προφυλάττουν ἀπὸ τὰς ἀδικίας καὶ τὰς καταπιέσεις τῶν Τούρκων.

Οἱ προεστοὶ ἐξ ἄλλου ἦσαν χρήσιμοι εἰς τοὺς Τούρκους καὶ δι' αὐτὸ τοὺς ὑπεστήριζον καὶ τοὺς διητήρησαν. Εἰς αὐτοὺς ἀνέθεσαν νὰ εἰσπράτουν τοὺς διαφόρους φόρους καὶ ἔτσι τὸ τουρκικὸν κράτος δὲν ἦτο ἠναγκασμένον νὰ διατηρῇ καὶ νὰ πληρῶνῃ ἰδιαιτέρους ὑπαλλήλους διὰ τὴν εἰσπραξιν τῶν φόρων.

Ἔτσι λοιπὸν ὁ ὑπόδουλος Ἑλληνικὸς λαὸς μὲ τὰς κοινότητάς του ἐδημιούργησε ἓν εἶδος *τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως*, ἢ ὅποια ἔγινε τὸ μέσον νὰ διατηρηθῇ ὁ ἐθνισμὸς καὶ ἡ πάτριος θρησκεία.

Πολλαὶ κοινότητες προώδεσαν ἀρκετὰ καὶ ἐπλούτισαν. Τοιαῦται ἦσαν αἱ κοινότητες τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν, τῶν Ἰωαννίνων, τῆς χειμάρρας, τῶν 24 χωρίων τοῦ Πηλίου, τῶν Ἀμπελακίων καὶ ἄλλαι.

Ἐκ τούτων ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῶν Ἀμπελακίων ἔφθασεν εἰς μεγίστην ἀκμὴν καὶ ἦτο ἡ πλουσιωτέρα. Ἐκαλλιέργει ἓν φυτὸν, τὸν κρόκον, ὁ ὅποιος ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ βαφὴν ὑφασμάτων. Κατεσκεύαζεν ἐπίσης περίφημα ὑφάσματα καὶ διεξήγε ἐμπόριον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν.

Ὁ συνεταιρισμὸς τῶν Ἀμπελακίων εἶναι ὁ πρῶτος συνεταιρισμὸς τῆς Ἑλλάδος. Οὗτος, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἔργων του ὑπεστήριξε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἐτύπωσε

πολλά βιβλία πολύτιμα διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ὅπως εἶναι τὰ ἔργα τοῦ διδασκάλου τοῦ Γένους Ἀνθίμου Γαζή καὶ ἄλλων.

Ἐκτὸς τῶν κοινοτήτων τούτων ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ κοινότητες εἰς ξένας χώρας, αἱ ὁποῖαι προώδευσαν ἄρκετὰ καὶ ὑπεστήριξαν θερμότατα τὴν μεγάλην ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀπελευθερώσεως. Τοιαῦται ἦσαν αἱ κοινότητες τῆς Βενετίας, τῆς Τεργέστης, Ὀδησοῦ καὶ ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι ἐξέδωκαν καὶ πολλὰ συγγράμματα Ἑλλήνων λογίων, π.χ. τοῦ Κοραῆ, Στεφάνου Κομητᾶ καὶ λοιπῶν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Αἱ κοινότητες ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν μέχρι σήμερον. 2. Πληροφορίαι διὰ τοὺς δημογέροντας ἢ προεστούς. 3. Τί εἶναι ἡ αὐτοδιοίκησις ; 4. Αὐτοδιοίκησις εἰς τὴν τάξιν μας (σκέψεις, ἐργασίαι). 5. Πληροφορίαι διὰ τὰς κοινότητας, τὰς ὁποίας ἀναφέρει τὸ κεφάλαιον. 6. Τὰ Ἀμπελάκια. 7. Γεωγραφικὰ ἱστορικά : Ὑδρα, Σπέτσει, Ἰωάννινα, Χειμάρρα, Ὀδησός, Τεργέστη κ.τ.λ.π.

γ' Οἱ Φαναριῶται

Εἰς τὸ νότιον μέρος τοῦ Κερατίου κόλπου εἶναι ἡ συνοικία, ἡ ὁποία ὀνομάζεται Φανάριον.

Εἰς τὸ Φανάριον μετεφέρθησαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος τὰ πατριαρχεῖα, διότι ἐκεῖ ἦτο συγκεντρωμένος ὁ περισσότερος ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πράγματι δὲ περίξ τῶν πατριαρχείων συνεκεντρώθησαν ὅλοι οἱ λόγιοι καὶ οἱ ἐξέχοντες Ἕλληνας. Οὗτοι ἀπετέλεσαν τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν Ἑλλήνων καὶ ὀνομάσθησαν **Φαναριῶται**.

Οἱ Φαναριῶται ἐμορφώνοντο εἰς σχολεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Εὐρώπης καὶ προσέφερον πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ δοῦλον Ἔθνος.

Ἐν πρώτοις ἐβοήθηον τὸν Πατριάρχην καὶ προσέφερον τὰς ὑπηρεσίας τῶν ὡς γραμματεῖς ἢ ὡς σύμβουλοι εἰς τὰ πατριαρχεῖα. Ἀπὸ τὰς θέσεις τῶν αὐτὰς παρηκολούθουν τὰς ὑποθέσεις τοῦ Ἔθνους καὶ διηύθυνον αὐτάς.

Καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐξ ἄλλου ἐχρησιμοποίησαν τοὺς Φαναριώτας. Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἀμόρφωτοι καὶ ἐπεδίδοντο μόνον εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἔργα. Οὔτε καὶ μὲ ἄλλα κράτη ἠδύναντο νὰ ἐπικοινωνοῦν, διότι οὔτε ἀπὸ πολιτικὴν ἐγνώριζον, οὔτε ἀπὸ διπλωματίαν.

Κ. Γιαννακοπούλου, Ἱστορία Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ

Ἐπειδὴ οἱ Φαναριῶται, ἐκτὸς τῆς ἄλλης μορφώσεώς των, ἐγνώριζον καὶ ξένας γλώσσας καὶ κατεῖχον τὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα, ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Κατ' ἀρχὰς οἱ Τούρκοι ἐχρησιμοποιοῦν τοὺς Φαναριώτας εἰς ἀπλὰς καὶ ὄχι ἐμπίστους ὑπηρεσίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἔμεναν εὐχαριστημένοι ἀπὸ αὐτοῦς, ἐτοποθέτησαν ἀρκετοὺς καὶ εἰς ἀνωτέρας θέσεις. Ἄλλοι μετέφραζον ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ ἐκράτουν τὴν ἀλληλογραφίαν μὲ ξένα κράτη καὶ ὠνομάζοντο *μεγάλοι διερμηνεῖς*, ἄλλοι εἶχον ἐμπιστευτικὰς θέσεις πλησίον τῆς *Ἐψηλῆς Πύλης*, ἐγνώριζον τὰ μυστικά τοῦ κράτους καὶ ἐλέγοντο *σύμβουλοι τοῦ κράτους ἢ ἐξ ἀπορρήτων*, καὶ ἄλλοι ἐστέλλοντο μὲ ἐπίσημους ἀποστολὰς εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ ὡς ἡγεμόνες εἰς τὴν Μολδαυίαν, Βλαχίαν κ.τ.λ.

Οἱ τοιοῦτοι Ἕλληνες ἡγεμόνες προσελάμβανον ὡς ὑπαλλήλους Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι διεξήγον τὴν ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Αἱ ἡγεμονίαι αὗται ἀπέβησαν σὺν τῷ χρόνῳ κέντρα ἐθνικά. Εἰς αὐτὰ ὠμιλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ εἶχον ἐκεῖ συγκεντρωθῆ Ἕλληνες ἔμποροι, ναυτικοί, τεχνῖται καὶ ἐπιστήμονες, οἱ ὅποιοι εἰργάζοντο διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τοιαῦτα κέντρα ἑλληνικὰ καὶ μὲ ζῶν ἑλληνικὴν ἦσαν τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαυίας, τὸ Βουκουρέστιον καὶ ἄλλα.

Σπουδαῖαι Φαναριωτικαὶ οἰκογένειαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας προῆλθον ἡγεμόνες, διερμηνεῖς καὶ πρέσβεις, ἦσαν αἱ οἰκογένειαι τῶν Καρατζάδων, Ἐψηλάντηδων, Μαυροκορδάτων, Μουρούζηδων, Μαυρογένηδων, Ράλληδων καὶ ἄλλαι.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Φανάριον - Φαναριῶται (πληροφορίαι, ἀνακοινώσεις). 2. Ἑλληνικὰ ἐθνικὰ κέντρα ἐπὶ Τουρκοκρατίας. (Θέμα ἐργασίας). 3. Πληροφορίαι διὰ τὰς φαναριωτικὰς οἰκογενείας, τὰς ὁποίας ἀναφέρει τὸ κεφάλαιον. 4. Ἐργασίαι κατ' ἐκλογὴν. 5. Λεξικὸν ὀνομάτων κ.τ.λ.

δ' Ὁργάνωσις τῶν πεζικῶν δυνάμεων

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας οἱ Ἕλληνες ἠσθάνθησαν τὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ πολλὰς φορὰς ἐπεχείρησαν νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των.

Αἱ προσπάθειαι τῶν ὅμως αὐταὶ ἀπετύγχανον, διότι δὲν

είχον αξιολόγους πεζικάς δυνάμεις, με τὰς ὁποίας νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν τύραννον.

Ἄλλὰ τὰ δεινοπαθήματα, αἱ καταπιέσεις καὶ οἱ ἐξευτελισμοὶ τῶν Ἑλλήνων συνεχίζοντο καὶ ἔγιναν ἡ αἰτία νὰ

Ἄρματολοι καὶ Κλέφτες

δημιουργηθοῦν εἰς τὰ βουνὰ σοβαρὰ στρατιωτικὰ τμήματα, τὰ ὁποῖα ἠγωνίσθησαν ἐναντίον τῶν Τούρκων με φανατισμόν. Τὰ τμήματα ταῦτα ἀπετέλεσαν οἱ λεγόμενοι κλέφτες καὶ ἄρματολοι.

Κλέφτες. Πολλοὶ Ἕλληνες ἔβλεπον τὰς ταπεινώσεις καὶ τὴν βίαν τοῦ τυράννου καὶ ἐπανεστάται ἡ ψυχὴ των. Δὲν ἠδύναντο νὰ βλέπουν τὰ φρικτὰ βασανιστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπεβάλλετο τὸ Ἔθνος, οὔτε νὰ ὑποφέρουν τὸν βαρὺν ζυγὸν καὶ διὰ τοῦτο ἐλάμβανον τὰ ἄρματά των, ἀνέ-

βαινον εις τὰ ὄρη, ἤπου δὲν ἐπάτει τὸ πόδι τοῦ Τούρκου καὶ ἔζων ἐλεύθεροι.

Ἀπὸ ἐκεῖ κατήρχοντο εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς πεδιάδας καὶ ἐπροξένουν πολλὰς ζημίας εἰς τοὺς Τούρκους : ἤρπαζον τὰ ποίμνιά των, κατέστρεφον τὰς περιουσίας των, ἔλεηλάτουν, ἤχμαλῶτιζον πλουσίους Τούρκους καὶ ἐλάμβανον πλοῦσια λύτρα. Οἱ ἡρωϊκοὶ οὗτοι Ἕλληνες πολεμισταὶ ὠνομάζοντο *κλέφτες*.

Τὸ ὄνομα «*κλέφτης*» ἔχει σήμερον κακὴν σημασίαν. Ἄλλ' οἱ κλέφτες, οἱ ὁποῖοι ἔδρασαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, τὸ ἐθεώρουν ὡς τιμὴν των νὰ βλάπτουν, νὰ κλέπτουν καὶ νὰ ζημιώνουν τοὺς Τούρκους, διότι ἔτσι κατεπολέμουν τὸν ἄσπονδον ἐχθρὸν των καὶ ἐξεδικοῦντο διὰ τὰ δεινοπαθήματα τῆς φυλῆς των.

Τὰ μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα διέμενον οἱ κλέφτες, ἐλέγοντο *λημέρια*. Ἐκεῖ ἔζων μὲ ἀπλότητα, ἦσαν ἀγαπημένοι μεταξὺ των καὶ ἐσέβοντο τὸν ἀρχηγὸν των, τὸν *καπετάνιον*. Συνήθιζον εἰς τὰς ταλαιπωρίας, τὴν πείναν, τὴν δίψαν καὶ τὴν ἀϋπνίαν καὶ ἐσκληραγωγοῦντο. Ἀχώριστος σύντροφός των ἦτο τὸ καριοφίλι καὶ τὸ σπαθί. Ἐγυμνάζοντο ἀδιακόπως εἰς τὸν δρόμον, τὸ πῆδημα, εἰς τὸ λιθάρι καὶ ἐγίνοντο ἐξαίρετοι σκοπευταί. Διὰ μερικὸς κλέφτας λέγεται, ὅτι ἦσαν τόσο καλοὶ σκοπευταί, ὥστε ἠδύναντο νὰ περάσουν τὴν σφαῖραν μέσα καὶ ἀπὸ δακτυλίδι ἀκόμη.

Τὸ μῖσος τῶν γενναίων αὐτῶν παλληκαριῶν ἐναντίον τῶν Τούρκων ἦτο ἄσβεστον. Πόθος τῶν κλεφτῶν ἦτο νὰ τοὺς ἐξοντώσουν. Τὸ πάθος αὐτὸ τῆς ἐκδικήσεως φαίνεται εἰς πολλὰ κλέφτικα ἄσματα. Εἰς ἓν ἄσμα ὁ νεαρὸς κλέφτης λέγει εἰς τὴν μητέρα του :

«Μάνα, σοῦ λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω.
Δὲν ἠμπορῶ, δὲν δύναμαι, θὰ πάω νὰ γίνω κλέφτης.
νὰ κατοικήσω στὰ βουνὰ καὶ στὶς ψηλὰς ραχοῦλες...
Θὰ φύγω, μάνα, καὶ μὴν κλαῖς, μόν' δός μου τὴν εὐχή σου
κι εὐχήσου με, μανούλα μου, Τούρκους πολλοὺς νὰ σφάξω».

Ἄλλο ὠραιότατον δημοτικὸν ἄσμα περιγράφει τὴν ζωὴν τῶν κλεφτῶν :

«Μαύρη ζωὴ ποὺ κάνουμε ἐμεῖς οἱ μαῦροι κλέφτες !
Ποτέ μας δὲν ἀλλάζουμε καὶ δὲν ἀσπροφοροῦμε.
ὀλημερίς στὸν πόλεμο, τὸ βράδυ καρσούλι.
Δώδεκα χρόνους ἕκαμα στοὺς κλέφτες καπετάνιους.
Ζεστὸ ψωμί δὲν ἔφαγα, γλυκὸ κρασί δὲν ἤπια,
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, τοῦ ὕπνου τὴ γλυκάδα...» κτλ.

“Αφθονα εἶναι τὰ δημοτικά ἄσματα, τὰ ὅποια ἐξυμνοῦν τὴν ζωὴν καὶ τὸν ἡρωϊσμόν τῶν κλεφτῶν. Εἶναι δὲ καὶ ὠραιότατα καὶ ἀποτελοῦν θαυμαστὸν πλοῦτον εἰς τὴν νεοελληνικὴν μας ποίησιν. Πολλοὶ τὰ συνεκέντρωσαν καὶ τὰ ἐτύπωσαν εἰς βιβλία, πολλὰ δὲ κλέφτικα ἄσματα ἄδονται μέχρι σήμερον.

Οἱ Τούρκοι ἐμίσουν θανασίμως τοὺς κλέφτας. Τοὺς κατεδίωκον καὶ ἔκαμνον μακροὺς ἀγῶνας ἐναντίον τῶν. Ἐν συνελάμβανον αἰχμάλωτον κλέφτην τραυματίαν, τὸν ἐφόνευον, ἀφοῦ τὸν ἐβασάνιζον μὲ τὸν πλέον ἀπάνθρωπον τρόπον.

Τοῦτο τὸ ἐγνώριζον οἱ κλέφτες καὶ ἤυχοντο νὰ μὴ πέσουν ζωντανοὶ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ἡ καλύτερα εὐχὴ τῶν κλεφτῶν ἦτο : «Καλὸ βόλι, παιδιά».

Ἐν κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης ἐτραυματίζετο ὁ κλέφτης σοβαρῶς, οἱ σύντροφοὶ τοῦ διὰ νὰ μὴ τὸν ἀφήσουν αἰχμάλωτον εἰς τοὺς Τούρκους τοῦ ἀπέκοπτον τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν ἔπαιρναν μαζί τῶν.

Ἐν τοιοῦτο γεγονός περιγράφει τὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτου «Λαμπέτης καὶ Ἄστραπόγιαννος».

Ἄρματολοι. Οἱ Τούρκοι λοιπὸν δὲν εἶχον ἡσυχίαν ἀπὸ τοὺς κλέφτας. Πολλὰς φορές, διὰ νὰ ἡσυχάσουν, ἠναγκάζοντο καὶ ἐσυνθηκολόγουν μαζί τῶν. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις δηλ. προσελάμβανε μερικοὺς κλέφτας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς καὶ ἀνέθετεν εἰς αὐτοὺς νὰ φυλάττουν μίαν ὄρισμένην περιφέρειαν ἀπὸ τὰς ἀρπαγὰς καὶ τὰς ληστείας τῶν ἄλλων καὶ νὰ διατηροῦν ἡσυχίαν καὶ τάξιν εἰς αὐτήν.

Οἱ κλέφτες αὐτοὶ κατήρχοντο τότε ἀπὸ τὰ βουνά, ἀνελάμβανον αὐτὴν τὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἐλέγοντο *ἄρματολοι* καὶ αἱ περιφέρειαι τῶν *ἄρματολίκια*. Τοιαῦτα περίφημα ἄρματολίκια ἦσαν ἀρκετὰ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἄρματολικίου ἐλέγετο *καπετάνιος*, ὁ δὲ ὑπασιστής τοῦ *πρωτοπαλλήμαρον* καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἄνδρες *παλλημάρια*.

Οἱ ἄρματολοι ἐπερνοῦσαν καλὰ μὲ τοὺς Τούρκους. Οὔτε τοὺς ἠνώχλουν, οὔτε ἠνωχλοῦντο ἀπὸ ἐκείνους. Δὲν ἐλησμόνουσαν ὅμως, ὅτι ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἐφρόντιζον διὰ τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς τῶν.

Ἐξ ἄλλου οἱ ἄρματολοι δὲν ἦσαν ἐχθροὶ μὲ τοὺς κλέφτας. Ὅπως οἱ κλέφτες, ἔτσι καὶ οἱ ἄρματολοι διετήρουν τὸ ἴδιον μῖσος ἐναντίον τῶν τυράννων. Ἐν δὲ συνέβαινε νὰ ἔλθουν εἰς προστριβὰς μὲ τοὺς Τούρκους, ἐγκατέλειπον

τὸ ἄρματολικιὸν των καὶ ἀνέβαινον πάλιν εἰς τὰ ἀγαπημένα των βουνά, ὅπου ἐγίνοντο κλέφτες.

Τοὺς κλέφτας καὶ τοὺς ἄρματολοὺς ἤγωνε ἡ κοινὴ θρησκεία καὶ ἡ κοινὴ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα. Εἶχον τὰ ἴδια αἰσθήματα καὶ τὰς ἴδιαις σκέψεις καὶ πόθους καὶ δι' αὐτὸ τὰ ὀνόματα *κλέφτης καὶ ἄρματολὸς* κατήντησαν νὰ ἔχουν τὴν ἴδιαν σημασίαν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Ἄλλαι πληροφορίες διὰ τοὺς κλέφτας καὶ ἄρματολοὺς. 2. Ὄνόματα διασημῶν κλεφτῶν. Βλαχάβας, Ζαχαριάς κτλ. 3. Προσπαθήσατε νὰ εὕρητε διηγήματα διὰ τοὺς κλέφτας. 4. Ἀπαγγείλατε τὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτου. «Λαμπέτης καὶ Ἀστραπόγιαννος». 5. Ἄπειρα εἶναι τὰ κλέφτικα ἔξομα. Κάμετε συλλογὴν καὶ ἀνακοινώσατέ τα εἰς τὴν τάξιν. 6. Τί πληροφορίας ἔχομεν ἀπὸ τὰ ἔξομα αὐτά; (ἐργασίαι ὁμάδων). 7. Λεύκωμα, εἰκόνες.

ε' Μανιάται, Σουλιῶται καὶ Σφακιανοὶ

Δὲν ἦσαν μόνον οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἄρματολοί, οἱ ὅποιοι ἀνέπνεον εἰς τὰ βουνὰ τὸν ἐλεύθερον ἑλληνικὸν ἄερα. Ἦσαν καὶ μερικοὶ κάτοικοι ὀρισμένων κοινοτήτων, οἱ ὅποιοι δὲν ἐγνώρισαν τὸν βάρβαρον ζυγὸν τοῦ τυράννου. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ Μανιάται, οἱ Σφακιανοὶ καὶ οἱ Σουλιῶται.

Τὸ Σοῦλι, ἡ Μάνη, τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης καὶ τὰ Ἄγραφα ἐπὶ τῆς Πίνδου διετήρησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ὅσας φορὰς οἱ Τούρκοι προσεπάθησαν νὰ ὑποδουλώσουν τὰ μέρη ταῦτα, δὲν τὸ κατώρθωσαν. Συνήντων τὸ ὄρεινὸν ἔδαφος καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν κατοίκων των.

Διὰ τοῦτο οἱ Τούρκοι ἄφησαν ἡσύχους τὰς κοινότητας αὐτάς καὶ περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὸ νὰ λαμβάνουν ἓνα μικρὸν φόρον. Εἰδικῶς δὲ τὰ Ἄγραφα οὔτε καὶ αὐτὸν τὸν ἐλάχιστον φόρον ἐπλήρωνον. Οἱ Τούρκοι εἰσπράκτορες, ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνεβοῦν εἰς τὰ ἀπόκρημα τῶν Τυμφρηστοῦ καὶ τῆς Πίνδου, εἶχον διαγράψει τὴν κοινότητα τῶν Ἀγράφων ἀπὸ τὰ βιβλία των.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὰ Ἄγραφα ἔλαβον τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν, διότι ἦσαν ἀπὸ τὰ μέρη, τὰ ὅποια ἦσαν ἄγραφα ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὅσον ἀφορᾷ τὴν πληρωμὴν τῶν φόρων.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει αἱ κοινότητες τῆς Μάνης, τοῦ Σουλίου, τῶν Σφακιῶν καὶ τῶν Ἀγράφων διετήρουν πε-

ζικὰς δυνάμεις καὶ ἐχρησίμευον ὡς καταφύγια τῶν καταδιωκομένων Ἑλλήνων.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Μάνη, Σοῦλι, Σφακιά. *Ἀγραφα ἐπὶ Τουρκοκρατίας (ἀσχολίαι εἰς τὸν χάρτην κ.τ.λ.). 2. Τὰ Σφακιά καὶ ὁ Δασκαλογιάννης. 3. Ἄπορται. 4. Ἀναπτύξατε ἀλληλογρα-

Σουλιῶται πολεμισταὶ

φίαν μὲ τοὺς μαθητὰς τῶν ἱστορικῶν μερῶν καὶ ζητήσατε πληροφορίας διὰ τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα σὰς ἐνδιαφέρουν.

Στ' Ὁργάνωσις τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῶν Ἑλλήνων

Ἐνῶ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ὠργανώοντο τὰ σώματα τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματολῶν καὶ ἀπετέλουν τὴν βᾶσιν τῶν πεζικῶν δυνάμεων τοῦ Ἔθνους, αἱ νῆσοι ἔδημιούργησαν ἀξιόλογον ναυτικὸν μὲ ἱκανοὺς καὶ ἡσκημένους ναύτας.

Οἱ Ἕλληνες ἠγάπων πάντοτε τὴν θάλασσαν καὶ οἱ κάτοικοι τῶν παραλιακῶν μερῶν καὶ τῶν νήσων ἐγίνοντο ναυτικοί. Μὲ τὰ πλοῖα τῶν ἐταξίδευσον εἰς τὰ ξένα μέρη καὶ εἶχον εἰς τὰς χεῖρας τῶν τὸ ἐμπόριον.

Τὰ μακρυνὰ τῶν ταξίδια ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς ἀρκετὰ χρήματα καὶ ἐπλούτισαν. Ἐκαμαν μεγαλύτερα καὶ περισσότερα πλοῖα καὶ μὲ αὐτὰ διέσχιζον τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Μεσόγειον καὶ ἔφθανον μέχρι τῶν Ρωσικῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ τῶν νήσων σιγὰ σιγὰ κατάρθωσαν νὰ ἀναπτύξουν ἀξιόλογον ἐμπορικὸν ναυτικόν. Τὸ ναυτικὸν τοῦτο ἐκυριάρχει εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας καὶ ἔφερεν εἰς γνωριμίαν τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνας μὲ τὸν ἔξω κόσμον.

Ἰδιαιτέρως περισσότερον προώδευσεν ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1774. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ρωσία ἐνίκησεν εἰς ἓνα πόλεμον τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν ἠνάγκασε νὰ ὑπογράψῃ μίαν ἐμπορικὴν συμφωνίαν.

Κατὰ τὴν ἐμπορικὴν αὐτὴν συνθήκην ἡ Αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη Β' ἐπέτυχεν χάριν τῶν Ἑλλήνων νὰ ταξιδεύουν ἐλευθέρως τὰ πλοῖα τῶν εἰς τὰς θαλάσσας τῆς τουρκικῆς ἐπικρατείας, ἐφ' ὅσον θὰ ἐταξίδευσον ὑπὸ ρωσικὴν σημαίαν.

Τὸ προνόμιον τοῦτο ἐχρησιμοποίησαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἀνενόηλοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους διέσχιζον τὰς θαλάσσας, προσήγγιζον εἰς τὰς τουρκικὰς ἀκτὰς καὶ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ διεξήγαγον τὸ ἐμπόριον τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἔτσι τὸ ἑλληνικὸν ἐμπορικὸν ναυτικὸν ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν. Εἰς τοὺς σπουδαιότερους λιμένας τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης ἵδρυσαν οἱ Ἕλληνες σπουδαῖα ἐμπορικὰ καταστήματα καὶ τὰς ναυτικὰς τῶν βᾶσεις. Ἐδημιουργήθησαν δὲ ἐκεῖ καὶ ἀξιόλογοι ἑλληνικαὶ κοινότητες, αἱ ὁποῖαι ἀπέβησαν κέντρα ἔθνικα καὶ συνέβαλον εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως.

Τοιαῦται πόλεις ἦσαν ἡ Ὀδησσός, ἡ Βενετία, ἡ Τεργέστη, ἡ Μασσαλία καὶ ἄλλαι.

Ἐκ τῆς ἀκόμῃ μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν ἔλαβε τὸ ἑλληνικὸν ἐμπορικὸν ναυτικὸν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῶν Ναπολεοντείων πολέμων κατὰ τῶν Ἀγγλων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἀγγλία μὲ τὸν στόλον τῆς ἀπέκλεισε τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης διὰ νὰ μὴ εἰσέρχωνται τρόφιμα καὶ ἄλλα εἶδη πρώτης ἀνάγκης εἰς τὴν Γαλλίαν. Οἱ τολμηροὶ ὅμως Ἕλληνες ναυτικοὶ ἀψηφόντες τοὺς κινδύνους ἔταξιδευον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ διεξήγον τὸ ἐμπόριον.

Διὰ τῶν τολμηρῶν τούτων ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων αἱ νῆσοι ἀπέκτησαν ἀξιόλογον ἐμπορικὸν ναυτικὸν καὶ ἀφθονοῦς πλοῦτος εἰσῆρχετο εἰς τὰ ταμεῖα τῶν.

Ἐξ ὧν τῶν ἑλληνικῶν νήσων σπουδαιότεραι διὰ τὸ ναυτικὸν τῶν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἀπέβησαν ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ Ψαρά καὶ ἐκ τῶν παραλιακῶν μερῶν τὸ Γαλαξείδιον, τὸ Τρίκερι, ἡ Σῦρος καὶ ἄλλα.

Τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν λοιπὸν ἦτο μὲν ἀξιόλογος δύναμις εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Καὶ δὲν ἤργησεν ὁ ἐμπορικὸς αὐτὸς στόλος νὰ μεταβληθῆ εἰς πολεμικὸν στόλον κατὰ τὸ ἐξῆς τρόπον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας τὸ Αἰγαῖον καὶ ἡ Μεσόγειος ἐλυμαίνοντο ὑπὸ ληστῶν τῆς θαλάσσης, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο *πειραταὶ* ἢ *κουρσάροι*.

Οὗτοι ἐξορμώντες ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ κυρίως τοῦ Ἀλγερίου καὶ τῆς Τύνιδος ἀπέβησαν ἡ μάλιστα τῶν θαλασσοῶν. Ἐπετίθεντο ἐναντίον τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, τὰ ἐλήστευον ἢ τὰ ἠχμαλώτιζον καὶ ἐφόνευον τὰ πληρώματα.

Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ διὰ νὰ ἀντιμετώπισουν τοὺς πειρατάς, εὗρον τὴν εὐκαιρίαν καὶ κατεσκεύασαν μεγαλύτερα πλοῖα. Τὰ πλοῖα ταῦτα τὰ ἐξώπλισαν μὲ πυροβόλα, ἠύξησαν τὸ πλήρωμα μὲ περισσοτέρους ἄνδρας, τοὺς ὁποίους ὥπλιζον καὶ ἀντιμετώπιζον ἐπιτυχῶς τοὺς πειρατάς.

Ἔτσι ὁ ἑλληνικὸς ἐμπορικὸς στόλος μετεβλήθη εἰς πολεμικόν. Ὁ στόλος δὲ αὐτὸς μὲ τὰ πληρώματά του, τὰ ὅποια ἐγίναν ἐμπειροπόλεμα ἀπὸ τὰς συγκρούσεις μὲ τοὺς πειρατάς, προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ Ἑθνους, ὁ ὅποιος ἤρχισε νὰ διαφαίνεται εἰς τὸν ὀρίζοντα.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. *Υδρα, Σπέτσαι, Ψαρά, Γαλαξειδίον, Τρίκερι (πληροφορία). 2. Τοπικά ἑλληνικά ἐνδυμασία (εἰκόνες). 3. Ἀλληλογραφία μετὰ τὰ σχολεῖα τῶν μερῶν τούτων-πληροφορία. 4. Οἱ Κουρσάροι (πειραταί). Ἐδιαβάσατε τίποτε σχετικῶς; τί; 5. Ἀγῶνες Ἑλλήνων καὶ πειρατῶν.

4. Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

α' Ἡ παιδεία ὑπὸ διωγμῶν

Οἱ Τούρκοι δὲν ἤρχισαν μόνον τὸν διωγμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου μετὰ τὰ καταπιεστικά καὶ βάρβαρα μέσα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθησαν, ἀλλὰ κατεδίωξαν καὶ τὴν παιδείαν.

Τὸ συμφέρον τῶν Τούρκων ἦτο νὰ διατηροῦν τὸν Ἑλληνισμὸν εἰς ὑποταγὴν. Δὲν ἤθελον νὰ μορφώνωνται καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὸ πνεῦμα τῶν, οὔτε νὰ διδάσκωνται τὴν Ἱστορίαν τῶν καὶ νὰ διατηροῦν τὰς ἀναμνήσεις τῆς καταγωγῆς τῶν καὶ τῶν μεγάλων κατορθωμάτων τοῦ ἔθνους τῶν. Ἐφοβοῦντο τὴν μόρφωσιν τῶν ὑποδούλων ἢ μόρφωσιν θὰ ἦτο ἐν ἰσχυρὸν ὄπλον εἰς τὰς χεῖρας τῶν, τὸ ὁποῖον θὰ τοὺς παρεκίνοι εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας τῶν.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ἐκηρύχθη ὑπὸ διωγμῶν. Τὰ σχολεῖα ἐκλείσθησαν. Οἱ Ἕλληνες διδάσκαλοι ἐφονεύθησαν ἢ ἀπέθανον. Νέαι σχολαὶ διὰ τὴν μόρφωσιν διδασκάλων δὲν ὑπῆρχον. Βιβλία ἑλληνικά δὲν ἐκυκλοφόρου. Κῦμα ἀγραμματοσύνης ἐμάστιζε τὸν Ἑλληνισμὸν.

Ἐξ ἄλλου πολλοὶ λόγιοι Ἕλληνες καὶ διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι κατῴρθωσαν νὰ σωθοῦν, ἔφυγον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Εὐρώπην, ὅπου ἐκαλλιέργησαν τὰ ἑλληνικά γράμματα καὶ προσέφερον μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν Πατρίδα. Τὸ ὑπόδουλον ὁμῶς ἔθνος ἐστερήθη ἐπὶ μακρὸν χρόνον τῶν διδασκάλων του καὶ ἡ ἑλληνικὴ νεότης ἐτρέφετο μετὰ τὰ στοιχεῖα τῆς μόρφώσεως, τὰ ὁποῖα παρελάμβανεν ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν της.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Τί εἶναι ἡ παιδεία; 2. Πῶς λειτουργεῖ σήμερον; 3. Ποῖα σχολεῖα, ἀνώτερα καὶ κατώτερα γνωρίζετε; 4. Τί χρειάζεται ἡ παιδεία; (ἔργασία γραπτῆ). 5. Διατί οἱ Τούρκοι ἔθεσαν ὑπὸ διωγμῶν τὴν παιδείαν; 6. Πληροφορία διὰ τὴν παιδείαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας. (Βοήθημα, τὸ βιβλίον Τ. Εὐαγγελίδου: «Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας»).

β'. Τὰ κρυφὰ σχολεῖα

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν μεγάλας ὑπηρεσίας προσέφερον εἰς τὸ ὑπόδουλον Ἕθνος τὰ μοναστήρια.

Οἱ ναοὶ τῶν μοναστηρίων καὶ οἱ νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν εἶχον μετατραπῆ εἰς σχολεῖα. Εἰς κάποιαν γωνίαν ὁ

Τὸ κρυφὸ σχολεῖο

ἱερεὺς ἢ ὁ καλόγηρος συνεκέντρωνε τὰ ἑλληνόπουλα καὶ τὰ ἐμάνθανε τὰ πρῶτα γράμματα κρυφὰ ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ ἐγίνετο τὴν νύκτα. Κάτω ἀπὸ τὸ φῶς

τῆς κανδήλας ἡ ἐκκλησία ἔπαιρνε τὴν ὄψιν τοῦ σχολείου. Ἐκεῖ τὰ ἑλληνόπουλα ἐγνώριζον καλύτερα τὴν δουλειαν, ἐμάνθανον τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν καταγωγὴν τῶν καὶ ἐδιδάσκοντο τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν τυράννων.

Τὰ σχολεῖα αὐτὰ ἐλέγοντο *κρυφὰ σχολεῖα*. Μὲ ὄλας τὰς προφυλάξεις τὰ ἑλληνόπουλα μετέβαινον εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα μὲ ὄδηγόν τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, ὅπως λέγει καὶ τὸ δημοτικὸν ᾄσμα :

«Φεγγαράκι μου λαμπρό,
φέγγε μου νὰ περπατῶ,
νὰ μαθαίνω γράμματα
γράμματα σπουδάματα,
τοῦ Θεοῦ τὰ πράματα».

Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ ποίημα τοῦ Ἰωάννου Πολέμη «Τὸ κρυφὸ σχολεῖο», εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ποιητὴς μᾶς δίδει περιγραφὴν ἐνὸς τοιοῦτου σχολείου. Ἐπίσης ὁ ζωγραφικὸς πίναξ τοῦ Γκύζη, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει ἓν κρυφὸν σχολεῖον, τὰ ἑλληνόπουλα νὰ διδάσκωνται ὑπὸ τοῦ ἱερέως διδασκάλου καὶ μερικοὶ Ἕλληνες ἔνοπλοι νὰ φρουροῦν, μή πως ἐμφανισθῇ κανεὶς Τούρκος.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Προσπαθήσατε νὰ εὑρητε τὸ ποίημα «τὸ κρυφὸ σχολεῖο» τοῦ Πολέμη καὶ ἐπεξεργασθῆτε το κατὰ τὸ μάθημα τῆς ἀναγνώσεως. 2. Συγκρίνατε τὸν τρόπον τῆς λειτουργίας τῶν κρυφῶν σχολείων καὶ τῶν σημερινῶν.

γ' Τὰ πρῶτα ἐπίσημα σχολεῖα

Ἀπὸ τοῦ 1600 οἱ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ἰδρῦουν σχολεῖα καὶ νὰ φοιτοῦν εἰς αὐτά.

Τοιαῦτα σχολεῖα ἴδρυσαν πολλά. Κατὰ πρῶτον ἐλειτούργησαν σχολεῖα εἰς τὰ Ἰωάννινα, τὰς Ἀθήνας, ἢ Ἀθωνιάς σχολὴ εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος, ἢ μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἄλλα σχολεῖα εἰς Ἀθήνας, Μέτσοβον, Κισσὸν τοῦ Πηλίου, Λεβάδειαν, Τρικαλά, Τύρναβον, Ἀμπελάκια, Λάρισαν, Θεσσαλονίκην, Δημητσάναν, Χίον, Σμύρνην, Κυδωνίας καὶ ἄλλαχοῦ.

Εἰς τὰ σχολεῖα αὐτὰ ἐδίδασκον λαμπροὶ διδασκαλοὶ καὶ ἐμόρφωνον τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν μὲ τὰ ἰδανικὰ τῆς

θηρσκειάς καί τῆς πατρίδος. Ἀπεφοίτων δὲ καί ἱκανοὶ διδάσκαλοι, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὸ λαμπρὸν φυτώριον τῆς παιδείας καί τῆς μορφώσεως τοῦ Ἑθνους.

Τὰ σχολεῖα αὐτὰ ὑπεστηρίχθησαν μεγάλως ἀπὸ χρηματικῆς προσφορᾶς τῶν διαφόρων κοινοτήτων καί ἰδίως τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Σὺν τῷ χρόνῳ τὰ σχολεῖα, τὰ ὅποια ἐλειτούργουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔγιναν περισσότερα. Τὸ μεγαλύτερον καί σπουδαιότερον ὄλων ἦτο ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Πολλοὶ ἐφοίτων εἰς αὐτὴν καί προήλθον πολλοὶ ἀρχιερεῖς καί λόγιοι, οἱ ὅποιοι διέπρεψαν εἰς τὴν ἀρετὴν καί τὰ γράμματα καί μετέδωσαν τὴν πατριωτικὴν φλόγα εἰς τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς των.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Ἄλλαι πληροφορίες διὰ τὰ πρῶτα σχολεῖα. 2. Εἰς ποῖα ἄλλα μέρη ἰδρύθησαν τοιαῦτα σχολεῖα; 3. Τί μαθήματα ἐδιδάσκοντο εἰς αὐτά; 4. Πῶς ἐβοήθησαν τὰ σχολεῖα τὴν ἰδέαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

δ' Διδάσκαλοι τοῦ Γένους

Εἰς τὰ σχολεῖα, τὰ ὅποια ἀνεφέραμεν, ἐδίδαξαν μεγάλοι καί ἔξοχοι ἄνδρες, οἱ ὅποιοι διακρίνοντο διὰ τὴν σοφίαν των καί διὰ τὴν ἔνθερμον πίστιν εἰς τὰ ἰδανικά τοῦ Ἑθνους.

Οὗτοι διὰ τῆς διδασκαλίας καί διὰ τοῦ παραδείγματός των ἀνεδείχθησαν καί ἀπέβησαν πραγματικοὶ διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Ἐμόρφωσαν γενεὰς ὀλοκλήρους, ἐξύψωσαν τὸ ἔθνικόν φρόνημα καί ἐθέρμαναν τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας.

Οἱ ἐξαίρετοι αὐτοὶ διδάσκαλοι δικαίως ὠνομάσθησαν διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Ὀνομαστότεροι ἐκ τούτων ἦσαν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Βάμβας, ὁ Κούμας, ὁ Ἄνθιμος Γαζής, ὁ Παλαμάς, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ὁ Δούκας καί ἄλλοι. Σπουδαιότερος ὁμως ἐξ ὄλων διὰ τὴν πολυμαθειάν του ἦτο ὁ Κοραΐς.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Βιογραφικαὶ σημειώσεις διὰ τοὺς διδασκάλους τοῦ Γένους, τοὺς ὁποίους ἀνεφέραμεν καί ἀνακοινώσεις περὶ αὐτῶν. 2. Τὸ ἔργον ἐκάστου τούτων. 3. Τακτοποιηθεὶς λεξικοῦ ὀνομάτων. 4. Εἰκόνες καί λεύκωμα.

ε' Ἀδαμάντιος Κοραΐς

Πατρίς του Κοραΐ ἦτο ἡ Σμύρνη, ὅπου ἐγεννήθη τὸ 1748. Ὁ πατὴρ του ἦτο ἔμπορος καταγόμενος ἐκ Χίου καὶ ἐγκάτεστημένος εἰς τὴν Σμύρνην.

Εἰς τὴν Σμύρνην ὁ Κοραΐς ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα. Ἐπειτα ὁ πατὴρ τοῦ τὸν ἔστειλεν εἰς τὸ Ἀμστελδαμον δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις του. Ἄλλ' ὁ Κοραΐς δὲν ἠσθάνετο κλίσιν πρὸς τὸ ἐμπόριον. Ἡ κλίσις του ἦτο εἰς τὰ γράμματα. Ἐφοίτησεν εἰς ἀνώτερα σχολεῖα, ἐμελέτησε τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς καὶ ἐξέμαθε τελείως πολλὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας.

Κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς Σμύρνην. Τὰ δεινοπαθήματα ὁμῶς τῶν συμπατριωτῶν του καὶ ἡ δουλεῖα τῆς πατρίδος του ἠνάγκασαν τὸν Κοραΐν νὰ φύγῃ πάλιν εἰς τὴν Εὐρώπην. Μετέβη τότε εἰς τὸ Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας καὶ ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν. Τὸ δίπλωμα ἱατροῦ, τὸ ὁποῖον ἔλαβε, δὲν τὸ ἐχρησιμοποίησεν, οὔτε ἐπεδόθη εἰς τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα. Ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων τὸν ἀπερρόφησεν ἐξ ὀλοκλήρου καὶ συνέγραψε πολλὰ βιβλία.

Ἀδαμάντιος Κοραΐς

Ἐκαμεν ἐπίσης ὁ Κοραΐς μὲ χρήματα ὁμογενῶν τὴν ἔκδοσιν πολλῶν ἀρχαίων συγγραφέων, διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔγραψε σοφοὺς πράγματι προλόγους εἰς τὰς ἐκδόσεις αὐτάς. Αἱ ἐκδόσεις αὐταὶ ἤρχισαν τὸ 1805 καὶ φέρουν τὸν τίτλον «Ἑλληνικὴ βιβλιοθήκη».

Ὁ Κοραΐς ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ ἔκδοσιν βι-

βλίων, διότι ἐπίστευεν, ὅτι ἔπρεπε κατὰ πρῶτον νὰ μορφωθῆ τὸ Ἔθνος καὶ κατόπιν νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του. Διὰ τῶν ἀφθόνων καὶ σοφῶν συγγραμμάτων του ἀπέβη ὁ μεγαλύτερος διδάσκαλος τοῦ Γένους. Πράγματι δὲ κατώρθωσε νὰ ἀνάψῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων τὸν πόθον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ πρὸς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἔθνους.

Ὁ Κοραΐς ἠτύχησε νὰ ἴδῃ τὴν πατρίδα του ἐλευθέραν. Ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τὸ ἔτος 1833, ἡ δὲ Πατρίς, διὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸ ἐκλεκτὸν τέκνον της, ἔστησε τὸ ἄγαλμά του εἰς τὸν χῶρον, ὃ ὁποῖος εὕρσκεται ἔμπροσθεν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου μας.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Πληροφορία διὰ τὸν Κοραΐν. 2. Ἐδιαβάσατε κανὲν διήγημά του; 3. Προσπαθήσατε νὰ εὕρητε τὸ διήγημά του: «Ὁ Παπα-Τρέχας». 4. Εἶχε δίκαιον ὁ Κοραΐς, ὅταν ἔλεγεν, ὅτι τὸ Ἔθνος πρέπει πρῶτον νὰ μορφωθῆ καὶ ἔπειτα νὰ ἐπαναστατήσῃ;

5. ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

α' Τοπικὰ ἔνοπλα κινήματα

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν οἱ Ἕλληνες ἐξεδήλωσαν τὰς ἐπαναστατικὰς τάσεις κατὰ τοῦ κατακτητοῦ. Αἱ διαθέσεις αὐταὶ ἦσαν κατ' ἀρχὰς διαμαρτυρίαι, συντόμως δὲ μὴ ἐξελίχθησαν εἰς ἔνοπλα κινήματα.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς τουρκοκρατίας οἱ Ἕλληνες δὲν ἔβλεπον τὴν στιγμὴν νὰ ἀπελευθερωθοῦν. Ὁ πόθος τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο μέγας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶχον ἐστραμμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς των εἰς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπερίμεναν ἀπὸ ἐκείνους βοήθειαν.

Οἱ ξένοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον νὰ ἐξυπηρετήσουν ἰδικὰ των κυρίως συμφέροντα, ἐχρησιμοποίησαν πολλὰς φορές τοὺς Ἕλληνας διὰ τοὺς σκοποὺς των.

Κατ' ἀρχὰς οἱ Ἐνετοί, κατόπιν οἱ Γάλλοι διὰ τοῦ βασιλέως των Καρόλου, οἱ Ἴσπανοί, οἱ Ρῶσοι διὰ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Β' καὶ ἄλλοι ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης ἐνεθάρρουν τοὺς Ἕλληνας νὰ ὀργανώσουν κατὰ τὸ διάστημα τῆς τουρκοκρατίας πολλὰ ἑπαναστατικὰ κινήματα. Τοιαῦτα κινήματα ἔγιναν εἰς τὴν Μάνην, εἰς ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὴν Στερεάν, Ἡπειρον, Θεσσαλίαν, Λήμον, Χαλκίδα, εἰς τὴν Μακεδονίαν, Ἀλβανίαν, Κρήτην καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

“Όλα τὰ κινήματα αὐτὰ ἦσαν τοπικὰ καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον εὐκόλως κατεπνίγησαν. Ἦσαν ὁμοίως προάγγελοι ἑνὸς ἄλλου μεγαλυτέρου, πανελληνίου κινήματος, τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Ποῖα ἦσαν τὰ προεπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων ; 2. Ποῦ ἔγιναν καὶ πότε ; 3. Ποῖοι ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ; 4. Ποῖον ἦτο τὸ τέλος τῶν κινήματων αὐτῶν ; 5. Τί δεικνύουν τὰ κινήματα αὐτά ;

β' Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770

Ἀπὸ ὅσας τὰς τοπικὰς ἐπαναστάσεις τῶν Ἑλλήνων, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν πρὶν γίνῃ ἀκόμη ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, αἱ σπουδαιότεραι ἦσαν δύο : Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770 καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1788.

Καὶ αἱ δύο αὐταὶ ἐπαναστάσεις προεκλήθησαν ὑπὸ τῶν Ρώσων. Οἱ Ρῶσοι πρὸ τῆς ἐποχῆς ἀκόμη τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἤλθον πολλὰς φορές εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας. Ἐξ ἄλλου ἔκαμνον πολλὰς ἐπιδρομὰς ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία καὶ ἐκινδύνευσε νὰ καταληφθῇ.

Ἀπὸ τότε ὁμοίως, ποῦ οἱ Ρῶσοι ἔγιναν χριστιανοὶ μὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ Βυζαντίου, αἱ σχέσεις αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἑλληνας ἤρχισαν νὰ γίνωνται φιλικαί. Καὶ ἐφ' ὅσον ἐπερνοῦσεν ὁ καιρὸς ἐγίνοντο ἀκόμη φιλικώτεροι.

Τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐκαλλιέργησεν ἀκόμη περισσότερον ὁ Μέγας Πέτρος. Τὸ σχέδιόν του ἦτο, νὰ καταλύσῃ τὴν Τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ στενά.

Διὰ τὴν πραγματοποίησιν ὁμοίως τῶν σχεδίων του τούτων ἔπρεπε νὰ κινήσῃ ὅλους τοὺς ἐχθρικοὺς λαοὺς τῆς Τουρκίας ἐναντίον τῆς καὶ κυρίως τοὺς Ἑλληνας, διὰ νὰ τὴν ἐξασθενήσῃ.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ Ρωσία ἐπεριποιεῖτο τοὺς Ἑλληνας, ἐπροστάτευε τὴν μητέρα Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ ἀπέστελλε πλοῦσια δῶρα εἰς μοναστήρια καὶ ἐκκλησίας. Ἀφ' ἑτέρου διέδιδε διαφόρους προφητείας, συμφῶνως πρὸς τὰς ὁποίας οἱ Ἑλληνας θὰ ἀπληθευρόντων ὑπὸ τοῦ ξανθοῦ γένους δηλαδὴ ὑπὸ τῶν Ρώσων.

Τὰς διαθέσεις καὶ τὰς περιποιήσεις αὐτὰς ἔβλεπον οἱ Ἑλληνας καὶ ἠγάπων τοὺς Ρώσους. Ἀπὸ αὐτοὺς δὲ ἐπερίμεναν ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν τὴν σωτηρίαν τῶν. Ἀνακού-

φισιν καὶ λαχτάραν διὰ τὴν ἐλευθερίαν ἔφερνεν εἰς τοὺς ὑποδούλους τὸ δημοτικὸν τῶν ἄσμα :

« Ἀκόμα τούτ' τὴν ἀνοιξη ραγιάδες, ραγιάδες,
τοῦτο τὸ καλοκαίρι καϋμένη Ρούμελη,
δσο ναρθῆ ὁ Μόσκοβος ραγιάδες, ραγιάδες,
νά φέρη τὸ σεφέρι, Μωριά καὶ Ρούμελη ».

Τέλος τὸ 1766 ἡ τσαρίνα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ὑπεκίνησε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπαναστατήσουν.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Ἕλληνα Γεώργιον Παπάζωλην, ὁ ὁποῖος ὑπηρετεῖ ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν.

Ὁ Παπάζωλης διέτρεξε τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Στερεάν καὶ ἔφθασεν εἰς Πελοπόννησον. Κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ συνεννοήθη με ἐπισκόπους, κληρικούς, προκρίτους καὶ ἐξέχοντας Ἕλληνας καὶ πρό πάντων με τὸν μπέν τῆς Μάνης Μαυρομιχάλην καὶ τὸν πρόκριτον τῶν Καλαμῶν Μπενάκην.

Παντοῦ ὁ Παπάζωλης διέδιδεν, ὅτι ἡ Αἰκατερίνη ἔχει σκοπὸν νὰ καταλύσῃ τὴν τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ νὰ ἰδρύσῃ πάλιν τὴν βυζαντινὴν.

Οἱ Ἕλληνες ἤκουον με εὐχαρίστησιν τὸν Παπάζωλην καὶ τὰς ἐπαγγελίας του καὶ ἔσπευσαν νὰ ἐπαναστατήσουν.

Ἔτσι ἡ ἐπανάστασις ἤρχισε τὸ 1770, ἐνῶ ἡ Αἰκατερίνη ἔστειλε στόλον εἰς τὴν Πελοπόννησον με ἀρχηγοὺς τοὺς ἀδελφοὺς Θεόδωρον καὶ Ἀλέξιον Ὀρλώφ.

Οἱ Ἕλληνες πλέον ἐπίστευον, ὅτι ἦλθεν ὁ καιρὸς, διὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν οἱ πόθοι τῶν.

Ὁ σουλτάνος ὅμως, ὅταν ἐπληροφορήθη τὴν ἐπανάστασιν, ἔστειλεν ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν 15 χιλιάδας Ἀλβανούς.

Μάχαι διεξήχθησαν τότε, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ ἐπαναστάται ἐνίκηθησαν, διότι δὲν εἶχον πολλὰς δυνάμεις.

Οἱ Ρῶσοι, πρὶν ἴδουν ἀκόμη τὸ ἀποτέλεσμα, ἐγκατέλειψαν τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἔφυγον. Οἱ Ἀλβανοὶ δὲ ἐπέδωθησαν εἰς σφαγὰς καὶ λεηλασίας καὶ ἐρήμωνον τὰ πάντα.

Αἱ σφαγαὶ ἐπεξετάθησαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Οἱ γενίτσαροι ἔσφαζον εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας. Τὰ πρόνομια κατηργήθησαν. Ἡ Ἑλλὰς ἔπλεεν εἰς τὸ αἷμα.

Ἡ μεγαλυτέρα ὅμως καταστροφή καὶ ἐρήμωσις ἔγινεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἐνεθυμοῦντο ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὸν πόλεμον αὐτόν.

Κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐξερράγη τὸ ἐπανα-

στατικόν κίνημα εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ ὀπλαρχηγὸς Δασκαλογιάννης ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης, ὅπως εἶχε συνεννοηθῆ μετὰ τοὺς ἀδελφοὺς Ὁρλώφ.

Οἱ Τοῦρκοι παρ' ὅλας τὰς προσπάθειάς των δὲν κατώρθωσαν νὰ καταπνίξουν τὸ κίνημα τοῦ Δασκαλογιάννη. Τέλος ἐχρησιμοποίησαν τὴν πονηρίαν καὶ τὸν δόλον καὶ ὁ Δασκαλογιάννης παρεδόθη. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι παρέβησαν τὴν συμφωνίαν, τὸν ἔγδαραν ζωντανόν εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Ἡρακλείου καὶ κατέπνιξαν τὸ κίνημα.

Εἰς τὸ Ἡράκλειον ἡ Πατρίς ἔστησε τὸ ἄγαλμα τοῦ Δασκαλογιάννη. Ἡ ἥρωϊκὴ του μορφή ἐμπνέει τοὺς Κρήτας, οἱ ὁποῖοι δεικνύουν τὸ ἄγαλμά του με ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Θέμα : Πόθοι καὶ ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων. 2. Παπάζωλης, Ὁρλώφ, Δασκαλογιάννης (πληροφορίαι). 3. Διατί ἀπέτυχε τὸ κίνημα ; 4. Ἄλλαι πληροφορίαι διὰ τὸ κίνημα τοῦτο.

γ' Τὸ κίνημα τοῦ 1788 καὶ ὁ Κατῶνης

Τὸ κίνημα τοῦ 1770 ἔγινεν αἰτία νὰ χυθῆ πολῦτιμον ἑλληνικὸν αἷμα. Ὁ πληθυσμὸς ἐπίσης ὀλιγόστευσε καὶ ἐτρομοκρατήθη. Ἡ ἰδέα τῆς ἐπαναστάσεως ἐζημιώθη. Εἶχεν ὅμως καὶ τὰ καλὰ του ἀποτελέσματα.

Ἐν πρώτοις τὸ μῖσος τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν τυράνων ἔγινε μεγαλύτερον. Τὸ σπουδαιότερον δὲ, ἡ Ρωσία ἐσυνθηκολόγησε καὶ ὑπέγραψε μετὰ τὴν Τουρκίαν τὴν συνθήκην τοῦ Κιουτσουκ-Καΐναρζί. Συμφώνως μετὰ τὴν συνθήκην αὐτὴν ἡ Ρωσία εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ προστατεύῃ τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, τὰ δὲ ἑλληνικὰ πλοῖα ἠδύναντο νὰ πλεύουν ἐλευθέρως ὑπὸ τὴν Ρωσικὴν σημαίαν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο γεγονός, ὅπως γνωρίζομεν, ἔγινεν αἰτία νὰ ἀναπτυχθῆ καὶ νὰ προοδεύσῃ τὸ ἑλληνικὸν ναυτικόν.

Καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος τοῦ 1770 ἡ πολιτικὴ τῆς Ρωσίας ἦτο νὰ κάμῃ ἀνεξάρτητον ἑλληνικὸν κράτος.

Τέλος ἡ Ρωσία ἐκήρυξε πάλιν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας καὶ ἡ Αἰκατερίνη παρεκίνησε τοὺς Ἑλληνας νὰ ἐπαναστατήσουν.

Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἔστειλε τὴν φορὰν αὐτὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Λάμπρον Κατῶνην.

Ὁ Κατῶνης κατήγετο ἀπὸ τὴν Λεβάδειαν τῆς Βοιωτίας καὶ ὑπηρετεῖ ὡς λοχαγὸς εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν.

Ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν ἐπῆγεν εἰς τὴν Τεργέστην καὶ μὲ χρήματα τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ διαφόρων ἐράνων ἠγόρασε τρία πλοῖα. Ἄφοῦ τὰ ἐξώπλισε καὶ παρέλαβεν ἀνδρείους ναύτας κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς τὸ Αἰγαῖον κατεναυμάχησε τὸν τουρκικὸν στόλον πολλὰς φορές, ἠχμαλώτισε μερικά πλοῖα καὶ ἔκαμε μικρὸν στόλον.

Μὲ τὰ 12 πλοῖα, τὰ ὁποῖα εἶχε τώρα ὁ Κατσῶνης, ἐκυρίευσε τὸ Καστελλόριζον καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ μάχεται ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

Ἀπὸ ὅλας τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις ὁ Κατσῶνης ἐξήρχετο νικητῆς. Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματός του φόβος καὶ τρόμος κατελάμβανε τοὺς Τούρκους.

Ὁ σουλτᾶνος ἀνησύχησεν ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Κατσῶνη καὶ τοῦ ἔκαμε διαφόρους προτάσεις, ἀλλ' ὁ Κατσῶνης τὰς ἀπέρριψε.

Κατόπιν ἔλαβε μαζί του καὶ τὸν περίφημον κλέφτην Γεώργιον Ἀνδρῖτσον, ὁ ὁποῖος εἶχε καὶ 500 ἄνδρας καὶ ἔτσι ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν.

Ὁ τουρκικὸς στόλος δὲν ἐτόλμα πλέον νὰ παρουσιασθῆ εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ὁ Κατσῶνης ἦτο μέγας κίνδυνος καὶ διὰ τοῦτο ὁ σουλτᾶνος ἀπεφάσισε νὰ τὸν κτυπήσῃ.

Ἐστειλε λοιπὸν ἐναντίον του 30 πλοῖα καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ ἀλγερινοῦ στόλου.

Ὁ Κατσῶνης ἔχων μόνον 7 πλοῖα συνήντησε τὸν τουρκικὸν στόλον μεταξὺ Εὐβοίας καὶ Ἄνδρου. Ἐγινε τότε ναυμαχία καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὰ τουρκικὰ πλοῖα. Ἀλλὰ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἔφθασεν ὁ ἀλγερινὸς στόλος. Ὁ Λάμπρος ἐνίκηθη ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους στόλους καὶ μόλις κατάρθωσε νὰ σωθῆ μὲ 2 πλοῖα, ἀφοῦ ἔχασε τὰ ὑπόλοιπα καὶ 658 ἄνδρας.

Ἐν τούτοις ὁμως δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Ἦρχισε πάλιν νὰ ἐτοιμάζῃ νέον στόλον. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁμως ἡ Αἰκατερίνη ἔκαμεν εἰρήνην μὲ τοὺς Τούρκους καὶ

Λάμπρος Κατσῶνης

ἔστειλε διαταγὴν εἰς τὸν Λάμπρον νὰ σταματήσῃ τὰς ἐπιχειρήσεις του.

Τότε ὁ Λάμπρος ἀπήντησεν: «*Ἄν ἡ αὐτοκρατεία ἔκαμε τὴν εἰρήνην της, ὁ Λάμπρος δὲν ὑπέγραψεν ἀκόμη τὴν ἰδικήν του*».

Μὲ τὸν Ἀνδρῖτσον κατόπιν ἦλθεν εἰς τὸ Ταίναρον καὶ προσεπάθησε νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς Μανιάτας. Ἄλλ' ἐκεῖνοι τρομοκρατημένοι ἀκόμη ἀπὸ τὰς σφαγὰς καὶ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ προηγουμένου κινήματος δὲν ἐκινήθησαν.

Ὁ Λάμπρος, ἀφοῦ εἶδεν, ὅτι ἔμεινε μόνος καὶ χωρὶς βοήθειαν, ἐχωρίσθη μὲ τὸν Ἀνδρῖτσον καὶ ἐγύρισεν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπου ἀπέθανεν ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγα ἔτη.

Ὁ Ἀνδρῖτσος ἐξ ἄλλου διέσχισε μὲ τοὺς ἄνδρας τοῦ τὴν Πελοπόννησον, ἔφθασεν εἰς τὴν Στερεάν καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὰ Ἐπτάνησα. Τὸν συνέλαβον ὁμοῦ οἱ Βενετοὶ καὶ τὸν παρέδωσαν εἰς τοὺς Τούρκους.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸν μετέφερον σιδηροδέσμιον, τοῦ ἐπρότειναν νὰ ἀλλάξῃ τὴν πίστιν του καὶ νὰ τοῦ δώσουν βαθμοὺς καὶ τιμὰς. Ἄλλ' ὁ γενναῖος Ἀνδρῖτσος δὲν ἐδέχθη καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν φυλακὴν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Κατσώνης, Ἀνδρῖτσος. Πληροφορίαι καὶ τακτοποίησις λεξικοῦ ὀνομάτων. 2. Πίναξ χρονολογιῶν. 3. Θέμα : Ὁ ἠρωϊσμός τοῦ Κατσώνη. 4. Ἡ φιλοπατρία του. 5. Ἀπορίαι, παρατηρήσεις. 6. Χαρακτηρισμός τοῦ Κατσώνη.

6. ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

α' Γαλλικὴ ἐπανάστασις

Οἱ Ἕλληνες ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν τῶν κινήματων τοῦ 1770 καὶ 1788 δὲν εἶχαν πλέον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Ρωσίαν. Καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν ἡ Ρωσία τοὺς ἐγκατέλειπεν.

Δὲν ἀπεγοητεύθησαν ὁμοῦ, διότι ἀπέκτησαν πλέον τὸ δίδαγμα, ὅτι καὶ μόνοι ἤμποροῦσαν νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα.

Ἡ διψα τῆς ἐλευθερίας ἐφλόγιζε τὴν ψυχὴν των. Συνέβη δὲ τότε εἰς τὴν Γαλλίαν μία μεγάλη ἐπανάστασις, ἡ ὁποία τοὺς ἐνεψύχωσε, τοὺς ὥπλισε μὲ μεγαλύτερον θάρρος καὶ ἐτόνωσε περισσότερο τὴν ἀγάπην των πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη εἶναι ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις.

Εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον τρεῖς τάξεις : Οἱ εὐγενεῖς, οἱ κληρικοὶ καὶ ὁ λαός. Ἄνωτερος ὄλων ἦτο ὁ βασιλεύς, ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλην δύναμιν καὶ ὑπεστήριζε τὰς δύο πρῶτας τάξεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὅλα τὰ κτήματα.

Κανένα φόρον δὲν ἐπλήρωναν οἱ εὐγενεῖς. Ἄλλ' ἀκόμη κατέπιζον τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐπλήρωνεν ὄλους τοὺς φόρους καὶ ἦτο βυθισμένος εἰς τὴν ἀγραμματοσύνην καὶ τὴν δυστυχίαν.

Τὸ κακὸν αὐτὸ συνεχίζετο ἐπὶ μακρόν. Διὰ τοῦτο ὁ λαός ἐπανεστάτησε τὸ 1789 καὶ ἐκυρίευσεν τὸ ὄχυρόν φρούριον τῆς Βασιλλῆς. Ἐπειτα κατήργησε τὴν βασιλείαν καὶ κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν βασιλέα, κατέλαβε τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν, κατήργησε τὰ προνόμια τῶν καὶ ἐκήρυξε τὴν ἰσότητά καὶ τὴν ἐλευθερίαν ὄλων τῶν πολιτῶν.

Οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης ἠθέλησαν νὰ κτυπήσουν τότε τὴν Γαλλίαν, ἀλλὰ τὴν ἔσωσεν ὁ Μέγας Ναπολέων, ὁ ὁποῖος ἔγινε κατόπιν αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας.

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἔφερε μεγάλην ἀλλαγὴν εἰς τὴν ζωὴν τῶν Γάλλων. Ἄλλὰ καὶ τὰ κηρύγματά της μετεδόθησαν ταχέως εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ κυρίως εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπέδρασαν βαθέως εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Περισσότεραι πληροφορίες διὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν. 2. Πῶς ἐπέδρασεν ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ; Προπαρεσκεύασεν ἄρα γε τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν ; Πῶς ;

β' Ρήγας Φεραῖος

Τὰ κηρύγματα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως εἶχον μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ρήγα.

Ὁ Ρήγας ἐγεννήθη τὸ 1757 εἰς τὸ Βελεστῖνον τῆς Θεσσαλίας, καὶ δι' αὐτὸ ἐλέγετο Βελεστινλῆς. Τὸ Βελεστῖνον ὁμοῦς ἐλέγετο κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν *Φεραὶ* καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ρήγας ὠνομάζετο καὶ Φεραῖος.

Τὸ πραγματικόν του ὄνομα ἦτο *Ἀντώνιος Κυριαζῆς*, εἶναι ὁμοῦς γνωστός μὲ τὸ ὄνομα Ρήγας Φεραῖος ἢ Βελεστινλῆς.

Ὁ Ρήγας, ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὸ χωρίον του καὶ ἐγνώρισεν τὰς καταπιέσεις τῶν Τούρκων, μετέβη εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ζαγοράς τοῦ Πηλίου διὰ περισ-

σοτέρας σπουδάς. Κατόπιν ἔγινε διδάσκαλος εἰς ἓν ἄλλο χωρίον τοῦ Πηλίου, τὸν Κισσόν.

Ὁ Ρήγας ὅμως δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν σκλαβίαν, οὔτε νὰ βλέπῃ τὰ βάσανα καὶ τὰ μαρτύρια τῶν συγγενῶν, τῶν φίλων καὶ τῶν συμπατριωτῶν του. Διὰ τοῦτο ἐγκατέλειψε τὴν πατρίδα του, συνηντήθη μὲ πολλοὺς κλέφτας τοῦ Ὀλύμπου, μετέβη μόνος εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τέλος δὲ ἔφθασε εἰς τὸ Βουκου-

Ρήγας Φεραῖος

ρέστιον, ὅπου ἐφοίτησεν εἰς ἀνώτερα σχολεῖα, ἔμαθε ξένας γλώσσας καὶ προσελήφθη ὡς γραμματεὺς ἀπὸ τὸν Ἕλληνα ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Μαυρογένην.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ἐκραγῆ ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις. Τὰ κηρύγματά της ἐπέδρασαν βαθύτατα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ρήγα καὶ ἤρχισε νὰ ὄνειρεύεται τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ δούλου γένους του καὶ ὄλων τῶν χριστιανῶν τῆς Βαλκανικῆς ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Ἀμέσως δ' ἐνθουσιώδης αὐτὸς πατριώτης ἔκαμε τὸ σχέδιόν του καὶ τὸ ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν. Ἦρχισε νὰ συνεν-

νοῦται μὲ Ἕλληνας προύχοντας καὶ προκρίτους, μὲ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς, ἐμπόρους καὶ ναυτικούς, καὶ τὸ ἔτος 1796 μετέβη εἰς Βιέννην.

Ἐκεῖ, ὅπως γνωρίζομεν, ὑπῆρχε πλουσία ἑλληνικὴ κοινότης, ἢ ὁποῖα ὑπεδέχθη μὲ χαρὰν τὰ σχέδια τοῦ Ρήγα. Διέθεσε δὲ καὶ χρήματα, διὰ νὰ ἐκτυπωθοῦν διάφορα βιβλία καὶ ποιήματά του, τὰ ὁποῖα εἶχον σκοπὸν νὰ ἐξυψώσουν τὸ πατριωτικὸν φρόνημα τῶν ὑποδοῦλων καὶ νὰ τοὺς ἐξεγείρουν εἰς ἐπανάστασιν.

Ἐν ἀπὸ τὰ περίφημα, διὰ τὰ ὑψηλὰ φρονήματα, ποιήματα τοῦ Ρήγα εἶναι ὁ Θούριος :

«Ὡς πότε παληκάρια νὰ ζῶμεν στὰ στενὰ
μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες, στὰ βουνά ;
Σπηλιὲς νὰ κατοικοῦμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιά,
νὰ φεύγωμεν τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά ;
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ

Παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακὴ !...»

Ὁ Θούριος τοῦ Ρήγα καθὼς καὶ ἄλλα ποιήματά του ἠλέκτριζον τὰς ψυχὰς τῶν ὑποδοῦλων καὶ μὲ ἀνυπομονησίαν ἐπερίμεναν τὴν μεγάλην στιγμὴν τῆς ἐπαναστάσεως.

Εἰς τὴν Βιέννην ὁ Ρήγας ἐξέδωκε καὶ χάρτην, τὸν *χάρτην τῆς μεγάλης Ἑλλάδος*, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἀπὸ τὴν Βιέννην μετέβη εἰς τὴν Τεργέστην μὲ ἕξ συντρόφους του. Ἀπὸ ἐκεῖ εἶχε σκοπὸν νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου εὕρισκετο ὁ Μέγας Ναπολέων καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειάν του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του καὶ ἔπειτα θὰ κατήρχετο εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ νὰ κηρύξῃ τὴν ἐπανάστασιν.

Οἱ σκοποὶ του ὅμως ἐπροδόθησαν εἰς τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν, ἢ ὁποῖα εἶχε φιλικὰς σχέσεις μὲ τὴν Τουρκίαν. Ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία συνέλαβε τότε τὸν Ρήγαν καὶ τοὺς συντρόφους του καὶ σιδηροδεσμίους τοὺς ἔστειλε μὲ συνοδείαν εἰς τὸν τοῦρκον πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔρριπεν εἰς τὴν φυλακὴν, ἕως ὅτου εὔρῃ τὴν εὐκαιρίαν, νὰ τοὺς στείλῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐν τῷ μεταξῷ ὁ πασᾶς τοῦ Βελιγραδίου ἐπληροφόρηθη, ὅτι ὁ πασᾶς τοῦ Βιδινίου Πασβάνογλου, ὁ ὁποῖος ἦτο φίλος τοῦ Ρήγα ἔστειλεν ἀνθρώπους νὰ τὸν ἐλευθερώσουν, ὅταν ἡ συνοδεία θὰ εὕρισκετο καθ' ὁδὸν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Δι' αὐτὸ, ἀφοῦ ἐβασάνισε τὸν Ρήγαν καὶ τοὺς συντρόφους του, τοὺς ἐφόνευσε καὶ τὰ πτώματά των τὸ ἔρριπεν εἰς τὸν Δούναβιν ποταμὸν.

Ὁ Ρήγας ἀπέθανε τὴν 2αν Ἀπριλίου 1798. Ἀποθνήσκων δὲ εἶπεν : « Ἀρκετὸν σπόρον ἔσπειρα, ὃ ὁποῖος θά βλαστήσῃ καὶ τὸ Ἔθνος μου θά θερίσῃ τὸν γλυκὺν αὐτὸν καρπὸν ».

Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ λόγοι τοῦ Ρήγα ἦσαν πράγματι προφητικοί. Ὁ σπόρος τῆς ἐλευθερίας, τὸν ὁποῖον ἔσπειρεν ὁ ἔθνικός τραγουδιστὴς καὶ ὁ φλογερός πατριώτης, ἐβλάστησε. Τὸ Ἔθνος ἐθέρισε τὸν γλυκὺν καρπὸν. Ἡ Πατρίς του ἠλευθερώθη.

Ὁ Ρήγας ἦτο μία ἀπὸ τὰς μεγάλας μορφὰς τῆς νεωτέρας ἱστορίας μας. Δὲν ἦτο ἀπλῶς ὁ τραγουδιστὴς, ἦτο ὁ κήρυξ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὁ ὀργανωτὴς τῆς. Ἡ μορφή του, γράφει εἰς νεώτερος Ἑλλην ἱστορικός, παίρνει τὴν ἔκφρασιν τοῦ Μωϋσῆ. Ἦτο ὁ ἄνθρωπος, ποῦ ἐτίθετο ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λαοῦ, διὰ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

Ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς, διὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν πρωτομάρτυρα τοῦ Ἔθνους, ἔστησε μαρμάρινον καὶ ἐπιβλητικὸν τὸ ἄγαλμά του ἔμπροσθεν τοῦ Ἐθνικοῦ μας Πανεπιστημίου.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Βιογραφικὰ τοῦ Ρήγα. 2. Τὰ ποιήματά του. 3. Ὁ Θούριος. Νὰ τὸν εὗρητε ὀλόκληρον. 4. Ἄλλο ποίημά του : « Ἡ πατρίς πρὸς τὰ τέκνα τῆς ». 5. Ἐπίδρασις τῶν ποιημάτων τοῦ Ρήγα ἐπὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διαβάσατε εἰς ἀναγνωστικὸν μίαν ἱστορίαν ἐνὸς περιηγητοῦ μὲ ἕνα νέον εἰς τὴν Μακεδονίαν σχετικὴν μὲ τὰ τραγούδια τοῦ Ρήγα ; 6. Χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἐθνομάρτυρος. 7. Εἰκόνες. 8. Ἐλευθεραὶ φράσαι.

γ' Τὸ Σοῦλι καὶ οἱ Σουλιῶται

Εἰς τὰ νότια μέρη τῆς Ἡπείρου, ἐπάνω εἰς τὰ ὕψηλά Κασσώπεια ὄρη ἐγκατεστάθησαν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα μερικοὶ ἠπειρώται βοσκοί. Ἐκεῖ ἔκτισαν τὰ μικρὰ χωρία τῶν καὶ ἔζων ἐλεύθεροι καὶ μακρὰν τῶν Τούρκων.

Τὸ πρῶτον χωρίον, τὸ ὁποῖον ἔκτισαν ἐπὶ τοῦ ὄρους Τομάρου, ἦτο τὸ Σοῦλι. Ἐπειτα ἔκτισαν καὶ ἄλλα χωρία, ἦτοι τὴν Σαμονίβαν, τὴν Κιάφαν καὶ τὸν Ἀβαρτικὸν καὶ ἀργότερον ἴδρυσαν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους ἐπὶ τὰ ἄλλα χωρία.

Ἐκ τῶν ἑνδεκα τούτων χωρίων σπουδαιότερα ἦσαν τὸ **Σοῦλι** καὶ ἡ **Κιάφα**. Ὅλα δὲ τὰ χωρία ταῦτα ἐλέγοντο μὲ τὴν κοινὴν ὀνομασίαν χωρία τοῦ **Σουλίου** καὶ οἱ κάτοικοι τῶν **Σουλιῶται**.

Οἱ Σουλιῶται κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος ἦσαν ἐν ὄλῳ 6500, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 1700 ἦσαν πολεμισταί.

Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας οἱ Σουλιῶται ἐγυμνάζοντο καὶ ἐγνώριζον νὰ χειρίζονται καλὰ τὰ ὄπλα.

Τὸ τραχὺ καὶ ὄρεινόν κλίμα ἔκαμε πολεμικοὺς τοὺς Σουλιώτας καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐτόλμων νὰ τοὺς ὑποτάξουν. Ὅσας φορές τὸ ἐπεχείρησαν, δὲν τὸ κατώρθωσαν καὶ διὰ τοῦτο ἠρκέσθησαν νὰ εἰσπράττουν ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας ὀλίγους φόρους ὡς σημεῖον ὑποταγῆς.

Καὶ αἱ Σουλιώτισσες ἦσαν ἀντάξιαί τῶν ἀνδρῶν. Ἐγνώριζον καὶ αὐταὶ νὰ χειρίζονται τὸ καρυοφίλι καὶ νὰ μάχωνται μὲ γενναιότητα, ὅταν ἐκινδύνευεν ἡ πατρίς τῶν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Πληροφοραὶ διὰ τὸ Σοῦλι καὶ τοὺς Σουλιώτας. 2. Διαβάσατε τὰ διηγήματα τοῦ Βλαχογιάννη μὲ τὸν τίτλο τὸ «Σουλιωτόπουλο», ἢ «Σουλιωτοπούλα», ὁ «Σουλιώτης»· Κοιτάξατε εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν τῆς Ε΄ τάξεως. 3. Μὴ ξεχνᾶτε τὴν ἀλληλογραφίαν καὶ ζητήσατε ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ Σουλίου πληροφορίας, αἱ ὁποῖαι σᾶς ἐνδιαφέρουν.

δ' Ἀλῆ πασᾶς

Τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Σουλίου ἐσκέφθη νὰ ἀφαιρέσῃ ὁ Ἀλῆ πασᾶς καὶ νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Σουλιώτας.

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐγεννήθη εἰς τὸ Τεπελένι τῆς Ἡπείρου καὶ ἦτο τουρκαλβανός. Ἡ μητέρα του, ἡ αἰμοδιψῆς *Χάκω*, τὸν ἀνέθρεψε μὲ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε παρέδωκεν ἐν τέρας καὶ ὄχι ἀνθρώπον. Πλεονέκτης, ἄρπαξ, αἰμοβόρος καὶ πονηρὸς ἦτο ὁ Ἀλῆς. Μὲ ἀπάνθρωπα καὶ κτηνώδη μέσα, μὲ δολοφονίας καὶ διαρπαγὰς ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν καὶ ἔγιγε τέλος πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων.

Μὲ τοὺς τουρκαλβανούς του κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τὰ γύρω μέρη τῶν Ἰωαννίνων, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέχρι τῆς σημερινῆς πόλεως τοῦ Ἀλμυροῦ.

Μὲ τὸν στρατόν του (12 χιλιάδας ἐν ὄλῳ) ἐκράτει εἰς ὑποταγὴν 2.000.000 Ἑλληνας, Τούρκους καὶ Ἀλβανούς καὶ κανεὶς δὲν ἐτόλμα νὰ κινήθῃ μὲ λόγους ἢ πράξεις ἐναντίον του.

Πρωτοφανῆ ἦσαν τὰ κακουργήματα, τὰ ὁποῖα διέπραττεν εἰς βάρος τῶν ὑποδούλων καὶ κυρίως τῶν κλεφτῶν, ὅταν συνέβαινε νὰ πίπτουν εἰς χεῖρας του.

Ἀγχῶναι, τυφεκισμοί, θλάσις ποδῶν καὶ χειρῶν μὲ

σφυρία άνέμενον εκείνους, οί όποιοι θα έπιπτον εις την δυσμένειαν του 'Αλη. Περιφήμος έχει καταστή ό πλάτανος

'Αλη πασάς

του 'Αλη εις την "Αρταν και ή θέσις «Τσιγκέλια» του 'Αλ-
μυροϋ, όπου από τά γνωστά άγκιστρα έκρέμα τους δυστυ-
χεις ύποδούλους του.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Ἀλῆς, Χάμκω (πληροφορία). 2. Γαρδίκι, Χόρμω-
βον, Γαρδικιῶται καὶ Χορμωβίται. 3. Κατσαντώνης (πληρο-
φορία). 4. Εἰκόνες τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. 5. Ἡ κυρὰ Φροσύνη. Κοι-
τάξατε εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Βαλαωρίτου καὶ συγκεντρώ-
σατε πληροφορίας πρὸς ἀνακοίνωσιν.

ε' Πρῶτος πόλεμος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου

Ὁ Ἀλῆς ἔπειτα ἀπὸ τὰς κατακτήσεις του καὶ τὴν ἐπέ-
κτασιν του μέχρι τῆς Θεσσαλίας ἠθέλησε νὰ κυριεύσῃ τὸ
Σοῦλι, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο μακρὰν τῆς πρωτευούσης του.

Ἔτσι τὸ 1791 μὲ τρεῖς χιλιάδας Ἀλβανοὺς ἐξεστράτευ-
σεν ἐναντίον τοῦ Σουλίου μὲ σκοπὸν νὰ τὸ ὑποτάξῃ ἢ νὰ
τὸ καταστρέψῃ.

Οἱ γενναῖοι Σουλιῶται ὅμως ἀντελήφθησαν τὸν κίνδυ-
νον καὶ κατέλαβον τὰ στενά, διὰ τῶν ὁποίων θὰ διήρχετο
ὁ Ἀλῆ πασᾶς. Τότε ἐπολέμησαν γενναίωτα ἄνδρες καὶ
γυναῖκες καὶ ἔρριπτον ἐναντίον τῶν Ἀλβανῶν μεγάλους
λίθους, τοὺς ὁποίους ἐκύλιον ἀπὸ τοὺς ὑψηλοὺς βράχους.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον διεκρίθη ἡ σύζυγος τοῦ
Λάμπρου Τζαβέλλα *Μόσχω*. Οἱ τουρκαλβανοὶ ἐνικήθησαν
καὶ ὁ Ἀλῆς ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος καὶ πλη-
ρης ὀργῆς εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἀφοῦ ἔχασε 2000 ἄνδρες.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Πληροφορία διὰ τὴν Μόσχων Τζαβέλλα καὶ ἀνα-
κοινώσεις. 2. Παραλληλίσατε τὸν πόλεμον τοῦ ἔτους τούτου
(1791) μὲ ἄλλα γεγονότα, τὰ ὁποῖα συνέβησαν κατὰ τὴν
ἰδίαν ἐποχὴν. π.χ.: Ἔζη τότε ὁ Ρήγας; Εἶχε γίνεῃ ἡ Γαλ-
λικὴ ἐπανάστασις; Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Κατσώνη καὶ
ἄλλα ὅμοια.

στ' Δεύτερος πόλεμος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ

Ὁ πρῶτος πόλεμος ἐδίδαξεν εἰς τὸν Ἀλῆν ὅτι δὲν θὰ
ἠδύνατο νὰ κυριεύσῃ τὸ Σοῦλι μὲ ἀνδρείαν. Διὰ τοῦτο
ἐχρησιμοποίησε τὸν δόλον.

Ἀφοῦ προητοίμασε στρατὸν ἐκ 12 χιλιάδων, προσεποι-
ήθη, ὅτι θὰ ἐξεστράτευεν ἐναντίον τοῦ Ἀργυροκάστρου
καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Σουλιωτῶν.

Οἱ Σουλιῶται τότε ἔστειλαν 70 ἄνδρας μὲ τὸν ἀρχηγόν
των Λάμπρον Τζαβέλλαν, ὁ ὁποῖος παρέλαβε μαζί του καὶ
τὸν υἱόν του Φῶτον. Ὁ Ἀλῆς ὅμως τοὺς συνέλαβεν αἰχ-
μαλώτους καὶ τοὺς ἔστειλεν εἰς τὰ Ἰωάννινα δεσμίους, ἐνῶ
αὐτὸς ἐπύρχετο κατὰ τοῦ Σουλίου.

Καθ' ὁδὸν εἷς Σουλιώτης ἐκ τῶν 70 ἀνδρῶν ἐδραπέτευ-
σεν, ἦλθεν εἰς τὸ Σοῦλι καὶ διηγήθη τὰ συμβάντα. Γεμᾶτοι
ἀπὸ ὀργῆν οἱ Σουλιῶται ἤρπασαν τὰ ἄρματα τῶν καὶ ἐπε-
τέθησαν κατὰ τοῦ Ἄλῃ.

Κατὰ τὴν μάχην, ἡ ὁποία ἐγένεεν, ἐνίκηθη πάλιν ὁ Ἄλῃς
καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Διὰ ποῖον ἄλλον λόγον ὁ Ἄλῃς ἐχρησιμοποίησε
τὸν δόλον; Τί ἐπίστευε; Τί θὰ ἐκέρδιζε; 2. Ἡ ἀνδρεία τῶν
Σουλιωτῶν.

ζ' Λάμπρος καὶ Φῶτος Τζαβέλλας

Ὁ Ἄλῃς ἐζήτησε τότε νὰ τοῦ φέρουν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα
τὸν Λάμπρον Τζαβέλλαν.

Ἡ ζωὴ σου καὶ ἡ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ σου, τοῦ εἶπε, εἶναι
στά χέρια μου. Πλούτη καὶ τιμὰς θὰ σοῦ δώσω, ἂν μοῦ πα-
ραδώσῃς τὸ Σοῦλι. Ἀλλοιωτικά καὶ ἐσᾶς θὰ σᾶς ψήσω ζων-
τανούς καὶ θὰ κάνω νὰ μὴ φυτρώσῃ στὸ Σοῦλι οὔτε χορτάρι!

Ὁ Λάμπρος ἔκαμεν, ὅτι δέχεται καὶ ἐζήτησε ἀπὸ τὸν
Ἄλῃν νὰ τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερον νὰ γυρίσῃ εἰς τὸ Σοῦλι,
διὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς.

Ὁ Ἄλῃς τότε ἄφησεν ἐλεύθερον τὸν Λάμπρον νὰ φύγῃ,
ἐκράτησεν ὅμως ὡς ὄμηρον τὸν υἱὸν τοῦ Φῶτον.

Ὁ Λάμπρος, μόλις ἔφθασεν εἰς τὸ Σοῦλι, ἐκάλεσε τοὺς
Σουλιώτας νὰ ἐτοιμασθοῦν καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν μὲ ἀνδρείαν
καὶ αὐταπάρνησιν, αὐτὸς δὲ ἔστειλεν εἰς τὸν Ἄλῃν ἐπιστο-
λὴν, ἡ ὁποία εἶνε δεῖγμα μεγάλης φιλοπατρίας:

Χαίρω, διότι ἐγέλασα ἓνα δόλιον σάν καὶ σένα. Εἶμαι
ἐδῶ νὰ διαφεντέψω τὴν πατρίδα μου. Ὁ υἱός μου Φῶτος,
ξέρω, θὰ ἀποθάνῃ, ἀλλ' ἐγὼ θὰ ἐκδικηθῶ τὸν θάνατόν
του. Ἄν ὁ υἱός μου δὲν εἶναι πρόθυμος νὰ πεθάνῃ διὰ
τὴν πατρίδα, δὲν εἶναι ἄξιος υἱός μου.

Ἐγὼ ὁ ἄσπονδος ἐχθρός σου
Καπετὰν Λάμπρος Τζαβέλλας

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Φῶτου δὲν ἦτο κατωτέρα
εἰς φιλοπατρίαν ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πατρός του. Ὅταν
ὁ υἱός τοῦ Ἄλῃ *Βελῃς* τὸν ἠπειλήσεν, ὅτι θὰ τὸν ψήσῃ
ζωντανόν, ἐκεῖνος ἀπήντησεν: Δὲν φοβοῦμαι, διότι ἐγὼ
γιὰ τὴν πατρίδα ἐγεννήθηκα καὶ γιὰ τὴν πατρίδα θὰ ἀπο-
θάνω. Ἄν μὲ ψήσῃς ζωντανόν, ὁ πατέρας μου θὰ ἐκδι-
κηθῇ τὸν θάνατόν μου.

Ὁ Ἄλῃς ἔγινεν ἔξω φρενῶν ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Λάμπρου. Μὲ 8.000 Ἀλβανούς ἐπετέθη κατὰ τοῦ Σουλίου.

Οἱ Σουλιῶται μάχονται ἡρωϊκῶς. Πλησίον τῶν καταφθάνου καὶ 400 Σουλιώτισσαι μὲ τὴν *Μόσχων*.

Οἱ Ἀλβανοὶ ἐνίκηθησαν. Ρίπτου τὰ δῦλα τῶν καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Ὁ Ἄλῃς τραβᾷ τὰ μαλλιά του ἀπὸ τὸν θυμὸν του. Ἄλλ' ἡ φυγὴ εἶναι γενικὴ καὶ ὁ ἴδιος φεύγει ἔφιππος πρὸς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου καὶ ἔφθασε καταδιωκόμενος ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας, ἀφοῦ ἔσκασε δύο ἵππους.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν νικὴν αὐτὴν τῶν Σουλιωτῶν ὁ Ἄλῃς ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἠλευθέρωσε τὸν Φῶτον καὶ τοὺς 69 αἰχμαλώτους Σουλιώτας καὶ ἐξηγόρασε τοὺς Ἀλβανούς, αἰχμαλώτους τῶν Σουλιωτῶν, πληρώσας 1000 γρόσια δι' ἕκαστον.

Ἐτσι ἐτελείωσε καὶ ὁ δεῦτερος πόλεμος τοῦ Ἀλῃ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ νὰ κυριεύσῃ τὸ Σοῦλι. Κατὰ τὸν πόλεμον ὁμοῦ τοῦτον ἐπληγώθη βαρέως ὁ Λάμπρος Τζαβέλλας καὶ ἀπέθανεν ἐκ τῆς πληγῆς του, ἀλλ' ἄφησεν ἀρχηγὸν τῶν Σουλιωτῶν τὸν ἔξοχον υἱὸν τοῦ Φῶτον.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Προσπαθήσατε νὰ εὑρητε ἀπὸ βιβλία ὀλόκληρον τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Λάμπρου καὶ νὰ τὴν ἀντιγράφετε εἰς τὸ τετράδιον τῶν ἐργασιῶν σας. 2. Τί σὰς κάμνει ἐντύπωσιν ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν ; 3. Θέμα ἐργασίας : Ἡ φιλοπατρία. 4. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Φῶτου εἰς τὸν Βελῆν. 5. Ποίος θὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὴν τάξιν ἐν ὥραϊον ποίημα τοῦ Βαλαωρίτου διὰ τὴν φυγὴν τοῦ Ἀλῃ πασᾶ ; Ὁ ποιητὴς τὸ ἐπιγράφει : « Ἡ φυγὴ » καὶ ἀρχίζει ἔτσι : Ἐἄλογο, τ' ἄλογο, Ὁμὲρ Βρυῶν » κλπ.

η' Τρίτος πόλεμος τοῦ Ἀλῃ κατὰ τοῦ Σουλίου

Καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ δευτέρου του πολέμου κατὰ τοῦ Σουλίου ὁ Ἀλῃς δὲν ἀπεγοητεύθη. Ἐτοίμασε πάλιν στρατὸν ἐκ 10 χιλιάδων τουρκαλβανῶν καὶ τὸ ἔτος 1880 εὐρίσκειται ἔμπροσθεν τοῦ Σουλίου.

Ἐξ ἄλλου ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἀπέκλεισε τὸ Σοῦλι, διότι ἐπίστευεν ὅτι θὰ κατάρθωνε νὰ κάμῃ τοὺς Σουλιώτας νὰ παραδοθοῦν ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν. Οἱ Σουλιῶται ὁμοῦ εἶχον στείλει πολλὰ γυναικόπαιδα εἰς τὴν Πάργαν καὶ εἰς τὰ Ἐπικάνησα καὶ ἔτσι δὲν θὰ ἐχρειάζοντο πολλαὶ τροφαί.

Ἀρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν ἦτο ὁ Φῶτος Τζαβέλλας. Ὁ καιρὸς ἔπερνούσεν καὶ ὁ Ἀλῃς δὲν ἔβλεπε τρόπον νὰ κυριεύσῃ τὸ Σοῦλι.

Ἐσκέφθη τότε καὶ ἔστειλεν ἐπιστολὴν εἰς τὸν ὄπλαρχηγὸν Τζήμαν Ζέρβαν. Προσεπάθησε νὰ τὸν δωροδοκήσῃ, διὰ νὰ τοῦ παραδώσῃ τὸ Σοῦλι. Ἄλλ' ὁ γενναῖος ὄπλαρχηγὸς τοῦ ἀπαντᾷ :

«Βεζύρη Ἄλῃ πασαῖ,

Σ' εὐχαριστῶ πολὺ μὲ τὴν ἀγάπη, ποῦ ἔχεις γιὰ μένα, μόν' τὰ πουγγιά, ποῦ μοῦ γράφεις μὲ τὸν Μπέτσο νὰ μοῦ στείλῃς, παρακαλῶ νὰ μὴ μοῦ τὰ στείλῃς, γιατί δὲν ξέρω νὰ τὰ μετρήσω καὶ δὲν ξέρω τί νὰ τὰ κάμω. Μόν' κι ἂν ἤξερα, πάλι δὲν θὰ ἤμουν εὐχαριστημένος νὰ σοῦ δίνω οὔτε ἓνα λιθάρι ἀπὸ τοὺς βράχους τῆς πατρίδος μου κι ὄχι νὰ φύγω ἀπὸ τὸ Σοῦλι, γιὰ τὰ πουγγιά σου, καθὼς ὅπως φαντάζεσαι. Τιμὲς καὶ δόξες, ποῦ μοῦ ὑπόσχουσαι νὰ μοῦ δίνῃς, δὲν μοῦ χρειάζονται, γιατί σ' ἐμένα πλοῦτος, δόξες καὶ τιμὲς εἶναι τ' ἄρματά μου, ὅπου μ' ἐκείνα φυλάω τὴν πατρίδα μου καὶ τιμῶ τ' ὄνομα τοῦ Σουλιώτου καὶ ἀπαθανατίζω καὶ τὸ δικό μου ὄνομα.

Σοῦλι 4 Μαΐου 1801

Τζήμας Ζέρβας»

Ὁ Ἄλῃς καὶ μετὰ τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν συνέχιζε τὴν πολιορκίαν καὶ τὸν ἀποκλεισμόν. Ἡ πείνα ὄμως, ἡ δίψα καὶ αἱ στερήσεις ἔγιναν αἰσθηταὶ εἰς τοὺς Σουλιώτας, ἀλλ' ὁ πόλεμος συνεχίζετο καὶ κανεὶς δὲν ὠμίλει εἰς τὸ Σοῦλι διὰ παράδοσιν ἢ ὑποταγὴν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Ἐπροσέξατε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ζέρβα; Τί σὰς κάμνει ἐντύπωσιν; 2. Σκεφθῆτε, εἰς ἀγράμματος Σουλιώτης τί ὑπερόχους ἰδέας καὶ ποίαν πατριωτικὴν φλόγα εἶχε μέσα του! 3. Τί πρέπει νὰ θαυμάσῃ κανεὶς εἰς τοὺς Σουλιώτας; διατί; 4. Ἐλεύθεραι ἐργασίαι. 3. Λεξικὸν ὀνομάτων: Τζήμας Ζέρβας κτλ.

θ' Ἡ προδοσία τοῦ Σουλίου

Ὁ Ἄλῃς ὄμως δὲν ἀπηλίπισθη. Ἀφοῦ δὲν κατάρθωνε νὰ κυριεύσῃ τὸ Σοῦλι μὲ τὰ ὄπλα ἐχρησιμοποίησε τὴν προδοσίαν.

Εἰς τὸ Σοῦλι ἔζη ὁ Πήλιος Γούσης περιφρονημένος ἀπὸ ὅλους τοὺς Σουλιώτας διὰ τὴν δειλίαν, τὴν ὁποίαν ἔδειξε ἐν εἰς μίαν μάχην.

Οὗτος ἐξωργισμένος ἐναντίον τῶν συμπατριωτῶν του διὰ τὴν στάσιν των συνεφώνησε μὲ τὸν Βελῆν νὰ τοῦ παραδώσῃ τὸ Σοῦλι, ἂν τοῦ δώσῃ ἑκατὸν πουγγία.

Ὁ Βελῆς ἐδέχθη καὶ ὁ Γούσης ἔναντι χρημάτων ἀνέλαβε νὰ γίνῃ προδότης τῆς πατρίδος του. Ἔτσι εἰς μίαν νύκτα ὠδήγησε εἰς τὴν οἰκίαν του, 200 Ἀλβανούς καὶ τοὺς ἔκρυψε.

Τὴν ἐπομένην οἱ Ἀλβανοὶ οὗτοι ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν Σουλιωτῶν καὶ οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς πατρίδος τῶν εὐρέθησαν μεταξὺ δύο πυρῶν.

Τότε ὑπεχώρησαν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς ἀγίας Παρασκευῆς, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐκτισμένον ἐπάνω εἰς ἀπόκρημνον βράχον, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο *Κοῦγκι*.

Εἰς τὸ φρούριον τοῦτο ὠχυρώθησαν οἱ Σουλιῶται καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα τῶν μὲ πείσμα. Μεταξὺ τῶν ἦτο καὶ ὁ καλόγηρος *Σαμουήλ*, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐνεθάρρυνε καὶ τὸν ὁποῖον ἐσέβοντο πολὺ οἱ Σουλιῶται καὶ τὸν ἐθεώρουν ὡς ἅγιον.

Ταλαιπωρημένοι ἀπὸ τὰς κακουχίας καὶ τὰς στερήσεις οἱ Σουλιῶται ἐπολέμουν μὲ ἀφάνταστον ἡρωϊσμόν εἰς τὸ Κοῦγκι. Τόση ἦτο ἡ γενναιότης τῶν, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλῆς τοὺς ἐθαύμασε καὶ ἐπρότεινε νὰ φύγουν μὲ τὰ ὄπλα τῶν καὶ νὰ ὑπάγουν ὅπου θέλουν ἀνενόχλητοι.

Οἱ δυστυχεῖς Σουλιῶται ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλῆ καὶ τὴν 12ην Δεκεμβρίου 1803 μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς γεμάτους ἀπὸ δάκρυα ἐχωρίσθησαν εἰς τρία σώματα καὶ ἐγκατέλειψαν τὴν ἀγαπητὴν τῶν πατρίδα. Τὸ ἓν σῶμα μὲ ἀρχηγὸς τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν, Δράκον καὶ Μακρῆν διηθύνθη εἰς τὴν Πάργαν, τὸ δεύτερον μὲ τὸν Κουτσονίκαν εἰς τὸ Ζάλογγον καὶ τὸ τρίτον μὲ τὸν Κίτσον Μπότσαρην εἰς Βουλγαρέλιον.

Εἰς τὸ Κοῦγκι ἔμεινε μόνον ὁ καλόγηρος Σαμουήλ μὲ 5 συντρόφους του, διὰ νὰ παραδώσῃ τὰ πολεμοφόδια καὶ νὰ πληρωθῇ. Ὁ γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ, ἀφοῦ ἔκαμε τὴν παράδοσιν καὶ τὴν παραλαβὴν, ἠρώτησε τὸν Σαμουήλ:

«Καὶ τώρα, καλόγηρε, ποῖαν τιμωρίαν νομίζεις, ὅτι θὰ σοῦ ἐπιβάλλῃ ὁ βεζύρης, ἀφοῦ παρεδόθης τόσον ἀνόητα;»

«Οὐδεμίαν» ἀπήντησεν ὁ Σαμουήλ. Καὶ ἀμέσως ἐξεκένωσε τὸ πιστόλιόν του εἰς ἓν βαρέλιον μὲ πυρίτιδα καὶ ἐτάφησαν ὅλοι ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς ἀγίας Παρασκευῆς.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Ὁ προδότης Πήλιος Γούσης. 2. Γνωρίζετε ἄλλους προδότας ἀπὸ τὴν ἱστορίαν; ποίους; 3. Θέμα ἐργασίας: Ἡ προδοσία. 4. Ὁ Σαμουήλ καὶ ὁ ἡρωϊσμός του. 5. Ἀναγνώσατε τὸ σχετικὸν κεφάλαιον ἀπὸ τὸ βιβλίον σας: Ὁ καπετὰν καλόγηρος. 6. Ἐπίσης τὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτου: ὁ Σαμουήλ. 7. Συμπληρώσατε μὲ τὰς πληροφορίας τοῦ διηγήματος καὶ τοῦ ποιήματος τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Σαμουήλ.

ι' Ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου

Τὴν πράξιν τοῦ Σαμουὴλ ἐθεώρησεν ὡς ἐχθρικὴν ὁ Ἄλῆς καὶ διέταξε τοὺς Ἀλβανοὺς του νὰ καταδιώξουν τοὺς Σουλιώτας.

Τὸ σῶμα τοῦ Φώτου εἰς τὸ μεταξύ εἶχε διαφύγει καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Πάργαν. Κατέφθασαν ὁμοίως οἱ Ἀλβανοὶ τὸ σῶμα τοῦ Κουτσονίκα εἰς τὸ Ζάλογγον καὶ ἄρχισαν νὰ βάλουν ἐναντίον του.

Οἱ τρομεροὶ καὶ ἀπόκρημνοὶ βράχοι παρηκολούθουν τὸ θέαμα καὶ ὁ Ἀχέρων ἀναιδέως τὸν θόρυβον τῶν ὀρμητικῶν ὑδάτων του μὲ τοὺς κρότους τοῦ πολέμου.

Περικυκλωμένοι οἱ Σουλιῶται ἡμύνοντο ἐπὶ δύο ἡμέρας καὶ ἐπολέμουν σκληρότατα. Ὄταν ὁμοίως εἶδον, ὅτι κάθε ἀντίστασις ἦτο ματαία, ἀπεφάσισαν νὰ διασπάσουν τὸν κλοιὸν καὶ νὰ φύγουν. Μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας κατώρθωσαν νὰ ἀνοίξουν διόδον καὶ νὰ φθάσουν εἰς τὴν Πάργαν 150 ἐκ τῶν 800 ἀνδρῶν τοῦ σώματος τούτου.

Πρὶν ἐπιχειρήσουν τὴν διάσπασιν αὐτὴν τοῦ κλοιοῦ συνέβη ἓν γεγονός, τὸ ὁποῖον θὰ μείνῃ ἀθάνατον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν. Ἐξήκοντα Σουλιώτισσαι, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἀνέβησαν εἰς τὸν ὑψηλότερον βράχον τοῦ Ζαλόγγου. Ἀφοῦ ἐφίλησαν τὰ τέκνα τῶν διὰ τελευταίαν φοράν, τὰ ἔρριψαν κάτω εἰς τοὺς βράχους καὶ ἐκεῖναι ἔστησαν τὸν περίφημον χορὸν τοῦ Ζαλόγγου καὶ ἔλεγον τὸ τραγοῦδι :

«Ἐχε γειὰ, καυμένε κόσμε, ἔχε γειὰ, γλυκειὰ ζωὴ καὶ σὺ, δύστυχη πατρίδα, ἔχε γειὰ παντοτεινὴ.

Στὴ στεριά δὲ ζῆ τὸ ψάρι, οὐδ' ἀνθὸς στὴν ἀμμουδιά κι οἱ Σουλιώτισσες δὲ ζοῦνε δίχως τὴν ἐλευθερίαν...

Ἔχετε γειὰ, βρυσσοῦλες, λόγγοι, βουνά, ραχοῦλες» κτλ.

Εἰς κάθε μίαν στροφὴν ἡ πρώτη ἀπεσπάτο ἀπὸ τὸν χορὸν καὶ ἔπιπτε κάτω ἀπὸ τοὺς βράχους εἰς τὸν Ἀχέρονα. Ἔτσι ἔπεσαν μέχρι καὶ τῆς τελευταίας.

Ἐμείνεν ἀκόμη τὸ τρίτον σῶμα τῶν Σουλιωτῶν, τὸ ὁποῖον ἀπεσύρθη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέλτσου. Καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἦτο πλήρης. Ἐκ τῶν 1000 Σουλιωτῶν μόνον 45 ἐσώθησαν, οἱ ὁποῖοι ἔφθασαν τέλος εἰς τὴν Πάργαν.

Ἔτσι οἱ ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ Ἄλῆ παρὰ ἔτελείωσαν. Τὸ Σοῦλι κατελήφθη καὶ κατεστράφη, ἀλλ' ἄφησεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἓν ἀφθαστον παράδειγμα δόξης, αὐτοθυσίας καὶ ἡρωϊσμοῦ.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Ἀχέρων (ἀπὸ τὴν μυθολογίαν). 2. Ἡ παρασπονδία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. 3. Ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου. Γνωρίζετε νὰ τραγουδήτε τὸ ᾄσμα; Συμπληρώσατέ το. 4. Πῶς κρίνετε τὴν πράξιν τῶν Σουλιωτισσῶν; 5. Κάμετε ἐργασίας ἐλευθέρας.

ια' Θάνατος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ὑποταγῆς τοῦ Σουλίου ὁ Ἀλῆς ἐφαντάσθη, ὅτι ἦτο ἱκανὸς νὰ κολεμήσῃ καὶ μὲ τὸν σουλτάνον.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἤρχισε νὰ συμπεριφέρεται καλύτερον πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐδέχθη πολλοὺς ὀπλαρχηγοὺς καὶ ἐξόχους ἀνδρας εἰς τὴν οὐλὴν του. Ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐδείκνυε πρὸς τὸν σουλτάνον ἀνυπακοήν.

Ὁ σουλτάνος ἐπληροφόρηθη τὴν ἀποστοσίαν τοῦ Ἀλῆ καὶ ἔστειλεν ἐναντίον του τὸν Χουροϊτ πασᾶν μὲ τουρκικὸν στρατόν. Ἔτοι ἤρχισε πόλεμος μεταξύ των, ὁ ὁποῖος διήρκεσε δύο ἔτη. Κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν ὁ Ἀλῆς ἐνίκηθη καὶ ἐφονεύθη, ἡ δὲ Ἠπειρος ἀνέπνευσεν ἀπὸ τὰ δεινά, τὰ ὅποια ὑπέφερεν ἀπὸ τὸν αἰμοσταγῆ τύραννον.

Τὸν πόλεμον τοῦτον τέλος μεταξύ σουλτάνου καὶ Ἀλῆ ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ Σουλιῶται καὶ εὔρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν προσφιλεῖ των πατρίδα.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Ποῖοι ὀπλαρχηγοὶ καὶ ἐγγράμματοι Ἕλληνες ἔζησαν εἰς τὴν οὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ; 2. Ποῖον ἦτο τὸ σφάλμα τοῦ Ἀλῆ; 3. Θέμα ἐργασίας: Νὰ μὴ ὑπερτιμῶμεν τὰς δυνάμεις μας. 4. Ἡ παραίσθησις τοῦ Ἀλῆ.

ιβ' Φιλικὴ ἐταιρεία

Εὐρισκόμεθα ἤδη εἰς τὸ ἔτος 1814. Ἐπὶ 350 σχεδὸν ἔτη ἀγωνίζεται τὸ ἔθνος νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του. Κάμνει ἐπαναστάσεις, ἀλλ' ὅλοι ἀποτυγχάνουν, διότι ἦσαν τοπικαί.

Δὲν ὑπῆρχε μία ὀργάνωσις, εἰς ἀρχηγός, ὁ ὁποῖος νὰ ἀναλάβῃ γενικὰς ἀπελευθερωτικὰς ἐπιχειρήσεις. Ὁ Πατριάρχης, ὁ *Ἐθνάρχης*, πορηκολουθεῖτο ἀγρύπνωσ ἀπὸ τῶν Τούρκων.

Ἦτο ἀνάγκη λοιπὸν νὰ γίνῃ μία ὀργάνωσις, ἡ ὁποία καὶ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τοὺς ἐπισήμους Ἕλληνας καὶ μέλημοντι πρόσωπα. Ἐπρεπε ἡ ὀργάνωσις αὕτη νὰ ἔχη τοὺς ἀντιπρ.

Κ. Γιαννακοπούλου, Ἱστορία Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ

σώπους της εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἐπρεπε ἀκόμη νὰ καλλιεργῆσθαι τὰ πνεύματα καὶ νὰ τὰ προετοιμάσθαι διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν. Τέλος δὲ ἔπρεπε νὰ κηρύξῃ τὴν ἑνᾶρξιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ νὰ τὴν διευθύνῃ.

Τὸ σχέδιον αὐτὸ συνέλαβεν εἰς τὴν Ὀδησσὸν τῆς Ρωσίας τρεῖς σπουδαῖοι Ἕλληνες : Ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἐξ Ἄρτης, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος ἐκ Πάτμου.

Οὗτοι ἵδρυσαν τὸ 1814 μίαν ἑταιρείαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν *Φιλικὴν ἑταιρείαν*, καὶ ἡ ὁποία εἶχεν ὡς σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους.

Ἡ ἑταιρεία εἶχε τὴν ἔδραν τῆς εἰς τὴν Ὀδησσὸν καὶ ἦτο μυστικὴ. Κανεὶς δὲν ἐγνώριζεν τὴν ὑπαρξίν τῆς ἢ τοῦ σκοποῦς τῆς. Ἡ μυστικότης ἦτο ἀπαραίτητος διὰ τὴν εὐδοκίμησίν τῆς.

Τὰ μέλη κατ' ἀρχὰς ἦσαν ὀλίγα. Μεταξὺ τῶν συνεδέοντο δι' ἀδελφικῆς φιλίας καὶ δι' ὄρκου. Καὶ αἱ συνεννοήσεις τῶν ἀκόμη ἐγίνοντο μὲ συνθηματικὰς κινήσεις καὶ ἔτσι ἐγνώριζοντο μεταξύ τῶν.

Πλὴν τοῦ ὄρκου, τὸν ὁποῖον ἔδιδον οἱ *Φιλικοί*, εἶχον διαφόρους βαθμοὺς, ἀναλόγως μὲ τὰς ἰκανότητας, τὰς ὁποίας εἶχεν ἕκαστον πρόσωπον καὶ μὲ τὸν χρόνον ποῦ εἶχεν ὁ καθεὶς ὡς μέλος τῆς ἑταιρείας.

Οἱ ἱδρυταὶ τῆς ἑταιρείας καὶ οἱ πρῶτοι φιλικοὶ ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ σημαίνοντας Ἕλληνας, μὲ προκρίτους, ἐπισκόπους, ἱερεῖς, λογίους, μὲ κλέφτας, καὶ μὲ ἀρματολούς, τοὺς ὁποίους *ἐμύησαν* εἰς τὴν ἑταιρείαν. Σιγὰ σιγὰ δὲ ἐμυήθησαν καὶ ἄλλα πρόσωπα εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἔτσι ἡ ἑταιρεία ἐγίνε μία τεραστία ἐθνικὴ ὀργάνωσις.

Ὅλοι καὶ ὅλα ἦσαν ἔτοιμα, ἀλλ' ἐσπερεῖτο ἀρχηγοῦ. Ὅλοι ἐνόμιζον, ὅτι ὑπῆρχεν ἀρχηγός. Πολλοὶ ἐπίστευον, ὅτι ἦτο ὁ τσάρος τῆς Ρωσίας. Δὲν ἦτο ὁμοῦς ἀληθές. Ἀρχηγός δὲν ὑπῆρχε.

Δύο πρόσωπα τότε ἐκρίθησαν κατάλληλα νὰ ἀναλάβουν τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἑταιρείας : Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὁ ὁποῖος ἦτο Ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας καὶ σπουδαῖος διπλωμάτης καὶ ὁ μονόχειρ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος ἦτο ὑπασπιστὴς τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου καὶ ἀνὴρ γενναϊότατος.

Ἐτσι ὁ Ξάνθος μετέβη εἰς τὴν Πετροῦπολιν καὶ προσέφερε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἑταιρείας κατὰ πρῶτον εἰς τὸν Καποδίστριαν. Δὲν ἐδέχθη ὁμοῦς ὁ Καποδίστριας, διότι

ἐνόμιζεν, ὅτι δὲν ἦτο ἀκόμη κατάλληλος ὁ καιρὸς νὰ ἐκραγῇ ἡ ἐπανάστασις.

Ἐστράφη τότε ὁ Ξάθος πρὸς τὸν Ὑψηλάντην. Οὗτος ἐπίστευεν, ὅτι θὰ εἶχε καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ τσάρου καὶ ἐδέχθη τὴν ἀρχηγίαν, ὠνομάσθη δὲ γενικὸς ἐπίτροπος καὶ πληρεξούσιος τῆς ἀρχῆς.

Ἐν τῷ μεταξύ ἔδρα τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις. Δὲν ἐχρειάζετο δὲ τίποτε ἄλλο, πορὰ νὰ ἐκραγῇ ὁ σπινθὴρ τῆς Ἐπαναστάσεως.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Σκουφᾶς, Τσακάλωφ, Ξάνθος (πληροφορίαι). 2. Πῶς σᾶς φαίνεται ἡ ἀπόφασίς των νὰ ἰδρῦσουν τὴν φιλικὴν ἐταιρείαν ; 3. Ποῖος ἦτο ὁ ὄρκος τῶν Φιλικῶν ; 4. Οἱ βαθμοὶ τῶν Φιλικῶν. 5. Κρίσεις διὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Καποδιστρίου. 6. Ὁ Ὑψηλάντης διατὶ ἦτο μονόχειρ ; 7. Οἱ σκοποὶ καὶ τὸ ἔργον τῆς φιλικῆς ἐταιρείας. 8. Ἀπορίαι, ἀνακοινώσεις, ἐλεύθεραι ἐργασίαι, εἰκόνες, λεξικά προσώπων, χρονολογιῶν καὶ λευκώματα. 9. Ἐδῶ τέλειώνει μιά μεγάλη ἐνότης. Ἀνασκόπησις ὀλοκλήρου τῆς ἐνότητος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου.

Μ Ε Ρ Ο Σ Β'

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

I. ΠΡΩΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣΕΩΣ (1821)

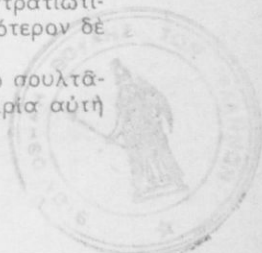
1. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΝ

α' Κήρυξις τῆς ἐπανάστασεως ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνετέθη ἡ ἀρχηγία τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Πετρούπολεως καὶ κατετάγη εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν.

Συντόμως ὁ Ὑψηλάντης ἐξετιμήθη διὰ τὰς στρατιωτικὰς τοὺς ἀρετὰς καὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν του, ἀργότερον δὲ προήχθη εἰς στρατηγόν.

Ὅταν ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν ὁ Ὑψηλάντης, ὁ σουλτᾶνος εἶχε πόλεμον μὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶν. Ἡ εὐκαιρία αὕτη

ἦτο μοναδική καὶ ὁ ἀρχηγὸς ἀπεφάσισε νὰ κηρύξη τότε τὴν ἐπανάστασιν.

Χωρὶς νὰ ἀνακοινώσῃ τὸν σκοπὸν του εἰς τὸν τσάρον,

Ἄλεξανδρος Ὑψηλάντης

ἐζήτησεν ἀόριστον ἄδειαν καὶ ἔφυγεν. Ἦλθεν εἰς τὴν Ὀδησσὸν τέλος καὶ ἠτοιμάζετο νὰ κηρύξη τὴν ἐπανάστασιν. Ὡς κατάλληλον δὲ τόπον ἐξέλεξε τὴν Μολδαυίαν, διότι ἡ

χώρα αὐτή συνώρευε μετὴν Ρωσίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπί-
στευεν, ὅτι θὰ ἐλάμβανε βοήθειαν.

Ἔτσι τὴν 22αν Φεβρουαρίου 1821 διέβη μετὸς ἀδελ-
φούς του Γεώργιον καὶ Νικόλαον καὶ μετ' ἄλλους τὸν **Προῦ-**
θον ποταμὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Ἰάσιον. Ἐκεῖ ὕψωσε τὴν
σημαίαν του, ἤνοιξε κατάλογον ἐθελοντῶν καὶ ἐξέδωκε προ-
κήρυξιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, διὰ τῆς ὁποίας τοὺς ἐκάλει
εἰς ἐπανάστασιν:

«Μάχου ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος» ἔλεγεν. «Ἡ ὥρα
ἤλθεν, ὦ ἄνδρεῖοι Ἕλληνες... Οἱ ἀδελφοί μας καὶ φίλοι εἶναι
πανταχοῦ ἔτοιμοι... Ἄς ἐνωθῶμεν λοιπὸν μετ' ἐνθουσια-
σμόν! Ἡ πατρίς μᾶς προσκαλεῖ... Κινηθῆτε, ὦ φίλοι, καὶ
θέλετε ἰδεῖ μίαν κραταιὰν δύναμιν νὰ ὑπερασπισθῆ τὰ δι-
καῖα μας!... Ὁ ἄνθρωπος ἐχθρὸς μας εἶναι ἀσθενὴς καὶ
ἀδύνατος, οἱ στρατηγοί μας ἔμπειροί!... Ἄς σχηματισθῶσι
φάλαγγες ἐθνικαί, ὡς ἐμφανισθῶσι πατριωτικαὶ λεγεῶνες...
Εἰς τὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγός μας ὄσα τὰ παράλια τοῦ
Ἰονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου θέλουσιν ἀντηχήσει... Ποία Ἑλ-
ληνικὴ ψυχὴ θέλει ἀδιαφορήσει εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς
Πατρίδος;... Ἡ θεία πρόνοια, ὦ φίλοι συμπατριῶται, ἠὲ δό-
κησεν οὕτω τὰ πράγματα... Ἄς κινηθῶμεν λοιπὸν μετ' ἐν-
φρόνημα... Μετ' ἐνωσιν, ὦ συμπολίται, μετ' ἐπὶ τὴν
ιεράν θρησκείαν σέβας, μετ' ἐπὶ τὴν πρὸς τοὺς νόμους καὶ τοὺς
στρατηγοὺς ὑποταγήν, μετ' ἐπὶ τὴν εὐτολμίαν καὶ σταθερότητα
ἡ νίκη μας εἶναι βεβαία... Ἄς καλέσωμεν ἐκ νέου τὴν
ἐλευθερίαν εἰς τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος... Εἰς τὰ ὄπλα, λοι-
πὸν, φίλοι ἡ πατρίς μᾶς προσκαλεῖ!

Τὴν 24 Φεβρουαρίου 1821.

Εἰς τὸ Γενικὸν στρατόπεδον τοῦ Ἰασίου.

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

Ἡ πρώτη δύναμις εἰς τὴν ὁποίαν ἐστηρίζετο ὁ Ὑψη-
λάντης ἦσαν οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ Γεωργάκης Ὀλύμ-
πιος, Φαρμάκης Σάββας καὶ Καρπενησιώτης. Ἐξ ἄλλου
καὶ ἡ φρουρὰ τοῦ Ἑλληνος ἡγεμόνος τῆς Μολδαυίας Σού-
τσου ἐτάχθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὑψηλάντου.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν (24 Φεβρουαρίου) ἐξέδωκε νέαν προ-
κήρυξιν ὁ Ὑψηλάντης, τὴν δὲ 25ην καὶ τρίτην.

Εἰς τὴν δυνατὴν φωνὴν του ἀπήντησαν οἱ παλμοὶ τοῦ
ἔθνους. Ὑπὸ τὰς σημαίας των ἔσπευσαν ὄχι μόνον Ἕλ-
ληνες, ἀλλὰ καὶ Σέρβοι, Βλάχοι, Βούλγαροι, Ρουμάνοι καὶ
ἄλλοι.

Ἐπίσης πολλοὶ νέοι οπουδασταὶ ἐγκατέλειψαν τὰ θρα-
νία καὶ ἴδρυσαν τὸν *ιερὸν λόχον* κατ' ἀπομίμησιν τοῦ

Ιεροῦ λόχου τῶν Θηβαίων καὶ ἐπὶ τοῦ ὕψηλοῦ κράνους τῶν ἔγραψαν τὸ σύνθημα : « *Ἐλευθερία ἢ θάνατος !* ».

Ἐνθουσιασμός ἦτο ἀκράτητος. Ὅλοι ἐπερίμεναν τὸ σύνθημα καὶ τέλος ἢ ἐπανάστασις ἐκκρήυθη.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Βιογραφικά τοῦ Ἄλεξ. Ὑψηλάντου. 2. Νὰ εὑρητε τὸ πλήρες κείμενον τῶν προκηρύξεων του καὶ νὰ τὸ ἀνακοινώσητε εἰς τὴν τάξιν. Ὁ ἱερός λόχος : Πληροφορίαί. 4. Πρόσωπα τοῦ κεφαλαίου. 5. Γεωγραφικά : Προῦθος, Ἰάσιον, Μοδαυία. 6. Χάρται, εἰκόνες κ.τ.λ.

β' Ἀποτυχία τῆς ἐπαναστάσεως

Τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ Ὑψηλάντου παρ' ὄλον τὸν ἐνθουσιασμόν καὶ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ ἀπέτυχε διὰ τρεῖς λόγους : 1) Ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος ἀπεκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν καὶ διέγραψε τὸν Ὑψηλάντην ἀπὸ τὰς τάξεις τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. 2) Οἱ ἐντόπιοι κατεπολέμησαν τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν ἐπρόδωσαν καὶ 3) Ὁ σουλτᾶνος ἐπέισε τὸν πατριάρχην νὰ ἀφορίσῃ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἠπειλήσῃ μὲ σφαγὰς τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸ τελευταῖον τοῦτο ὁ πατριάρχης, ἠναγκάσθη νὰ ἀφορίσῃ τὸν Ὑψηλάντην. Ὅλοι δὲ οἱ λόγοι οὗτοι ἀπεγοήτευσαν τὸν ἀρχηγόν.

Ἐξ ἄλλου ὁ σουλτᾶνος ἔστειλεν ἐναντίον του στρατόν. Ἐπειτα ἀπὸ τὰς πρώτας συμπλοκάς ἐγένετο ἡ μεγάλη μάχη τοῦ *Δραγατσανίου*, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ στρατός τοῦ Ὑψηλάντου ἐνικήθη, ὁ δὲ ἱερός λόχος κατεστράφη τελείως.

Ὁ Ὑψηλάντης βλέπων τὴν ἀποτυχίαν ἔφυγεν εἰς τὴν Τεργέστην μὲ σκοπὸν νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἡ ἐπανάστασις ἐκέρδιζεν ἔδαφος. Συνελήφθη ὅμως ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς, ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου ἔμεινε μέχρι τοῦ 1827 καὶ ἀποφυλακισθεὶς ἀπέθανε τὸ ἐπόμενον ἔτος.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἦταν τοῦ στρατοῦ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἱεροῦ λόχου, οἱ ὄπλαρχηγοὶ Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ Φαρμάκης συνέχισαν τὸν ἀγῶνα τῶν. Ἐπροδόθησαν ὅμως ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὀχυρωθοῦν, ὁ πρῶτος μὲ 11 συντρόφους του εἰς τὸ κωδωνοστάσιον, ὁ δὲ Φαρμάκης εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς μονῆς τοῦ Σέκκου.

Οἱ Τοῦρκοι περιεκύκλωσαν τὴν μονήν. Ὁ Ὀλύμπιος ἔπειτα ἀπὸ σκληρὸν ἀγῶνα εἶδεν, ὅτι ἦτο ματαία κάθε ἀντί-

στασις καὶ διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μὲ τούς συντρόφους του καὶ πολλοὺς τούρκους, οἱ ὁποῖοι εἶχον εἰσορμῆσει.

Ὁ Φαρμάκης ἔξ ἄλλου συνέχισε τὸν ἀγῶνα, ἀλλ' ἦναγ- κάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ παραδοθῇ ὑπὸ τὸν ὕρον νὰ φύγῃ μὲ τὸν ὄπλισμόν του καὶ τούς συντρόφους του. Οἱ Τούρκοι ὁμῶς δὲν ἐτήρησαν τὴν συμφωνίαν. Καὶ τούς μὲν συντρόφους του ἐφόνευσαν, αὐτὸν δὲ ἔστειλαν σιδηροδέσμιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸν ἐφόνευσαν ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ βασανιστήρια. Ἔτσι τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὴν Μολδαυίαν ἀπέτυχεν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ! 1. Ἐξετάσατε τούς λόγουν τῆς ἀποτυχίας τοῦ κινήματος. 2. Πῶς δικαιολογεῖτε τὸν ἀφορισμόν τοῦ Ὑψηλάντου ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου; 3. Πληροφορεῖαι διὰ τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου. 4 Ὁ ἠρωϊσμός τοῦ ἱεροῦ λόχου. Ἀπαγγείλατε τὸ ποίημα τοῦ Κάλβου «εἰς τὸν ἱερὸν λόχον». 5. Ἡ αὐτοθυσία τοῦ Ὀλυμπίου. Γνωρίζετε ἄλλα ὁμοια παραδείγματα αὐτοθυσίας καὶ ἠρωϊσμοῦ; ποῖα; 6. Φαρμάκης. 7. Ἐλευθεραὶ ἐργασίαι, εἰκόνες, λεξικά κτλ.

2 ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ

α' Παπαφλέσσας

Ἡ Φιλικὴ ἐταιρεία εἶχεν ἀποφασίσει ἀρχικῶς νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάστασις ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἡ ἀπόφασις αὐτὴ ἐπαταιώθη καὶ ἔγινεν εἰς τὴν Μολδαυίαν.

Πράγματι ἡ Πελοπόννησος ἦτο καταλληλοτέρα χώρα. Ἐν πρώτοις ἀπετέλει μίαν μεγάλην χερσόνησον μὲ πολλὰ βουνὰ δύσβατα, μὲ πολλοὺς ὄπλαρχηγούς, προκρίτους, ἐπισήμους Ἕλληνας καὶ μὲ πληθυσμόν κυρίως Ἑλληνικόν. Τούρκοι εἰς τὴν Πελοπόννησον ἦσαν ἐλάχιστοι.

Ὁ Χριστόφορος Περραιβός, ὁ ὁποῖος ἐστάλη ὑπὸ τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸ 1819, κατῴρωσε νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ σημαντικὰ πρόσωπα καὶ νὰ παρασκευάσῃ τὸ ἔδαφος διὰ τὴν ἐπανάστασιν. Τέλος κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐπαναστάσεως ἔφθασεν εἰς Ὑδραν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς Σπέτσας καὶ εἰς τὴν Κορινθίαν ὁ ἀρχιμανδρὴτης Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ ὁποῖος ἦτο γνωστός εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ τὸ ὄνομα *Παπαφλέσσας*. Ἦτο

ἀπεσταλμένος τοῦ Ὑψηλάντου, διὰ νὰ ἐπαναστατήσῃ τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ Παπαφλέσσας ἦτο δραστήριος, ὀρμητικὸς καὶ γενναῖος. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Πολιανὴν τῆς Πελοποννήσου, ἐσπούδασεν εἰς τὴν σχολὴν τῆς Δημητσάνης καὶ κατόπιν ἔγινε διάκος. Κατόπιν μιᾶς φιλονικίας μὲ Τούρκον ἔφυγεν εἰς Ζάκυνθον, ὅπου ἤκουσε νὰ γίνεταί λόγος περὶ τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας. Ἐπήγεν ἔπειτα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐμύθη εἰς τὴν ἑταιρείαν καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον φθάνει εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπως εἶδομεν.

Διατρέχει μὲ ταχύτητα τὴν χώραν καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐξεγείρῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Ἕλληνας. Δὲν διστάζει ἀκόμη νὰ μεταχειρισθῇ πλαστάς καὶ φανταστικὰς διηγήσεις. Διέδιδε

π. χ., ὅτι θὰ ἐδολοφονεῖτο ὁ Σουλτάνος, ὅτι ρωσικὸς στρατὸς κατήρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα κ.τ.λ.

Πολλοὶ πρόκριτοι ἦσαν διστακτικοὶ νὰ πιστεύσουν τὰς διαδόσεις τοῦ Παπαφλέσσα. Ὁ λαὸς ὅμως ἐνθουσιάζετο ἀπὸ τοιούτου εἴδους διηγήσεις. Εἶχε γίνῃ «ὁ μπουρλοτιέρης τῶν ψυχῶν», ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Σπύρος Μελάς εἰς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἔγραψε διὰ τὸν Παπαφλέσσαν καὶ ὄλοι ἀνέμενον μὲ ἀνυπομονήσαν τὴν μεγάλην στιγμὴν.

Γρηγόριος Δικαῖος
ἢ Παπαφλέσσας

β' Ἐναρξίς τῆς ἐπανάστασεως

Μὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ Παπαφλέσσα ὁ ὀπλαρχηγὸς Σουλιώτης παρεφύλαξε καὶ ἐφόρευεν ὀκτῶ τούρκους εἰσπράκτορας πλησίον τῶν Καλαβρύτων καὶ ἔτσι ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις.

Ὁ διοικητὴς τῶν Καλαβρῦτων Ἀρναούτογλου ἐφωβήθη ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ φρούριον, ἐνῶ ἡ Ἑλληνες κατελήφθησαν ἀπὸ ἐνθουσιασμῶν.

Ἐξ ἄλλου τὴν 22αν Μαρτίου 1000 Μανιάται ὑπὸ τὸν Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην, ἀφοῦ ἠνώθησαν μετὰ τὰς δυνάμεις τοῦ Παπαφλέσσα, τοῦ Κολοκοτρῶνη καὶ τοῦ Ἀναγνωσταρά, ἐπολιόρκησαν τὰς Καλάμας καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν τὴν 23ην Μαρτίου.

Τὴν 22αν Μαρτίου ὁ Παπαδιαμαντόπουλος κηρύττει τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰς Πάτρας, τὴν δὲ 25ην Μαρτίου ὁ ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός.

Οὗτος εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἁγίας Λαύρας, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ὑψώνει τὴν σημαίαν τῆς ἐπανάστασεως. Ἀπὸ ἐκεῖ συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς ὄπλαρχηγούς Χαραλάμπην, Πετμεζαίους, Ζαΐμην καὶ ἄλλους εἰσέρχεται εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ μετὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς οἱ ἐπανάσταται ἠσπάσθησαν τὴν σημαίαν καὶ ἔδωσαν τὸν ὄρκον «*ἐλευθερία ἢ θάνατος!*» Ἐπειτα ἐπολιόρκησαν τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον καὶ ἔστειλαν προκηρύξεις εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ ἐπανάστασις διεδόθη ταχέως εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Γενικὸν ἦτο τὸ σύνθημα: «*Ζήτω ἡ ἐλευθερία!*» Ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι ἔτρεχον νὰ καταταγοῦν ὑπὸ τὰς σημαίας τῆς ἐπανάστασεως καὶ νὰ πολεμήσουν τοὺς Τούρκους. Στιγμὴ μεγάλη διὰ τὸ Ἔθνος. Ἡ Πελοπόννησος φλέγεται ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Ἀκράτητος εἶναι ὁ ἐνθουσιασμὸς. Αἱ ἐχθροπραξίαι ἀρχίζουσιν. Οἱ Τούρκοι τρέμουν καὶ περιορίζονται εἰς τὰ φρούριά των. Καὶ ἡ ἀπόφασις τῶν ἐπαναστατῶν ἀντηχεῖ εἰς ὀλόκληρον τὴν Πελοπόννησον: «*Νὰ μὴ μείνη Τούρκος στὸ Μωριά, μηδὲ στὸν κόσμον ὅλον!*»

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Βιογραφικὰ καὶ λεξικὸν ὀνομάτων: Σουλιώτης, Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, Ἀναγνωσταράς, Παπαδιαμαντόπουλος, Ζαΐμης, Χαραλάμπης κλπ. 2. Ἡ 25η Μαρτίου. Ἡ ἡμέρα τῆς Ἐθνικῆς ἑορτῆς 3. Ποιήματα σχετικὰ. Συγκεντρώσατε ὅσα δύνασθε καὶ ἀνακοινώσατε αὐτὰ εἰς τὴν τάξιν. 4. Ἄσματα. 5. Τὸ ποίημα τοῦ Σολωμοῦ: Σὰν τὴ σπίθα κρυμμένη στὴ στάχτη. 6. Θέμα: Πῶς ἐορτάζομεν τὴν 25ην Μαρτίου.

3. ΟΡΓΗ ΚΑΙ ΕΚΔΙΚΗΣΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

α' Μέτρα τῶν Τούρκων

Πρὶν ἀρχίσῃ ἀκόμῃ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν οἱ Τούρκοι εἶχον πληροφορίας διὰ μίαν ἐπανάστασιν, τὴν ὁποίαν παρεσκεύαζον οἱ Ἕλληνες. Τὶ συνέβαινεν ἀκριβῶς δὲν ἐγνώριζον, ἀλλ' ἔλαβον πολλὰ προφυλακτικὰ μέτρα. Πολλοὺς προκρίτους συνέλαβον καὶ ἐκράτησαν ὡς ὀμήρους, ἐφυλάκισαν μερικοὺς ὑπόπτους καὶ ἔστειλαν τμήματα τοῦ στρατοῦ τῶν εἰς διάφορα σημεῖα.

Ἐπειτα ὁμῶς ἀπὸ τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τὴν ἔναρξιν τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ Τούρκοι ἐλύσσαξαν κυριολεκτικῶς. Ὁ σουλτάνος διέταξε καταδιώξεις τῶν Ἑλλήνων καὶ σφαγᾶς. Πολλοὶ ἐπίσημοι, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ὁ μέγας διερμηνεὺς Μουρούζης, ἐσφάγησαν.

Αἱ σφαγαὶ ἤρχισαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπεξετάθησαν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς, πρόκριτοι ἐδέχθησαν τὴν μανίαν τῶν Τούρκων. Αἱ σφαγαὶ τῆς Σμύρνης καὶ τῶν Κυδωνιῶν ἰδιαιτέρως ἦσαν ἄνευ προηγουμένου. Ἐνόμιζον οἱ Τούρκοι, ὅτι μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ ἀπεθάρρυνον τοὺς Ἕλληνας καὶ θὰ κατέπνιγον τὴν ἐπανάστασιν. Ἐπίστευον δέ, ὅτι θὰ εἶχον μεγαλύτερον ἀποτέλεσμα, ἂν ἐφόνευον καὶ τὸν Πατριάρχην.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Ἦτο δυνατόν νὰ φέρουν ἀποτέλεσμα τὰ μέτρα τῶν Τούρκων; Διατί; 2. Μουρούζης. Ἐλευθέραι ἐργασίαι καὶ ἀνακοινώσεις.

β' Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου

Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἦτο τότε ὁ Γρηγόριος ὁ Ε'. Οὗτος κατήγετο ἀπὸ τὴν Δημητσάναν καὶ ἦτο ἀνὴρ φιλόπατρις, ἐνάρετος καὶ ἀκεραίου χαρακτήρης.

Ὅταν ἔγινε γνωστόν, ὅτι διέτρεχε κίνδυνον ἡ ζωὴ του, τὸν παρεκίνησαν μερικοὶ νὰ φύγῃ. Ὁ πατριάρχης ὁμῶς δὲν ἐδέχθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ποίμνιόν του εἰς τὴν κρίσιμον στιγμὴν, τὴν ὁποίαν διήρχητο.

Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου 1821) ὁ Πατριάρχης ἐλειτούργει μὲ τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Πατριαρχείου, ὁ ὁποῖος ἦτο κατάμεστος ἀπὸ χριστιανούς.

Κατά διαταγήν τοῦ σουλτάνου οἱ Τοῦρκοι περιεκύκλωσαν τὸν ναὸν καὶ ὅταν ἐτελείωσεν ἡ λειτουργία, εἰς τοῦρκος ἀξιωματικὸς ἀνέγνωσεν εἰς τὸν Πατριάρχην τὴν σουλτανικὴν διαταγήν. Κατὰ τὴν διαταγήν αὐτὴν ὁ Πατριάρχης θεωρεῖται ἄπιστος εἰς τὴν Κυβέρνησιν, καθαιρεῖται καὶ φυλακίζεται. Τότε οἱ Τοῦρκοι τὸν συνέλαβον καὶ τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν φυλακὴν.

Κατὰ τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας οἱ Γοῦρκοι τὸν παρέλαβον ἀπὸ τὴν φυλακὴν, τὸν ὠδήγησαν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ τὸν ἐκρέμασαν ἀπὸ τὴν μεσαίαν πύλην, ὅπου

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄.

ἄφησαν τὸ ἱερὸν σκηνωμὰ του ἐκτεθειμένον ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας.

Τὴν τετάρτην ἡμέραν τὸ παρέδωσαν εἰς τοὺς Ἑβραίους, οἱ ὅποιοι τὸ ἔδесαν μὲ σχοινίον, τὸ ἔσυραν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς ἐξευτελισμοὺς καὶ ἐμπτυσμοὺς, ἔδесαν λίθον εἰς τὸν λαϊμὸν καὶ τὸ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἄλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὸ πτώμα ἀνήλθεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Κατὰ σύμπτωσιν εὐτυχῆ ὁμως διήρχετο ἀπὸ ἐκεῖ ὁ ἔλλην πλοίαρχος ἐκ Κεφαλληνίας

Σκλάβος, ὁ ὁποῖος τὸ παρέλαβεν εἰς τὸ πλοῖον του. Ἐπειτα τὸ ἔφερεν εἰς τὴν Ὀδησόν, ὅπου κατὰ διαταγὴν τοῦ τσάρου ἐτάφη μὲ μεγάλας τιμὰς.

Σήμερον τὰ ὄστια τοῦ Πατριάρχου εὐρίσκονται θαμμένα εἰς μαρμάρινον κιβώτιον ἐντὸς τῆς ἱεράς μητροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου μετεφέρθησαν τὸ ἔτος 1871.

Ἡ Πατρίς, διὰ τὴν δειξῆν τὴν εὐγνωμοσύνην της, ἔστησε μαρμάρινον τὸ ἀγαλμὰ του εἰς τὸν χώρον τοῦ Ἐθνικοῦ μας Πανεπιστημίου, ὅπου κατὰ τὰ ἀποκαλυπτῆριά του ὁ ποιητὴς Βαλαωρίτης ἀπήγγειλεν ὠραιότατον ποίημα.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Πληροφορίαι διὰ τὸν πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε' (βιογραφικαὶ σημειώσεις κτλ.). 2. Νὰ εὐρεθῆ καὶ ἀπαγγελθῆ τὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτου: «Εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'». Ἐπεξεργασία αὐτοῦ κατὰ τὸ μάθημα τῆς ἀναγνώσεως.

4. ΝΙΚΑΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ

α' Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

Πρὶν ἐκραγῆ ἀκόμη ἡ ἐπανάστασις κατέφθασεν εἰς τὴν Μάνην ὁ μεγαλύτερος ἥρωσ τῆς ἐπαναστάσεως Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦτο υἱὸς τοῦ κλέφτου Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη, ὁ ὁποῖος ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐγεννήθη τὸ 1770 κάτω ἀπὸ ἓν δένδρον εἰς ἓν ὄρος τῆς Μεσσηνίας, ἐνῶ ἡ μήτηρ του παρηκολούθει τὸν καταδιωκόμενον σύζυγόν της.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του καὶ τὴν ἐξόντωσιν ὅλης τῆς περιφήμου οἰκογενείας τῶν Κολοκοτρωναίων ὁ Θεόδωρος ἀνεκηρύχθη ἀρχηγὸς εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν ὑπὸ τῶν παληκαριῶν τοῦ πατρός του.

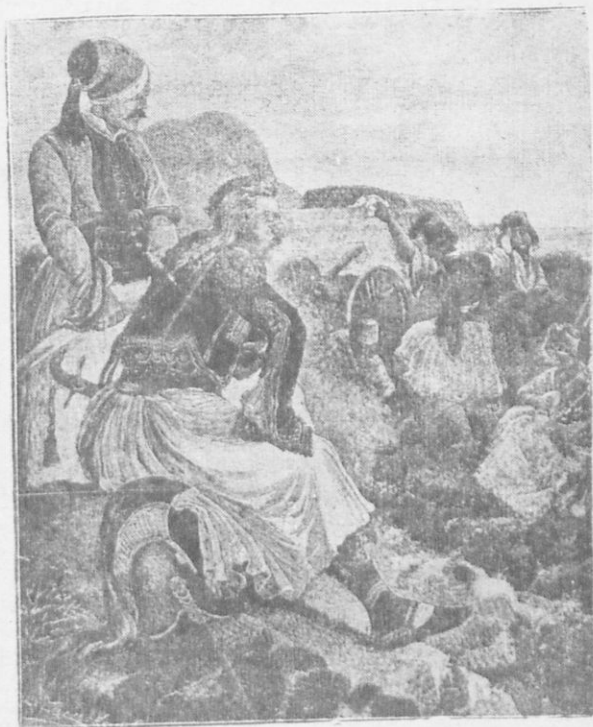
Κατεδιώκετο ὁμως ἀδιακόπως ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ Ἐπτάνησα. Ἐκεῖ κατετάγη εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατόν. Ἐπειδὴ διεκρίθη εἰς μάχας τῶν Ἀγγλων ἐναντίον τῶν Γάλλων προήχθη εἰς ταγματάρχην καὶ ἐφόρεσε τὴν περιεραλαίαν του.

Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐπληροφορήθη διὰ τὴν Φιλικὴν εἰσαγγελίαν καὶ ἔγινε Φιλικός. Ἐπειδὴ δὲ ἐπληροφορήθη τοὺς σκοποὺς τῆς Ἐταιρείας διὰ τὴν Ἐπανάστασιν, ἔσπευσε μὲ πλοῖον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ μετέβη εἰς τὴν Μάνην.

Ἡ ἄφιξις τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὴν Πελοπόννησον ἦτο μέγα γεγονός. Πολλὰ ἔτη διήρκεσεν ἡ ἀπουσία του καὶ ὁ

τόπος τὸν εἶχεν ἀναζητήσει. Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἐπανάστασις χωρὶς τὸν Κολοκωτῶνῃ; Τόσην ἐμπιστοσύνην εἶχον οἱ Ἕλληνες εἰς αὐτόν.

Καὶ δὲν εἶχον ἄδικον. Ὁ Κολοκωτῶνῃς εἶχε τόσας

Ὁ Θεόδωρος Κολοκωτῶνῃς

ἀρετάς, ὥστε δικαίως τὸν ἠγάπων καὶ τὸν ἐθεώρουν ὡς ἀπαραίτητον διὰ τὴν Ἐπανάστασιν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Βιογραφικὰ τοῦ Θεοδ. Κολοκωτῶνῃ. 2. Οἰκογένεια τῶν Κολοκωτῶνῃων. 3. Δημοτικὰ ἄσματα διὰ τοὺς Κολοκωτῶνῃους. Νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ νὰ ἀνακοινωθοῦν εἰς τὴν τάξιν. 4 Ἀνέκδοτα τοῦ Κολοκωτῶνῃ. 5. Διαβάσατε δύο βιβλία: Εἰρήνης Γαλαγοῦ «Θεόδωρος Κολοκωτῶνῃς» καὶ «Ὁ γέρος τοῦ Μωριά» τοῦ Σπ. Μελά.

β' Τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἄλωσιν τῶν Καλαμῶν, ἡ ὁποία ἔγινε τὴν 23ην Μαρτίου, ὁ Κολοκοτρώνης συνέλαβεν ἓν σχέδιον.

Πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου ἦτο ἡ Τρίπολις. Ἐκεῖ εἶχε τὴν ἔδραν τοῦ ὀδιοικητῆς τῆς χώρας Χουρσίτ πασᾶς καὶ ἐκεῖ ἦσαν συγκεντρωμένοι οἱ περισσότεροὶ Τούρκοι, ἡ οἰκογένεια καὶ τὰ πλοῦτη τοῦ Χουρσίτ.

Ὁ Κολοκοτρώνης λοιπὸν ἐσκέφθη, ὅτι ἔπρεπε νὰ καταληφθῇ ἡ ἔδρα τοῦ Τούρκου διοικητοῦ, ἡ Τρίπολις. Ἀπουσίαζε τότε ὁ Χουρσίτ εἰς τὴν Ἡπειρον, ὅπου ἐπολέμει κατὰ τοῦ Ἄλῃ πασᾶ καὶ τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη ἦτο εὐκολώτερον νὰ πραγματοποιηθῇ.

Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ πολιορκήσῃ τὴν Τρίπολιν. Μὲ 300 Μανιάτας ἦλθεν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ πλησίον τῆς Καρυταίνης κατέστρεψε ἓνα τουρκικὸν ἀπόσπασμα. Ἐπειτα προσῆλθον εἰς τὸν Κολοκοτρώνη καὶ ἄλλοι 600 Ἕλληνες μὲ τὸν Παπαφλέσσαν, Πετρόμπεην καὶ ἄλλους.

Ἐναντίον των ἦλθεν ἀπὸ τὴν Τρίπολιν ἐχθρικός στρατός. Οἱ Ἕλληνες, ἐπειδὴ ἦσαν ἀγύμναστοι, ἀλλὰ καὶ ἄοπλοι, μόλις εἶδον τοὺς Τούρκους, ἄφησαν τοὺς ἀρχηγούς καὶ ἔφυγον.

Καὶ οἱ ἀρχηγοὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ φύγουν διὰ τὴν Μάνην. Παρεκίνουν δὲ καὶ τὸν Κολοκοτρώνη, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐδήλωσε: «Δὲν πάω πουθενά. Ἄν θέλετε τραβάτε σεῖς. Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ, ὅπου καὶ τὰ βουνά καὶ τὰ πουλιά μὲ γυνωρίζουν. Ἄν χαθῶ, κάλλιο νὰ μὲ φᾶν τὰ κοράκια τοῦ τόπου μου».

Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἔφυγαν τότε καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἔμεινε μόνος. Εἰσῆλθεν εἰς ἓν ἐξωκκλήσιον καὶ προσηυχῆθη εἰς τὴν Παναγίαν νὰ βοηθήσῃ τὴν πατρίδα του. Κατόπιν ἔστειλεν ἐπιστολάς εἰς διαφόρους ἀρχηγούς καὶ ἐζήτηι ἐνισχύσεις.

Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας ἐπέστρεψεν πλησίον τοῦ ὀ Παπαφλέσσας καὶ ὀ Πετρόμπεης. Τοῦτο ἠύχαρίστησε τὸν Κολοκοτρώνη. Συνεφώνησαν δέ, ὀ Πετρόμπεης νὰ ὀνομασθῇ ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου καὶ ὀ Κολοκοτρώνης ἀρχηγός τοῦ στρατοῦ, ὀ ὀποῖος θὰ ἐπολιόρκει τὴν Τρίπολιν.

Ἐτσί ἡ πολιορκία ἤρχισεν. Οἱ Ἕλληνες κατέλαβον τὸ Βαλτέτσι, τὴν Πιάναν, Ἄλωνίσταιναν, Βέρβαινα, Χρυσοβίτσι καὶ Λεβίδι καὶ ἠμπόδιζον νὰ εἰσέρχωνται τροφαὶ εἰς

τὴν πόλιν. Ἡ Τρίπολις ἐπολιορκεῖτο πλέον καὶ συντόμως θὰ ἐκινδύνευε νὰ καταληφθῇ.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Ποῖον ἦτο τὸ στρατηγικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη; 2. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς πρώτης νίκης. 3. Ὁ Κολοκοτρώνης προσεῦχεται (εὐσεβής). 4. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε, δικαιολογήσατε ἕνα χαρακτηρισμὸν τοῦ Κολοκοτρώνη.

γ'. Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετιοῦ

Ὅταν ὁ Χουρσίτ πασᾶς ἐπληροφορήθη, ὅτι ἐκινδύνευεν ἡ Τρίπολις νὰ καταληφθῇ καὶ μαζὺ μὲ αὐτὴν νὰ χάσῃ τὴν οἰκογένειάν του καὶ τοὺς θησαυροὺς του, ἔστειλεν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τὸν Μουσταφάμπεη μὲ 3500 Ἀλβανούς.

Ὁ Μουσταφάμπεης ἦλθεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, τὰς Πάτρας καὶ εἰς τὴν Κόρινθον. Ἀφοῦ διεσκόρπισε τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὅποιοι ἐπολιορκούν τὴν Ἀκροκόρινθον, ἦλθεν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ τέλος εἰσῆλθεν ἐπισήμως εἰς τὴν Τρίπολιν τὴν 6ην Μαΐου 1821.

Ἐπειτα ἀπὸ ἕξ ἡμέρας ὁ Μουσταφάμπεης μὲ 8000 πεζικὸν καὶ ἰππικὸν ἐπῆλθε κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, οἱ ὅποιοι εὐρίσκοντο εἰς τὸ Βαλτέτσι. Οἱ Ἑλληνες μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Ἥλιαν καὶ Κυριακούλην Μαυρομιχάλην ἐπολεμοῦσαν μὲ γενναιότητα.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀκούεται ἡ βροντερῆ φωνὴ τοῦ Κολοκοτρώνη: «Τοῦρκοι, θὰ σᾶς πιάσω ζωντανούς. Εἶμαι ὁ Κολοκοτρώνης!». Καὶ ἔσπευσε μὲ 600 ἄνδρας ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι.

Φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τοὺς Τούρκους. Ἐν τούτοις ἐνύκτωσε καὶ ἡ μάχη διεκόπη.

Τὴν ἐπομένην ἤρchiσε σφοδρότερα ἡ ἐπίθεσις τοῦ Μουσταφάμπεη. Καταφθάνει ὁμοῦς ὁ Πλαπούτας μὲ 800 ἄνδρας καὶ κτυπᾷ τοὺς Τούρκους.

Μάχαι συνάπτονται εἰς τὸ Βαλτέτσι. Οἱ Ἑλληνες ἐπιτίθενται μὲ ἔρμην. Πρὸ τῆς ἀνδρείας τῶν Ἑλλήνων οἱ Τοῦρκοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ὅσοι ἐγλύτωσαν, κατέφυγον μὲ τὸν ἀρχηγόν των εἰς τὴν Τρίπολιν, ἀφοῦ ἄφησαν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης πλούσια λάφυρα, δύο τηλεβόλα καὶ πολλοὺς νεκροὺς καὶ αἰχμαλώτους.

Ἔτσι ἐτελείωσεν ἡ μάχη τοῦ Βαλτετιοῦ μὲ νίκην τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὴ δὲ ἀκριβῶς ἡ νίκη ἔκαμε τοὺς Ἑλληνας νὰ ἀποκτήσουν θάρρος καὶ νὰ ἐρωτοῦν «ποῦ εἶναι τώρα οἱ Τοῦρκοι;» ἐνῶ ἄλλοτε ἐφοβοῦντο, ὅταν ἤκουον, ὅτι ἔρχονται οἱ Τοῦρκοι.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Ἐνθυμῆσθε διὰ ποῖον σκοπὸν ὁ Χουρσίτ εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἡπειρον; 2. Γεωγραφικά: Κατασκευὴ χάρτου καὶ τοποθέτησις ἐπ' αὐτοῦ τῶν γεωγραφικῶν στοιχείων τοῦ κεφαλαίου. 3. Μαθητικὴ ἀλληλογραφία: Βαλτέτσι, Πιάνα κλπ. 4. Θέμα: θάρρος (οἱ Ἕλληνες ἀνεθάρρουν πῶς; διατί!).

δ'. Ἡ μάχη εἰς τὰ Βέρβαινα καὶ τὰ Δολιανὰ

Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ ἐνικήθησαν εἰς τὸ Βαλτέτσι, ἔσπευσαν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὴν περιτειχισμένην Τρίπολιν.

Μέσα εἰς τὴν πολιορκουμένην πόλιν εἶχε καταλάβει ἀπογοήτευσιν τοὺς Τούρκους ἐπισήμους καὶ τὸν στρατὸν τῶν. Τὸ ὄνομα τοῦ Κολοκοτρῶνη εἶχε καταντήσει ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν.

Διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὸν στρατὸν τοῦ ὁ Μουσταφάμπεης ἀπεφάσισε νὰ διασπάσῃ τὸν κλοιὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ σημειώσῃ μίαν ἐπιτυχίαν.

Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὴν ἕκτην ἡμέραν ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἦταν τοῦ εἰς τὸ Βαλτέτσι ἔστειλε 6000 ἄνδρας μὲ δύο τηλεβόλα ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι εὐρίσκοντο εἰς τὰ Βέρβαινα καὶ τὰ Δολιανὰ.

Οἱ Τούρκοι ἐνικήθησαν εἰς τὰ Βέρβαινα. Τὰ Δολιανὰ ὁμως ὑπερήσπιζον 150 Ἕλληνες μὲ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Κολοκοτρῶνη Νικήταν Σταμειλόπουλον ἢ *Νικηταρᾶν*. Οἱ ὄλγοι οὗτοι γενναῖοι Ἕλληνες ἀπέκρουσαν ὄλας τὰς τουρκικὰς ἐπιθέσεις κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν.

Τὴν ἐπομένην ὁμως ἦλθον πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ Βέρβαινα καὶ ὄλοι μαζὶ ἐπετέθησαν μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν.

Μεγάλῃ ἦτο ἡ καταστροφὴ τῶν Τούρκων. Κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν διεκρίθη διὰ τὴν τόλμην, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποῖαν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Τούρκους ὁ Νικηταρᾶς, ὁ ὁποῖος ἐπωνομάσθη *Τουρκοφάγος*.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Γεωγραφικά: Βέρβαινα, Δολιανὰ. 2. Νικηταρᾶς (πληροφορίαι). 3. Ἡ σημασία τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων εἰς Βαλτέτσιον, Βέρβαινα καὶ Δολιανὰ.

ε'. Ἄλωσις τῆς Τριπόλεως

Ἐπειτα ἀπὸ τὰς ἤττας τῶν Τούρκων εἰς τὰ πέριξ τῆς Τριπόλεως οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Κολοκοτρῶνη ἤρχισαν νὰ πολιορκοῦν στενωτέρον τὴν Τρίπολιν.

Ἔτσι τὸ στρατηγικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρῶνη ἤρχισε νὰ ἐφαρμόζεται. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἐγκατέστησε τὸ στρατηγεῖον τοῦ εἰς τὸ Χρυσοβίτσι, οἱ δὲ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζουν προχώματα καὶ ὀχυρώματα περὶ τῆς Τριπόλεως.

Οἱ πολιορκούμενοι Τούρκοι εἶχον χάσει τὸ ἠθικὸν των. Ἡ πείνα, ἡ δίψα, αἱ στερήσεις καὶ διάφοροι ἀσθένειαι ἐθέριζον καθ' ἑκάστην.

Πρὸ τῆς ἀπελπιστικῆς αὐτῆς καταστάσεως οἱ Ἄλβανοὶ ἐπρότειναν συνθηκόλησιν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐζήτησαν νὰ φύγουν ἄπο τὴν Τρίπολιν μὲ τὰς οἰκογενείας των καὶ τὰ πράγματά των.

Τὴν πρότασιν αὐτὴν ἐδέχθη ὁ Κολοκοτρῶνης, διότι ἔτσι θὰ περιορίζετο ἡ δύναμις τοῦ πολιορκουμένου στρατοῦ.

Ἡ συνθηκολόγησις αὕτη ἔφερε διχονοίας ἐντὸς τῆς Τριπόλεως μεταξύ Τούρκων καὶ Ἄλβανῶν καὶ ἐπεκράτησε ἀταξία εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ.

Ἡ 23η Σεπτεμβρίου εἶχεν ὀρισθῆ ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρῶνη ὡς ἡμέρα ἀναχωρήσεως τῶν Ἄλβανῶν. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ Τούρκοι ἔκαμαν συγκέντρωσιν, διὰ νὰ σκεφθοῦν τί ἔπρεπε νὰ γίνῃ.

Τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ Ἕλληνες. Μὲ εὐχαρίστησιν παρετήρησαν, ὅτι τὸ φρούριον ἦτο ἀφύλακτον καὶ 50 ἐξ αὐτῶν κατῶρθωσαν νὰ ἀνεβοῦν εἰς τὴν ἀπὸ τῆς τοῦ πυροβόλου τοῦ φρουρίου. Ἐξ ἄλλου ὕψωσαν ἐπὶ τοῦ φρουρίου τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν καὶ ἤνοιξαν τὰς πύλας τοῦ φρουρίου.

Τότε εἰσώρμησαν ἀκράτητοι οἱ Ἕλληνες καὶ ἤρχισαν τὴν καταστροφὴν. Αἱ σφαγαί, αἱ λεηλασίαι καὶ αἱ πυρπολήσεις οἰκιῶν ἦσαν πρωτοφινεῖς. Οἱ Τούρκοι ἔντρομοι ἔγρεχον νὰ κρυφθοῦν, ἀλλ' εἰς οὐδὲν μέρος ὑπῆρχεν ἐλπίς σωτηρίας. Ματαίως ὁ Κολοκοτρῶνης προσεπάθει νὰ σώσῃ τοὺς Ἄλβανούς. Ἡ σφγή ἦτο γενικὴ. Ἡ Τρίπολις εἶχε στρωθῆ μὲ σωροὺς πτωμάτων.

Δώδεκα χιλιάδες ἐσφαγήσαν καὶ οἱ ὑπόλοιποι συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Πλούσια ἦσαν τὰ λάφυρα καὶ οἱ θησαυροί, οἱ ὅποιοι ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ ἐνθουσιασμός τῶν πολεμιστῶν ἦτο ἀκράτητος.

Μὲ τὴν πῦσιν τῆς Τριπόλεως ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐστερεώθη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κολοκοτρῶνη ἐφέρετο μὲ θαυμοσίαν εἰς τὰ χεῖλη ὄλων τῶν Ἑλλήνων. «Ὁ γέρος τοῦ Μωριά» εἶδε τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ στρατηγικοῦ τοῦ σχεδίου καὶ ἡ ἱκανοποίησις του ἦτο μεγάλη.

ΕΡΓΑΣΙΑ: 1. Ποία ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Τριπόλεως κατὰ τὸν

Κ. Γιαννακοπούλου, Ἱστορία Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ

χρόνον τῆς πολιορκίας; 2. Σύγκρισις πολιορκητῶν καὶ πολιορκουμένων. 3. Δικαιολογεῖται τὴν καταστροφὴν, ἣ ὁποία ἔγινε κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως; πῶς; 4. Ποία ἦτο ἡ ἐντύπωσις τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς πτώσεως τῆς Τριπόλεως; 5. Ἀπορίαι, ἐλευθέραι ἐργασίαι, ἀνακοινώσεις πληροφοριῶν.

στ' Πρώτη ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων

Πρὶν ἐκραγῆ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον ὅλοι ἦσαν προετοιμασμένοι καὶ ἐπερίμεναν τὴν μεγάλην σιγμὴν. Ὁ ἀρχηγὸς ὅμως ὁ ὁποῖος νὰ ἐκδίδη διαταγὰς καὶ νὰ συντονίζῃ τὸν ἀγῶνα, δὲν ὑπῆρχεν.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ συνεχιζέτο καὶ ὅταν ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, καὶ ἡ ἀνάγκη ἐπέβαλλε νὰ ὑπάρχῃ μία κεντρικὴ ἐξουσία, ἣ ὁποία νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ πολέμου.

Ἐπεχείρησαν τότε οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ νὰ κάμουν μίαν κεντρικὴν κυβέρνησιν, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν, διότι ἕκαστος ἐζήτηε νὰ ἰκανοποιήσῃ τὴν φιλοδοξίαν του.

Τέλος κατῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὡς ἀποσταλμένος τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης. Εἰς τοῦτον ἀνέθεσαν τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀγῶνος, ἕως ὅτου καταληφθῆ ἡ Τρίπολις.

Κατόπιν ὁ Ὑψηλάντης θὰ ἔκαμνεν ἐκλογὰς, ὁ λαὸς θὰ ἐξέλεγε ἀντιπροσώπους ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ εἰς τὴν συνέλευσιν αὐτὴν θὰ παρέδιδεν ὁ Ὑψηλάντης τὴν ἀρχήν.

Ἐξ ἄλλου εἰς τοὺς δύο Φαναριώτας Ἀλέξανδρον Μαυροκορδατον καὶ Θεόδωρον Νέγγρη ἀνέθεσαν νὰ ὀργανώσουν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως ὁ Ὑψηλάντης ἔκαμνεν ἐκλογὰς καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην ἐθνικὴν συνέλευσιν τῶν Ἑλλήνων τὴν 29 Δεκεμβρίου 1821 εἰς τὴν Ἐπίδαυρον.

Ἡ συνέλευσις ὥρισε τὸ προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔκαμε δύο σώματα: τὸ Βουλευτικόν, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ 70 ἀντιπροσώπων καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν ἐκ πέντε ἀντιπροσώπων, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὴν Κυβέρνησιν.

Πρόεδρος τοῦ βουλευτικοῦ ὥρισθη ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, τοῦ δὲ ἐκτελεστικοῦ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδατος.

Ἡ συνέλευσις αὕτη ἔλαβε καὶ πολλὰς ἀποφάσεις. Μία ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ἡ ἀπόφασις διὰ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν τὴν ὁποίαν ἔχομεν μέχρι σήμερον.

Ἐξ ἄλλου ἡ ἔθνικὴ συνέλευσις, ἀφοῦ ὤρισε τέλος ὡς ἔδραν τῆς τὴν Κόρινθον, διελύθη.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Διὰ ποίους λόγους ἐχρειάζετο ἡ κεντρικὴ ἀρχή
2. Πληροφορίαι διὰ πρόσωπα τοῦ κεφαλαίου. 3. Γεωγραφικά :
Ἐπίδαυρος, Κόρινθος. 4. Τί εἶναι ἡ ἔθνικὴ συνέλευσις; 5.
Βουλευτικόν, ἐκτελεστικόν (πληροφορίαι ἀνακοινώσεις). 6 Ἡ
σημαία μας. Πῶς ἐγένετο ἡ σημαία : Ὑπάρχει ἔν σχετικόν
ποίημα. Νὰ ἀνακοινωθῇ εἰς τὴν τάξιν.

5. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΝ ΣΤΕΡΕΑΝ ΕΛΛΑΔΑ

α' Ἐναρξίς τῆς ἐπαναστάσεως

Ὅπως ἡ Πελοπόννησος, ἔτσι καὶ ἡ Στερεὰ Ἑλλάς ἦτο κατάλληλος διὰ νὰ ἐκραγῇ ἡ ἐπανάστασις. Ἡ χώρα εἶναι ὄρεινὴ. ὁ πληθυσμὸς ἦτο ἐξ ὀλοκλήρου σχεδὸν ἑλληνικὸς, εἰς τὰ ὄρη δὲ ἔζων πολλοὶ κλέφται καὶ ἀρματωλοί.

Σπυδαίτερος ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσός, ὁ Πανουργιάς, ὁ Δυοβουνιώτης ὁ Σκαλτσᾶς καὶ ἄλλοι.

Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν ἤρχισε σχεδὸν ταυτοχρόνως μὲ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Διάκος ὑψώσε τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν εἰς τὴν Λεβάδειαν, ὁ Δυοβουνιώτης εἰς τὴν Βουδονίτσαν, ὁ Πανουργιάς εἰς τὴν Ἀμφισσαν καὶ ὁ Σκαλτσᾶς εἰς τὴν Δωρίδα.

Ὁ Χουραΐτ, ὁ ὁποῖος εὕρισκετο εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅταν ἐπληροφορήθη τὸ γεγονός, ἔστειλε δύο πασάδες, τὸν Ὁμέρ Βρυώνην καὶ τὸν Κιοσέ Μεχμέτ πασᾶν μὲ 9 χιλιάδας στρατόν, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Στερεᾶς καὶ κατόπιν νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ὅταν ἔμαθον τοῦτο οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἀπεφάσισαν νὰ κτυπήσουν τοὺς Τούρκους εἰς διάφορα σημεῖα.

Καὶ οἱ μὲν Πανουργιάς καὶ Διοβουνιώτης κατέλαβον τὰς ὑπώρειας τῆς Οἴτης μὲ 600 ἄνδρας, ὁ δὲ Διάκος κατέλαβε τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σπερχειοῦ μὲ 400 ἄνδρας.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Γεωγραφικά : Ἀνατολικὴ Στερεὰ, Δωρίς, Λεβάδεια, Ἀμφισσα κτλ. 2. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς (πληροφορίαι). 3. Τί γνωρίζεται ἀπὸ τὴν ἱστορίαν διὰ τὸν Σπερχειόν; Ἰδέτε καὶ σχετικὸν κεφάλαιον τοῦ ἀναγνωστικοῦ σᾶς «Τὸ δοξασμένο ποτάμι». 4. Κατασκευὴ χάρτου κτλ.

β' Ἀθανάσιος Διάκος

Πατρίς τοῦ Διάκου ἦτο ἡ Μουσονίτσα τῆς Βοιωτίας. Ἀπὸ μικρὸν οἱ γονεῖς του τὸν ἔστειλαν εἰς μοναστήριον, ὅπου ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα καὶ ἔγινε διάκος.

Τὸ πατρικὸν του ὄνομα ἦτο Ἀθανάσιος Μασοβέτας. Ἐπειδὴ ὁμως ἔγινε Διάκος, εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο.

Ἡ πατριωτικὴ ψυχὴ τοῦ Διάκου δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὰ μαρτύρια τῶν χριστιανῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐγκατέλειψε τὸν μοναστήριον, ἔβγαλε τὸ ἔνδυμα τοῦ κληρικοῦ καὶ ἔγινε κλέφτης.

Ὁ Διάκος ἦτο μέλος τῆς φιλικῆς ἐταιρείας. Ἡ ἐπανάστασις τὸν εὖρεν ἔτοιμον μὲ τὸ τμήμα του. Καὶ ὅταν ὁ Χουσιτ ἔστειλεν κοτὰ τῆς Στερεᾶς τοὺς δύο πασάδες του, ὁ Διάκος ἔσπευσε εἰς τὴν Ἀλαμάναν, διὰ νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσῃ.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Περισσότερα βιογραφικὰ τοῦ Διάκου. 2. Εἰκόνες του. 3 Διαβάσατε τὸ ὠραῖον ποίημα τοῦ Βαλαωρίτου «Θανάσης Διάκος» καὶ ἀνακοινώσατε αὐτὸ εἰς τὴν τάξιν. 4. Ὁ Διάκος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

γ' Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας

Τέλος ὁ Ὁμέρ Βρυῶνης ἔφθασε καὶ ἐστρατοπέδευσε εἰς τὴν Λαμίαν.

Τὰ στρατεύματά του κατὰ πρῶτον ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν ἀνδρῶν τοῦ Πανουργιά καὶ τοῦ Δυοβουινιώτου, ἀλλ' ἐκεῖνοι μόλις εἶδον τὸν ὄγκον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐφοβήθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν.

Ἐπειτα ὁ Βρυῶνης ἐστράφη κατὰ τοῦ Διάκου εἰς τὴν Ἀλαμάναν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνδρες τούτου ἐφοβήθησαν καὶ ἔφυγον. Παρεκίνησαν δὲ καὶ τὸν Διάκον νὰ φύγῃ, ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπήντησεν μὲ ὑπερηφάνειαν : «Ὁ Διάκος δὲν φεύγει. Μᾶς βλέπουν οἱ 300 τοῦ Λεωνίδα ἀπὸ τὸς Θερμοπόλας. Ἄς τοὺς μιμηθῶμεν».

Οἱ σύντροφοὶ του ὁμως δὲν ἤκουσαν καὶ ἔφυγον. Ἐμείναν πλησίον του μόνον 40 ἄνδρες, οἱ ὅποισι ἀγωνίζονται μαζί του ὡς λέοντες.

Σκληρὸς ἀγὼν διεξάγεται. Φονεύουν καὶ φονεύονται. Ἀπὸ τὴν μεγάλῃν χρῆσιν θραύεται τὸ ὄπλον τοῦ Διάκου. Ὁρμᾶ τότε μὲ γυμνὸν τὸ ξίφος του. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ θραύεται ἀπὸ σφαῖραν τουρκικὴν. Τέλος πληγώνεται εἰς τὸν ἀριστερὸν ὤμον καὶ μένει τελείως ἀοπλος. Οἱ οὖν

τροφοί του έπεσαν ήρωϊκῶς καὶ ὁ Διάκος συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος.

Ἐξηγήθη τότε ἔμπροσθεν τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη. Οὗτος ἐθαύμασε τὸ ὄρατιο τοῦ παράστημα καὶ τοῦ προσφέρει μεγάλας τιμὰς καὶ ἀξιώματα, ἂν ἀλλαξοπιστήσῃ. Ὁ Διά-

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος

κος τότε τοῦ ἀπήντησεν : « Ἐγὼ γραικὸς γεννήθηκα, γραικὸς καὶ θὰ πεθάνω ».

Ἐπειτα ὁ Βρυώνης τὸν ἠπειλήσεν, ὅτι θὰ τὸν ψήσῃ ζωντανόν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ δὲν ἔκαμε ἐντύπωσιν εἰς τὸν Διάκον : « Ὑπάρχουν » εἶπε « πολλοὶ Διάκοι ».

Ἀπὸ τὰς ἀπαντήσεις αὐτὰς ἐθύμωσε πολὺ ὁ Βρυώνης καὶ διέταξε νὰ τὸν σουβλίσουν καὶ νὰ τὸν ψήσουν ζωντανὸν εἰς τὴν Λαμίαν.

Ἦτο ἄνοιξις. 23 Ἀπριλίου. Ἐνῶ ὠδήγουν εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου τοῦ νέου μαχητῆν τῶν Θερμοπυλῶν, ἔστρεψε τὸ βλέμμα του εἰς τὴν πέριξ φύσιν καὶ εἶπε τὸ ἀλησμόνητο δίστιχο :

«Γιὰ ἰδὲς καιρὸ πού διάλεξε ὁ χάρος νὰ μὲ παρη,
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ βγάξ' ἡ γῆ χορτάρι!»

Ἐπειτα τὸν ἐσουβλίσαν καὶ τὸν ἔψησαν ζώντανόν εἰς ἓν μέρος τῆς Λαμίας. Ὁ ἥρωὸς ὑπέστη καρτερικώτατα τὸ μαρτύριόν του χωρὶς νὰ ἀφήσῃ οὐδένα στεναγμό.

Πλησίον μιᾶς κεντρικῆς πλατείας, «τῆς Πλατείας Λαοῦ», ὑπάρχει στενὸς δρομίσκος, ὅπου εὐρίσκετο ὁ τόπος τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἔθνομάρτυρος. Σεμνὸν μνημεῖον καὶ ἄσβεστος κανδήλα ὑπενθυμίζουν εἰς τὸν διαβάτην τὴν ἡρωϊκὴν μορφήν, τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τοῦ μεγάλου τέκνου τῆς Μουσονίτισης. Εἰς μακρὰν δὲ ἀπόστασιν, εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, ὑψώνεται ἐπὶ βάθρου τὸ ἀγαλμὰ του ἐπιβλητικὸν καὶ ὠραῖον καὶ μεγαλοπρεπές.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1. Νὰ εὑρεθῇ τὸ δημοτικὸν ᾄσμα : «τρία πουλάκια κάθονταν στοῦ Διάκου τὸ ταμπούρι...», νὰ ἐπεξεργασθῇ καὶ νὰ ἀπαγγελθῇ. 2. Συγκεντρώσατε ἄλλα διηγήματα σχετικὰ μὲ τὸν Διάκο. 3. Ζητήσατε εἰκόνας καὶ περιγραφὰς ἀπὸ συμμαθητὰς σας τῶν σχολείων τῆς Λαμίας. Θέμα ἐργασίας : Ἡ αὐτοθυσία. 5. Τακτοποιήσις λευκώματος κ.τ.λ.

δ' Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῖτος

Ὁ Ἀνδρουῖτος ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου κλέφτη Γεωργίου Ἀνδρίτσου, ὁ ὁποῖος ἐπολέμησε μετὰ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο μετρίου ἀναστήματος μὲ φρόδια παχέα, ὠμούς ἰσχυρούς, μὲ στήθος εὐρὺ καὶ δασύτριχον καὶ μὲ βλέμμα ὀξύ καὶ διαπεραστικόν. Ἦτο ἀκόμη ὠραῖος, γενναῖος καὶ ταχύς. Λέγουν, ὅτι ἦτο τόσον ταχύς, ὥστε ἠδύνατο νὰ περάσῃ καὶ τὸν ταχύτερον ἵππον.

Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν ἦλθεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ προσελήφθη εἰς τὴν σώματοφυλακὴν του. Ὁ Ἀλῆς ἔμεινε τόσον εὐχαριστημένος ἀπὸ τὰς ὑπηρεσίας του, ὥστε τὸν διώρισε ἀρματωλὸν τῆς περιφερείας Λεβαδείας, τὴν ὁποίαν κατεῖχεν ὁ Ἀλῆς.

Ὁ Ὀδυσσεὺς συνεδῆετο μετὰ στενῆς φιλίας μὲ τὸν Ἀθανάσιον Διάκον. Ὄταν δὲ ἔμαθε τὸν θάνατόν του, ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῆ.

Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῖτσος

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Πληροφορίαι διὰ τὸν Ἀνδρουῖτσον. Βιογραφικά.
2. Γνωρίζετε κανέν δημοτικὸν ᾄσμα διὰ τὸν Ἀνδρουῖτσον ;
Ἐρωτήσατε καὶ ἀνακοινώσατέ το εἰς τὴν τάξιν. 3. Εἰκόνες
Ἀνδρουῖτσου, διηγήματα κ.τ.λ.

ε' Τὸ χάνι τῆς Γραβιάς

Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διακού εἶχε σκοπὸν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Στερεάν καὶ πρὸς τὴν ἐπασστατημένην Ἀμφισσαν.

Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῖτσος, ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἀπὸ τὴν Αἰτωλίαν διὰ νὰ ἐκδικηθῆ τὸν θάνατον τοῦ Διακού, ἀντελήφθη τοὺς σκοποὺς τοῦ Βρυώνη, Συνενοήθη λοιπὸν καὶ μὲ ἄλλους ὄπλαρχηγούς καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν ἐμποδίσουν.

Ἡ μόνη διόδος διὰ νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Ἀμφισσαν ὁ Ὁ-

μὲρ Βρυώνης ἦτο ἓν στενόν, τὸ ὁποῖον σχηματίζουν ὁ Παρνασσὸς καὶ ἡ Γκιώννα. Ἀπὸ τὸ στετὸν αὐτὸ διέρχεται ὁ Κηφισὸς ποταμὸς καὶ ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν Ἄμφισαν. Εἰς τὴν εἰσοδὸν δὲ τοῦ στενοῦ ἦτο ἓν μικρὸν πλινθόκτιστον χάνι.

Οἱ ἄλλοι ὄπλαρχηγοὶ κατέλαβον τὴν 8ην Μαΐου τὰς κατωφερείας τῶν ὁρέων καὶ ὁ Ὅδυσσεὺς ἀπεφάσισε νὰ ὀχυρωθῆ εἰς τὸ χάνι. Ἦλθεν ἐκεῖ μὲ τοὺς ἀνδρας του, 1300 ἐν ὄλῳ, καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς : « Παιδιά, ὅποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, ἄς πιασθῆ εἰς τὸν χορὸν ». Καὶ πρῶτος αὐτὸς ἔσυρε τὸν χορὸν.

Τότε 118 παλληκάρια ἐπιάσθησαν εἰς τὸν χορὸν καὶ ἄδοντα τὸ ἄσμα « Κάτω στοῦ Βάλτου τὰ χωριά » εἰσῆλθον εἰς τὸ χάνι.

Οἱ ἄλλοι κατόπιν ἔφυγον. Αὐτοὶ δέ, ἀφοῦ ἔκτισαν τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα μὲ λίθους, ἤνοιξαν πολεμίστρας εἰς τοὺς τοίχους καὶ ἐπερίμεναν τὸν ἐχθρὸν.

Μετ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ καταφθάνῃ ὁ τουρκικὸς συρφετός. Ἐμπρὸς ἐπήγαιεν τουρκοὶ δερβίσης.

— Ποῦ πηγαίνεις δερβίση ; Ἠρώτησε ὁ Ὅδυσσεύς.

— Πηγαίνω νὰ σφάξω, ὅπου εὕρω τοὺς ἐχθροὺς τοῦ προφήτου, ἀπήντησεν ἐκεῖνος.

Δὲν ἐπρόφθασεν ὁμῶς νὰ τελειώσῃ τὴν φράσιν του καὶ μιὰ ὀμβροντία πυροβολισμῶν τὸν ἔριψε κάτω νεκρὸν.

Οἱ Τούρκοι τότε ἐλύσσαξαν ! Ἠρχισαν νὰ βάλουν καὶ νὰ ἐπιτίθενται ἐναντίον τοῦ ἠρωϊκοῦ χανίου. Ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν ὁμῶς οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ του τοὺς ἑδεκάτιζον.

Τέσσαρας ἐπιθέσεις ἔκαμαν οἱ Τούρκοι, ἀλλ' ὄλαι ἀπεκρούσθησαν. Ὁ ἔμπροσθεν τοῦ χανίου χώρος εἶχε καλυφθῆ ὑπὸ πτωμάτων.

Ὁ Ὅμηρ Βρυώνης ἤρχισε νὰ ἀπελπίζεται, διὰ τὸ θὰ κατάρθωνε νὰ κυριεύσῃ τὸ χάνι. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐφθασεν ἡ νύκτα, ἔστειλε νὰ τοῦ φέρουν πυροβόλα ἀπὸ τὴν Λαμίαν.

Τὴν νύκτα ὁμῶς οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ κατάρθωσαν νὰ διαφύγουν. Ἦνοιξαν μίαν θύραν τοῦ χανίου καὶ μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας καὶ πατώντας ἐπὶ πτωμάτων ἔφθασαν μακρὰν τοῦ χανίου καὶ τῶν Τούρκων καὶ ἐμετρήθησαν : Ὅλοι ἦσαν παρόντες, ἐκτὸς δύο, οἱ ὁποῖοι ἐφονεύθησαν εἰς τὸ χάνι.

Ὁ Ὅδυσσεὺς ἐξεδικήθη τὸν θάνατο τοῦ φίλου του. Ἢ δὲ ἐλευθέρᾳ Πατρίδι ἔστησε εἰς τὸ μέρος τοῦ χανίου τὴν προτομὴν τοῦ ἠρώου τῆς Γραβιάς Ὅδυσσεῶς Ἀνδρούτσου.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Παρατηρήσατε τὴν εἰκόνα : Ἦτο κατάλληλος ἡ θέσις διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐχθροῦ ; 2. Νὰ εὑρητε ὀλό-

κληρον τὸ δημοτικὸν ἄσμα, τὸ ὁποῖον ἔψαλλεν ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ οἱ σύντροφοί του. 3. Νὰ εὑρεθῇ τὸ ποίημα τοῦ Ζαλοκώστα : «Τὸ χάνι τῆς Γραβιάς» καὶ νὰ ἀπαγγελθῇ. 4. Ἀλληλογραφία.

στ. Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν

Ὁ Ὀμέρ Βρυώνης μετὰ τὴν μάχην τῆς Γραβιάς δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Ἀμφισσαν. Ἦλλαξε δρόμον, κατηυθύνθη πρὸς τὴν Βοιωτίαν καὶ κατόπιν πολλῶν προσπαθειῶν κατέλαβε τὴν Λεβάδειαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ κατήρχετο ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν τουρκικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Μπαϊράμ πασᾶν διὰ νὰ ἐνωθῇ μετὸν στρατὸν τοῦ Βρυώνη. Καὶ ἀφοῦ κατέπνιγον τὴν ἐπανάστασιν τῆς Στερεᾶς θὰ ἐπροχώρουν πρὸς τὴν κινδυνεύουσαν Τρίπολιν.

Τὸν στρατὸν τοῦτον τοῦ Μπαϊράμ ἀπεφάσισαν νὰ κτυπήσουν οἱ ὀπλαρχηγοὶ Δυοβουνιώτης, Πανουργιάς καὶ Γκούρας. Οὗτοι κατέλαβον τὴν θέσιν *Βασιλικὰ* ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἣ ὁποῖαν βαίνει ἀπὸ τὴν Ἀταλάντην εἰς τὴν Λαμίαν καὶ ὠχυρώθησαν, διότι εἶχον τὴν πληροφορίαν, ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ θὰ διήρχετο ὁ στρατὸς τοῦ Μπαϊράμ.

Πράγματι τὴν 25ην Αὐγούστου ἐφάνη ὁ ἐχθρικός στρατός. Οἱ Ἕλληνες ἐπέπεσαν μετὰ λύσσαν καὶ ἐπροξένησαν εἰς αὐτὸν μεγάλην καταστροφάς. Τὴν ἐπομένην ὁ Μπαϊράμ ἐπεχείρησε πάλιν νὰ περάσῃ, ἀλλὰ τὸ πῦρ τῶν Ἑλλήνων ἦτο σφοδρόν, ἠκούσθη δὲ καὶ ἡ φωνὴ «ἔρχεται ὁ Ὀδυσσεὺς» καὶ οἱ Τούρκοι τρέπονται εἰς φυγὴν.

Οἱ Ἕλληνες τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τοῦ Σπερχειοῦ. Τέλος δὲ καὶ ὁ Ὀμέρ Βρυώνης ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Λαμίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἰωάννινα.

Εἰς τὴν μάχην τῶν Βασιλικῶν οἱ Τούρκοι ἔχασαν 1000 νεκρούς, 100 αἰχμαλώτους δύο πυροβόλα, 800 ἵππους καὶ ἄφθονα λάφυρα.

Αἱ δύο νίκαι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Γραβίαν καὶ εἰς τὰ Βασιλικὰ ἔχουν μεγάλην σημασίαν, διότι ἐνίκηθησαν δύο στρατιαὶ τουρκικαὶ ἐσώθη ἡ ἐπανάστασις τῆς Στερεᾶς καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Πελοποννήσου κατάρθωσαν, ἀπερίσταστοι πλέον, νὰ κυριεύσουν τὴν Τρίπολιν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Γεωγραφικὰ. 2. Ἱστορικαὶ πληροφορίες. 3. Ἀνασκόπησις τῆς ἐπανάστασεως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν Ἑλλάδα. 4. Τακτοποίησις λεξικοῦ ὀνομάτων, πινάκων χρονολογιῶν, λευκάματος κτλ. 5. Ταξινόμησις ποιημάτων καὶ διηγημάτων.

6. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗΝ ΣΤΕΡΕΑΝ ΕΛΛΑΔΑ

Καί εις τὴν Δυτικὴν Στερεάν Ἑλλάδα δὲν ἐβράδυνε νὰ κηρυχθῆ ἡ ἐπανάστασις. Παρ' ὄλον ὅτι ὁ Χουρσίτ εὐρίσκετο εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἠδύνατο νὰ ἀποστείλῃ ταχέως ατρατὸν καὶ νὰ τὴν καταπνίξῃ, αὕτη ἤρχισε κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1821.

Πρῶτον ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Ὁ ὄπλαρχηγὸς τοῦ Ζυγοῦ Δημήτριος Μακρῆς ἐπανεστάτησε τὴν πόλιν ταύτην, τὸ παράδειγμά του δὲ ἠκολούθησεν ὁ Ἀλεξάκης Βλαχόπουλος εἰς τὸ Ἄγρινιον.

Ἐπειτα ἐπανεστάτησεν τὸ Ξηρόμερον, ἡ Ναύπακτος, ἡ Βόνιτσα καὶ τὸ Καρπενήσι καὶ μὲ τὰς πόλεις ταύτας ὀλόκληρος ἡ Αἰτωλοακαρνανία.

Ὁ Χουρσίτ, ὅταν ἐπληροφορήθη τὴν ἐπανάστασιν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἔστειλε τὸν Ἰσμαήλ πασὰν Πλιάσαν μὲ 1800 ἄνδρας, διὰ νὰ τὴν καταπνίξῃ. Δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, διότι εἰς τὸ μικρὸν χωρίον Κομπότι τοῦ ἐπετέθησαν οἱ ὄπλαρχεγοὶ Ἰσκος καὶ Βακώλας μὲ τοὺς ἄνδρας τῶν καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος εἰς τὰ Ἰωάννινα.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Πληροφορίαι διὰ τοὺς κλέφτας καὶ ἀρματωλοὺς τοῦ Βάλτου καὶ τοῦ Ξηρομέρου. 2. Δημοτικὰ ἄσματα. 3. Πληροφορίαι διὰ τὰ πρόσωπα τοῦ κεφαλαίου. 4. Γεωγραφικά. 5. Ἐλευθέραι ἐργασίαι.

7. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑΝ, ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ ΚΑΙ ΚΡΗΤΗΝ

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἔνσρξιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ κυρίως εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Πηλίου. Ψυχὴ τῆς Θεσσαλικῆς ἐπαναστάσεως ἦτο ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς.

Ὁ Γαζῆς ἐγεννήθη τὸ 1758 εἰς τὸ χωρίον Μηλέαι τοῦ Πηλίου. Ὄνομάζετο Ἀναστάσιος Γκάτζαλης καὶ ὅταν ἐχειροτονήθη διάκονος ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἄνθιμος Γαζῆς.

Ὁ Γαζῆς ἐποῦδασεν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγοράς, ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Βιέννην, ὅπου ἐξέδωκε πολλὰ βιβλία. Τὸ ἔτος 1816 ἐπέστρεψεν

εις την Ἑλλάδα. Ἀπὸ τοῦ 1818 ἦτο μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Ὁ Γαζῆς συνενόηθη μὲ τὸν ἀρματολὸν τοῦ Πηλίου Κυριάκον Μπασδέκην, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ ὄπλαρχηγὸς τοῦ Βελεστίνου, Ἀλμυροῦ καὶ Δομοκοῦ, διὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως.

Τέλος ἡ ἐπανάστασις ἐκηρύχθη εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Πηλίου, τὴν *Θετταλομαγνησίαν*, καὶ οἱ ἐπαναστάται ἐπολιόρκησαν τὸ φρούριον τοῦ Βόλου καὶ κατόπιν τοῦ Βελεστίνου, ὅπου εἶχον κλεισθῆ οἱ Τοῦρκοι. Ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐσχηματίσθη καὶ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ ἀγῶνος, ἡ ὁποία ὠνομάσθη *Βουλὴ Θετταλομαγνησίας*.

Ἡ ἐπανάστασις ὅμως αὕτη ἦτο καταδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν, διότι οἱ ἐπαναστάται ἦσαν ὀλίγοι, τὸ ἔδαφος δὲν τοὺς ἠύνόει καὶ διότι πλησίον τῶν εὕρισκετο ἕν μέγα στρατιωτικὸν τουρκικὸν κέντρον, ἡ Λάρισσα. Ἀπὸ τὴν Λάρισσαν ἦλθεν ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν ὁ Μαχμούτ πασᾶς, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο καὶ *Δράμαλης*, διότι κατήγετο ἀπὸ τὴν Δράμαν, καὶ κατέπνιξεν τὴν ἐπανάστασιν.

Ἐξ ἄλλου καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐξεργάγη ἡ ἐπανάστασις καὶ κυρίως εἰς τὴν Χαλκιδικὴν ὑπὸ τοῦ Παπᾶ καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπανάστασις τῶν μερῶν τούτων κατεπνίγη.

Εἰς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν ἐπανεστάτησεν καὶ ἡ Νάουσα. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἡ ἐπανάστασις ἔσβησεν, ἀφοῦ ἐσφάγησαν 10 χιλιάδες χριστιανοὶ καὶ κατεστράφησαν 120 χωρία.

Τέλος ἐπανεστάτησεν ἡ Χίος καὶ ἡ Κρήτη. Εἰς τὴν Κρήτην ἰδιαιτέρως οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν πολλὰς σφαγὰς μεταξὺ τοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ καταβάλουν τοὺς ἐπαναστάτας.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Γαζῆς, Μπασδέκης, Κωνσταντᾶς (πληροφορίαι—βιογραφικά). 2. Γεωγραφικά : Θετταλομαγνησία καὶ τὰ χωρία τοῦ Πηλίου. 3. Διατὶ ἀπέτυχεν ἡ ἐπανάστασις εἰς Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν :

8. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΝΗΣΟΥΣ

Καὶ εἰς τὰς νήσους ὁ ἀγὼν δὲν ὑπελείφθη τοῦ ἀγῶνος τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Ταυτοχρόνως μὲ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον, Στερεὰν καὶ λοιπὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις καὶ εἰς τὰς νήσους.

Πρώται νήσοι, αἱ ὁποῖαι ἐπανεστάτησαν ἦσαν ἡ Ὑδρα Σπέτσαι, Ψαρά καὶ κατόπιν ἡ Σάμος, Κάσος, Κρήτη καὶ ἄλλαι. Ἐκεῖναι ὁμως, αἱ ὁποῖαι εἶχον τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος, ἦσαν ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ Ψαρά.

Αἱ νήσοι αὗται εἶχον ἀξιόλογον στόλον. Ἐξ αὐτῶν εἰς τὸν ἀγῶνα προσέφερον ἡ Ὑδρα 92, αἱ Σπέτσαι 44 καὶ τὰ Ψαρά 40 πλοῖα.

Καὶ μεγάλα χρηματικά ποσὰ διέθεσαν αἱ νήσοι αὗται. Ὑπολογίζεται, ὅτι καθ' ὅλην τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος ἐξώδευσαν 20 ἑκατομμύρια προπολεμικῶν δραχμῶν, μόνος δὲ ὁ Ὑδραῖος ἐφοπλιστὴς Λάζαρος Κουντουριώτης προσέφερε περὶ τὰ 2 ἑκατομμύρια τοιούτων δραχμῶν.

Ὁ στόλος τῶν τριῶν τούτων νήσων διηρέθη εἰς τρεῖς μοίρας καὶ ἑκάστη τούτων εἶχε τὸν ναύαρχόν της. Οὗτω ναύαρχος τῆς ὑδραϊκῆς μοίρας ἦτο κατ' ἀρχὰς ὁ Ἰάκωβος Τομπάζης καὶ κατόπιν ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης, τῆς σπεισιώτικης ὁ Γεώργιος Ἀνδροῦτσος καὶ τῆς ψαριανῆς ὁ Νικόλαος Ἀποστόλης. Ἀργότερον ὁμως ἀνεγνωρίσθη ὡς γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ἠνωμένου στόλου ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης.

Ὁ Μιαούλης ἐγεννήθη εἰς τὴν Ὑδραν. Διὰ τὴν ἰκανότητα, τόλμην, τὴν ἀνδρείαν, τὰς στρατιωτικὰς ἀρετὰς, τὸν αὐστηρὸν χαρακτῆρα του καὶ διὰ τὰ κατορθώματά του κατὰ τὰς ναυμαχίας μὲ τὸν τουρκικὸν στόλον παραλληλίζεται ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς μὲ τὸν Κολοκοτρώνην.

Περὶ τὰ τέλη Μαΐου 1821 ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἶχε τὸ πρῶτον ναυτικὸν κατόρθωμα. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἐξήρχετο τοῦ Ἑλλησπόντου διὰ νὰ καταπνίξη τὴν ἐπανάστασιν τῶν νήσων, προεπορεύετο δὲ μίᾳ τουρκικῇ φρεγάδᾳ, ἡ ὁποία εἶχε 84 κανόνια καὶ 1100 ναύτας καὶ ἡ ὁποία κατεδιώχθη ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν στόλον καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἐρεσσὸν τῆς Λέσβου.

Οἱ Ἕλληνες τότε ἀπεφάσισαν νὰ τὴν πυρπολήσουν. Ἐτοίμασαν δύο *πυρπολικά*, δηλ. δύο παλαιὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐγέμισαν μὲ εὐφλέκτους ὕλας καὶ ἔστειλαν δύο γενναίους ἄνδρας, τὸν Παπανικολῆν καὶ τὸν Καλαφάτην νὰ προσκολλήσουν εἰς τὴν τουρκικὴν φρεγάδαν καὶ νὰ τὰ ἀνάψουν.

Πράγματι οἱ δύο ἄνδρες πυροβολούμενοι κατάρθωσαν νὰ ἀγκιστρώσουν τὰ πυρπολικά των εἰς τὴν φρεγάδαν, νὰ θέσουν πῦρ εἰς αὐτὰ καὶ νὰ φύγουν.

Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Καλαφάτη ἀπέτυχε. Τοῦ Παπανικολῆ ὁμως ἔφερε τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα.

Ἐντὸς ὀλίγου ἡ φρεγάδα ἐφλέγετο. Τέλος τὸ πῦρ με-

τεδόθη καί εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην τοῦ σκάφους καί ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μὲ ὄλον τὸ πλήρωμά του, ἐκτός 8 ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐσώθησαν. Ὁ τουρκικὸς στόλος μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς φρεγάδας ἐφοβήθη καὶ ἔσπευσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Ἑλλάσποντον. Οἱ Ἕλληνες ὁμῶς ἀπέκτησαν θάρρος καὶ ἀνεζήτησαν διαρκῶς τὸν τουρκικὸν στόλον. Εἶχον ἄλλως τε εἰς τὴν διάθεσίν των πλὴν τῆς ἀν-

Ἄνδρας Μιαούλης

δρείας των καὶ τὰ πυρπολικά, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἕν νέον ἰσχυρὸν καὶ ἀποτελεσματικὸν ὄπλον.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Σπέτσει, Ὑδρα, Ψαρά (πληροφορίαι). 2. Βιογραφικά : Μισούλης, Παπανικολῆς, Λάζαρος Κουντουριώτης καὶ λοιπὰ πρόσωπα τοῦ κεφαλαίου. 3. Πυρπολικά (γραπτὴ ἐργασία καὶ ἀνακοίνωσις). 4. Τί εἶναι ἡ φρεγάδα; Νὰ εὐρεθῇ τὸ ποίημα τοῦ Κάλβου «Ἠφαίστεια» (ἐννοεῖ τὰ πυρπολικά) καὶ νὰ ἀνακοινωθῇ εἰς τὴν τάξιν. 5. Ἐλεύθεροι ἐργασίαι κτλ.

II. ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ (1822)

1. Ο ΑΓΩΝ ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ

α' Πρῶτα κατορθώματα τοῦ Μιαούλη

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Μιαούλης δὲν ἦτο σύμφωνος, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στόλος θὰ ἠδύνατο νὰ διεξαγάγῃ ἀγῶνας κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, Διὰ τοῦτο δὲν ἐδέχθη τὴν ἀρχηγίαν ἐξ ἀρχῆς καὶ ναύαρχος τοῦ στόλου ὤρίσθη ὁ Ἰάκωβος Τομπάζης. Ἄλλ' ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὰς ἰκανότητας καὶ τὰ στρατιωτικὰ προτερήματα τοῦ Μιαούλη ἔπεισε αὐτὸν καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὑδραϊκοῦ στόλου.

Κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1822 ὁ Μιαούλης πλέων μὲ τὸν στόλον του συνήντησε τὸν τουρκικὸν πλησίον τῶν Πατρῶν, ἐπετέθη ἐναντίον του καὶ τὸν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν.

Ἄλλο ναυτικὸν κατόρθωμα μεγάλης σημασίας διὰ τὸν ἀγῶνα ἔκαμεν ὁ Μιαούλης κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους. Μὲ 60 πλοῖα συνήντησεν εἰς τὸν ἀργολικὸν κόλπον τὸν τουρκικὸν στόλον ἐκ 58 πλοίων, ὁ ὁποῖος μετέβαινε διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἐπολιοῦρκουν τὸ Ναύπλιον. Τότε ὁ Μιαούλης ὤρμησε κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν διεσκόρπισεν, ἀφοῦ τοῦ ἐπροξένησε μεγάλας ζημίας,

Καὶ ἄλλα κατορθώματα ἀκόμη ἔκαμεν ὁ Μιαούλης, ὅπως θὰ ἴδωμεν. Ταῦτα συνεκίνησαν βαθέως τοὺς Ἕλληνας καὶ συντόμως ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀρχιναύαρχος ὀλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Δικαιολογεῖτε τοὺς δισταγμοὺς τοῦ Μιαούλη ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἰκανότητας τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου νὰ ἀγωνισθῇ κατὰ τοῦ τουρκικοῦ; 2. Πληροφορίαι διὰ τὰς δύο ναυμαχίας του. 3. Εἰκόνες, ἀπορίαι κ.τ.λ.

β' Καταστροφὴ τῆς Χίου

Μία ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἡσυχος καὶ εὐφορωτάτη εἶναι ἡ Χίος.

Οἱ κάτοικοί της ἦσαν φιλήσυχοι καὶ ἐργατικοί, Διὰ τῆς φιλοπονίας των ἔκαμαν γόνιμον τὴν νῆσον των, καὶ τὰ προϊόντα της καὶ ἰδίως ἡ μαστίχα ἦσαν περιζήτητα.

Ἰδιαίτερος ἐπροτιμῶντο τὰ προϊόντα τῆς Χίου ἀπὸ τὴν

αύλην τοῦ σουλτάνου καὶ διὰ τοῦτο οἱ Τούρκοι δὲν ἠνώ-
χλουν τὴν νῆσον καὶ τοὺς κατοίκους τῆς.

Ἡ Χίος κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως δὲν
ἐκινήθη. Κατὰ τὸν Μάϊον ὁμως τοῦ δευτέρου ἔτους ἀπεβί-
βάσθη εἰς τὴν νῆσον μὲ 2500 ἄνδρας ὁ πρόκριτος τῆς Σά-
μου Λυκοῦργος Λογοθέτης, ὁ ὁποῖος ὕψωσε τὴν ἐπανα-
στατικὴν σημαίαν καὶ ἐκάλεσε τοὺς κατοίκους τῆς νήσου
νὰ ἐξεγερθοῦν.

Οἱ Χίοι τότε ἠνώθησαν μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Λογοθέτου
καὶ ἐπανεστάτησαν, οἱ δὲ Τούρκοι τῆς πόλεως ἐφοβήθη-
σαν καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον.

Ὁ Σουλτάνος, ὅταν ἐπληροφόρηθη, τὴν ἐπανάστασιν
τῆς νήσου, ἐξηγριώθη καὶ διέταξε τὴν σφαγὴν τῶν Χίων,
οἱ ὁποῖοι εὐρίσκοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐξ ἄλ-
λου δὲ ἔστειλε τὸν ναύαρχον *Καρᾶ Ἀλῆν* μὲ 46 πλοῖα
καὶ 7000 ἄνδρας, διὰ νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν καὶ
νὰ τιμωρήσῃ τοὺς κατοίκους.

Πράγματι ὁ *Καρᾶ Ἀλῆς* ἔφθασεν εἰς τὴν Χίον ἐπιβαί-
ων τῆς ναυαρχίδος του, ἐβομβάρδισε τὴν πόλιν καὶ κα-
τόπιν ἀπεβίβασε τοὺς ἄνδρας του.

Εἰς τὰς συμπλοκάς, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν, ἐνικήθησαν οἱ
ἐπαναστάται καὶ ὑπεχώρησαν, ἔπειτα δὲ ἐπεβίβάσθησαν
εἰς πλοῖα μὲ τὸν Λυκοῦργον Λογοθέτην καὶ ἔφυγον.

Ἐν τῷ μεταξύ ἐξῆλθον τοῦ φουρρίου καὶ οἱ πολιορ-
κούμενοι Τούρκοι καὶ, ἀφοῦ ἠνώθησαν μὲ τὸν στρατὸν
τοῦ *Καρᾶ Ἀλῆ*, ἤρχισαν τὴν καταστροφὴν.

Οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι ἔτρεχον ἀλλόφρονες εἰς τοὺς
δρόμους τῆς πόλεως καὶ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου.
Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως εἶχον γεμίσει ἀπὸ πτώματα. Τὸ αἷμα
ἔτρεχε ποταμηδόν. Οἱ ἐμπρησμοί, αἱ λεηλασίαι καὶ αἱ βαρ-
βαρότητες εἶχον ἐπεκταθῆ εἰς ὅλην τὴν πόλιν καὶ τὴν
νῆσον.

Πολλοὶ ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἔφευγον μὲ τὰ γυναικόπαιδα
πρὸς τὰς ἀκτὰς διὰ νὰ σωθοῦν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἔφθαναν
οἱ Τούρκοι καὶ τοὺς ἐφόνευον.

Ἡ ἐρήμωσις καὶ ἡ καταστροφή τῆς Χίου ἦτο γενικὴ.
Ἐκ τῶν 100 χιλιάδων κατοίκων ἐσώθησαν μόνον 2 χιλιά-
δες, 30 δὲ χιλιάδες ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τὰς διαφό-
ρους ἀγοράς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Σμύρνης καὶ
τῆς Ἀνατολῆς.

ΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Γεωγραφικά : Χίος. 2. Οἱ κάτοικοι καὶ αἱ ἀσχολίαι
τῶν 2. Λυκοῦργος Λογοθέτης, *Καρᾶ Ἀλῆς* (πληροφορίαι). 3.
Θέμα ἐργασίας : Ἡ καταστροφή τῆς Χίου. 4. Ζητήσατε τὸ

ποίημα τοῦ Οὐγκῶ μεταφρασμένον ἀπὸ τὸν Παλαμᾶν μετὰ τὸν «Τὸ Ἑλληνόπουλο». 5. Ἐλευθέρα ἐργασίαι.

γ' Πυρπόλησις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ Κανάρη

Κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Καρᾶ Ἄλῆς εἶχεν ἀποβιβασθῆ εἰς τὴν Χίον καὶ ἐρήμωνε τὴν νῆσον ὁ ἑλληνικὸς στόλος εὐρίσκετο εἰς τὰ Ψαρά.

Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἠθέλησαν νὰ σπεύσουν καὶ νὰ συνάψουν ναυμαχίαν μετὰ τὸν τουρκικὸν στόλον, ἀλλὰ δὲν τὸ κατάρθωσαν, διότι ἠμποδίσθησαν νὰ πλέουν εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Χίου καὶ νὰ σώσουν ἐκείνους ἐκ τῶν ἀτυχῶν κατοίκων, οἱ ὁποῖοι κατάρθωσαν νὰ φθάσουν ἕως ἐκεῖ.

Εἰς τὰ Ψαρά, ὅπου συνεκεντρώθη ὁ ἑλληνικὸς στόλος μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου, ἀπεφάσισαν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ νὰ καταστρέψουν τὸν τουρκικὸν χρησιμοποιουμένης τὰ πυρπολικά.

Τὴν ἐπικίνδυνον αὐτὴν πράξιν ἀνέλαβον νὰ φέρουν εἰς πέρας δύο γενναῖοι θαλασσοῤυκοι, ὁ Ὑδραῖος Πιπίνος καὶ ὁ Ψαριανὸς Κωνσταντῖνος Κανάρης.

Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες μετὰ τοὺς συντροφους τῶν ἤρχισαν ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐπῆγαν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ψαρῶν, προσσηυχῆθησαν καὶ ἐκοινώνησαν, διότι δὲν ἐγνώριζον, ἂν θὰ ἐπέστρεφον. Ἐπειτα ἐπεβίβασθησαν εἰς δύο λέμβους, ἔδεσαν εἰς αὐτὰς τὰ δύο πυρπολικά καὶ τὴν νύκτα τῆς 4ης Ἰουνίου ἀπέπλευσαν διὰ τὴν Χίον.

Ἦτο μία νύκτα σκοτεινὴ καὶ ἠνόητοι τὰ σχέδιά των. Παρ' ὅλον τοῦτο τὸ γεγονός ἐπέρασαν μετὰ κινδύνους τὸ στενόν, τὸ ὁποῖον σχηματίζεται μεταξὺ Χίου καὶ Μικρασιατικῆς ἀκτῆς καὶ κατηυθύνετο πρὸς τὸν λιμένα τῆς Χίου.

Ἐκεῖ εὐρίσκετο ὁ τουρκικὸς στόλος. Οἱ Τούρκοι ἐώρταζον τὴν τελευταίαν νύκτα τοῦ *Ρεμαζονίου*, δηλ. τῆς μηνιαίας θρησκευτικῆς νηστείας, κατὰ τὴν ὁποίαν νηστεύουν τὴν ἡμέραν καὶ τρώγουν τὴν νύκτα καὶ θὰ ἐξημέρωνε ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἑορτῆ, ἑορτὴ τοῦ *Μπαϊραμίου*. Δια τοῦτο φωταψαίει ἐφώτιζον τὸν στόλον, τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἔρημον ἀκτὴν τῆς νήσου. Ἰδιαιτέρως δὲ ὁ Καρᾶ Ἄλῆς ἐκάλεσε εἰς τὴν ναυαρχίδα του τοὺς Τούρκους ἐπισήμους καὶ ἀξιωματικούς καὶ διεσκέραζον.

Μετὰ πολλὰς προφυλάξεις οἱ ἀποφασιστικοὶ Ἕλληνες ναυτικοὶ κατάρθωσαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν ἄνδρον τοῦ

έχθρικοῦ στόλου. Ὁ Κανάρης τότε κατηυθύνθη πρὸς τὴν ναυσαρχίδα καὶ ὁ Πιπίνος πρὸς τὴν ὑποναυαρχίδα. Ἐκόλλησαν τὰ πυρπολικά των, τὰ ἤναψαν καὶ ἔσπευσαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ταχέως. Ἐνῶ ἔφευγεν ὁ Κανάρης, εἶπεν: «Ἔ, παλιότουρκοι, τώρα θὰ ἔχετε λαμπρὰν φωτοχυσίαν διὰ τὸ μπαϊράμι σας».

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Τούρκοι ἀντελήφθησαν τὸ πῦρ τοῦ πυρπολικοῦ τοῦ Πιπίνου καὶ κατώρθωσαν νὰ τὸ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ὑποναυαρχίδα. Ἡ ναυαρχὴς ὁμως ἤρχισε νὰ καίεται. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀνέμου ταχέως μετεδόθη τὸ πῦρ εἰς ὄλον τὸν κολοσσόν. Τὰ πυροβόλα τοῦ ἐξεπτυσσοκρότουν μόνα των καὶ αἱ φλόγες ἔζωνον τὸ πλοῖον. Ματαίως προσεπάθουν οἱ Τούρκοι νὰ σβήσουν τὸ πῦρ. Ἀσκόπως προσεπάθουν νὰ σωθοῦν. Πολλοὶ ἐπήδων εἰς λέμβους, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐταὶ ἐγέμιζον περισσότερο τοῦ κανονικοῦ ἀνετρέποντο.

Ὁ Καρὰ Ἀλῆς ἐπεχείρησε νὰ σωθῆ πηδήσας εἰς μίαν λέμβον. Ἀλλ' ἐν κατάρτι καιόμενον ἔπεσε, τὸν ἐκτύπησεν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ὅταν τὸν ἀπεβίβασαν εἰς τὴν ξηρὰν, ἀπέθανεν.

Κατόπιν τὸ πῦρ ἔφθασε καὶ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην. Τότε δὲν ὑπῆρχε καμμία ἐλπίς σωτηρίας. Ἡ ναυαρχὴς ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα.

Ὁ Κανάρης ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Ψαρὰ, ὅπου τὸν ἀνέμενον οἱ Ἕλληνες μὲ ἀγωνίαν. Ὁ Ψαριανὸς ἥρωὸς ὄχι μόνον δὲν ὑπερηφανεύθη, ἀλλ' ἔσπευσε πάλιν εἰς τὸν ναὸν ἀνυπόδουτος νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν διὰ τὴν σωτηρίαν του καὶ τὸ κατόρθωμά του.

Ὁ τουρκικὸς στόλος δὲν ἐτόλμησε νὰ ἔλθῃ ἐναντίον τῶν Ψαρῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐπαναστατημένων νήσων. Μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ναυαρχίδος τοῦ ἠναγκάσθη νὰ εἰσέλθῃ πρὸς ἀσφάλειαν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

Τρεῖς μῆνας σχεδὸν μετὰ τὸ κατόρθωμά του τοῦτο ὁ Κανάρης εὗρε τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὴν Τένεδον. Σπεύδει τότε καὶ προσκολλᾷ τὸ πυρπολικὸν εἰς τὴν ὑποναυαρχίδα. Ἡ ὑποναυαρχὴς ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μὲ 1600 Τούρκους, ὁ δὲ Κανάρης ἐδοξάσθη ἀκόμη περισσότερο διὰ τὸ νέον του κατόρθωμα.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Χίος. Γεωγραφικὰ τῆς νήσου. Προϊόντα. 2. Λυκούργος Λογοθέτης καὶ ἡ ἐπανάστασις τῆς Σάμου. 3. Κωνσταντῖνος Κανάρης. Πιπίνος. Πληροφορίαι, βιογραφικὰ σημεῖωματα καὶ ἀνακρίνωσις εἰς τὴν τάξιν. 4. Μπαϊράκι. Ρομαζάνι (πληροφορίαι). 5. Θρησκευτικότης τοῦ Κανάρη. 6.

Κ. Γιαννακοπούλου, Ἱστορία Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ

Ἐλευθεραὶ ἐργασίαι, λεξικά ὀνομάτων, πίναξ χρονολογιῶν, λεύκωμα.

2. ΝΕΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ ΚΑΙ Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΠΕΤΑ

Ἐνῶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐσημείωνεν ἐπιτυχίας κατὰ θάλασσαν, αἱ ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα συνεχίζοντο.

Ἐν πρώτοις ὁ Χουροῖτ κατέβαλε τὸν Ἀλῆ πασᾶν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐστράφη ἐναντίον τῶν Σουλιωτῶν.

Οἱ Σουλιῶται, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου μεταξὺ τοῦ Χουροῖτ καὶ τοῦ Ἀλῆ εἶχον ἐπιστρέψει εἰς τὴν πατρίδα των, ἠγωνίζοντο τώρα μὲ ἀξιοθαύμαστον ἥρωϊσμόν καὶ αὐταπάρνησιν διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

Ὁ Χουροῖτ ἐθαύμασε τὸν ἥρωϊσμόν τῶν Σουλιωτῶν. Ὁ ἴδιος ὅμως εἶχε κουρασθῆ ἀπὸ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀλῆ καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Ὁμέρ Βρυῶνην νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα.

Τώρα ὅμως δὲν ἦσαν αὐτοὶ μόνον, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμουν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο, ὅταν εὐρέθησαν εἰς δύσκολον θέσιν ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν.

Ἡ Κυβέρνησις τότε ἔστειλε ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον 4000 Ἕλληνας καὶ φιλέλληνας. Ὁ στρατὸς συνητήθη μὲ τουρκικὸν στρατὸν ὑπὸ τὸν Ρεσίτ πασᾶν ἢ Κιουταχῆν εἰς ἓν χωρίον τῆς Ἄρτης, τὸ *Πέτα*, συνῆψε μάχην (4 Ἰουλίου 1822) καὶ ἐπολέμησεν ἥρωϊκώτατα, ἀλλ' ἐνίκηθη καὶ σχεδὸν κατεστράφη.

Πόσον μεγάλη ἦτο ἡ ἦττα ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐκ τῶν φιλελλήνων ἐσώθησαν μόνον 25 καὶ μὲ αὐτὸν τὸν ἀρχηγόν των Νόρμαν βαρέως πληγωμένον.

Οἱ Σουλιῶται συνέχιζον τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ τὰ πολεμοφόδια καὶ αἱ τροφαὶ των εἶχον σωθῆ καὶ ἔτσι ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν τοὺς ὄρους τοῦ Ὁμέρ Βρυῶνη.

ὑπερήφανοι οἱ Σουλιῶται κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1822 παρέλαβον τὰς οἰκογενείας των καὶ ἐγκατέλειψαν διὰ δευτέραν φοράν τὴν πατρίδα. Ἄλλοι μετέβησαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἄλλοι εἰς ἄλλα μέρη καὶ οἱ πολεμισταὶ ἦλθον εἰς διάφορα κέντρα καὶ κυρίως εἰς τὸ Μεσολόγγιον, διὰ νὰ ἐνιαχύσουν τὴν ἐπανάστασιν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ 1. Τί γνωρίζετε διά τήν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ; 2. Περισσότεραι πληροφορίες διά τήν μάχην τοῦ Πέτα. 3. Τί ἦσαν οἱ φιλέλληνες ; 4. Ἐνθυμείσθε τοὺς ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ ; 5. Κιουταχῆς.

3. ΠΡΩΤΗ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.

Τόσον ὁ στρατὸς τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη, ὅσον καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Κιουταχῆ ἔπειτα ἀπὸ τὴ μάχην τοῦ Πέτα καὶ τὴν συνθηκολόγησιν τῶν Σουλιωτῶν ἦσαν πλέον ἀδέσμευτοι. Διὰ τοῦτο οἱ δύο τοῦρκοι ἀρχηγοί, ἀφοῦ συνητήθησαν εἰς τὴν Ἄρταν, ἦλθον καὶ ἐπολιορκήσαν τὸ Μεσολόγγιον κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1822, ἐνῶ ὁ Γιουσούφ πασᾶς ἀπέκλεισε τὴν πόλιν ἀπὸ θαλάσσης.

Εἰς τὸ Μεσολόγγιον εἶχον καταφύγει ὁ Νόρμαν, ὁ Μάρκος Μπότσαρης μὲ 30 Σουλιώτας καὶ 380 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον.

Ἡ δύναμις αὐτὴ ἦτο μικρὰ διὰ νὰ ὑπομείνῃ τὸ βάρος τῆς πολιορκίας. Διὰ τοῦτο, ἂν ἐπεχείρουν οἱ Τούρκοι νὰ κυριεύσουν ἐξ ἀρχῆς τὴν πόλιν μὲ ἐφοδον, θὰ ἐπετύγχανον.

Οἱ πολιορκούμενοι ἀντελαμβάνοντο τὴν ἀδυναμίαν των καὶ διὰ τοῦτο ἤρχισαν ψευδῶς νὰ διαπραγματεύωνται μὲ τοὺς Τούρκους τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητά ἀνέμενον τροφίμα καὶ ἐνισχύσεις ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας.

Ἔτσι κατόρθωσαν νὰ παρατείνουν τὰς διαπραγματεύσεις μέχρι τοῦ Νοεμβρίου. Τότε ἐνεφανίσθη ὁ ὑδραϊκὸς στόλος ὑπὸ τὸν γενναῖον ναύαρχόν του Μιαούλην. Οὗτος ἔσπασε τὸν ἀποκλεισμόν, ἔφερε τροφὰς καὶ πολεμοφόδια καὶ 1000 ἄνδρας πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν βοήθειαν αὐτὴν οἱ πολιορκούμενοι ἀνέκτησαν τὸ ἠθικόν των, διέκοψαν τὰς διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς τοῦρκους καὶ ἀπήντησαν εἰς τὸν Ὁμέρ Βρυώνην : « Ἄν θέλῃς τὸ Μεσολόγγι, ἔλα νὰ τὸ πάρῃς ! ».

Ὅταν εἶδον οἱ Τούρκοι, ὅτι ἀπέτυχον αἱ διαπραγματεύσεις, ἀπεφάσισαν νὰ κυριεύσουν τὴν πόλιν. Ἐξ ἄλλου ἢ κατάστασις των λόγῳ τοῦ χειμῶνος ἦτο δεινὴ. Αἱ τροφαὶ ἦσαν περιορισμέναι καὶ τὸ ψῦχος δριμύτατον.

Ὡς χρόνον τῆς ἐφόδου των ἐξέλεξαν τὴν 24ην πρὸς τὴν 25ην Δεκεμβρίου, τὴν νύκτα δηλ. τῶν Χριστουγέννων, διότι ἐπίστευον, ὅτι οἱ πολιορκούμενοι χριστιανοὶ θὰ εὐ-

ρίσκοντο εις την ἐκκλησίαν καὶ ἔτσι θὰ κατώρθωνον νὰ κυριεύσουν τὴν πόλιν.

Ἦπατήθησαν ὅμως. Οἱ Ἕλληνες ἐπληροφορήθησαν τὸ μυστικὸν ἀπὸ τὸν Ἕλληνα ὑπρέτην τοῦ Βρυώνη Γούναρην καὶ παρέμειναν εἰς τὰς θέσεις των.

Ἡ ἐπιθεσις πράγματι ἤρχισε κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην. Οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ ἀμύνονται κρατερῶς. Τὸ πῦρ των θερίζει τοὺς ἐπιτιθεμένους Τούρκους. Ὁ χώρος πρὸ τῶν τειχῶν καλύπτεται ἀπὸ σωροὺς πτωμάτων.

Οἱ Τούρκοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν. Διεδόθη μάλιστα ἐπιτηδείως ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἔρχεται ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσοῦ καὶ οἱ Τούρκοι φεύγουν πρὸς τὸ Ἀγρίνιον, ἀφοῦ ἄφησαν πολλὰ λάφυρα.

Οἱ Ἕλληνες τοὺς κατεδίωξαν καὶ πέραν τοῦ Ἀγρινίου. Πολλοὶ δὲ Τούρκοι, ἐνῶ διέβαινον τὸν Ἀχελῷον, ἐπνίγησαν.

Ἔτσι ἀπέτυχεν ἡ πρώτη πολιορκία, τὸ δὲ Μεσολόγιον ἦτο πάλιν ἐλεύθερον τὴν 31ην Δεκεμβρίου 1822.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Γεωγραφικὰ—Ἱστορικὰ : Μεσολόγιον. 2. Σημειώσατε τὸ νέον κατόρθωμα τοῦ Μισούλη. 3. Μὲ ποίαν ἀπάντησιν εἶναι ὁμοία ἡ ἀπάντησις τῶν πολιορκουμένων εἰς τὸν Ὁμῆρ Βρυώνην ; Ἐνθυμηθῆτε : «Μολὼν λαβέ» καὶ «ὄχι». Σχετικὴ ἐργασία. 4. Προσπαθήσατε νὰ εὔρητε διήγημα τοῦ Α. Καρκαβίτσα σχετικὸν μὲ τὸν ὑπρέτην τοῦ Βρυώνη Γούναρην.

4. ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ ΕΙΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΑΥΤΟΥ

α' Ὁ Δράμαλης εἰς τὴν Πελοπόννησον

Μετὰ τὴν τιμωρίαν τοῦ ἀποστάτου Ἀλῆ πασᾶ ὁ σουλτᾶνος διέταξε τὸν στρατηγὸν Μαχμουτ πασᾶν Δράμαλην νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ Δράμαλης, ἀφοῦ ἔλαβε μοῖζι του 24 χιλιάδας πεζοῦς, 6 χιλιάδας ἵππεῖς καὶ πυροβόλα, ἀνεχώρησε κατὰ τὸν Ἰούνιον 1822 ἀπὸ τὴν Λάρισσαν, ἐπέρασε χωρὶς ἐμπόδια τὴν Στερεάν καὶ τὸν Ἰσθμὸν, ἐκυρίευσεν τὴν Κόρινθον καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν ἀργολικὴν πεδιάδα.

Ὁ τουρκικὸς χεῖμαρρος κατετρόμαξε τοὺς Ἕλληνας, ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἔσωσαν τὴν κατάστασιν. Ἀφοῦ συνεννοήθησαν προηγουμένως καὶ κατέστρωσαν τὸ σχέδιόν των οἱ δύο ἄνδρες, ὁ Ὑψη-

λάντης ώχυρώθη εις την άκρόπολιν του "Αργους με 700 άνδρας και ό Κολοκοτρώνης μετέβη εις την Τρίπολιν, δια να συγκεντρώση στρατόν.

Ό Δράμαλης έπολιόρκησε την άκρόπολιν του "Αργους. Οι ύπερασπισται της ήμύνοντο. Τέλος έφθασε ό Κολοκοτρώνης, έβοήθησε τον Ύψηλάντην να φύγη από τό "Αργος και συνητηθήσαν εις τους Μύλους της Λέρνης με άπόφασιν να έμποδίσουν τον Δράμαλην.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Δράμαλης (πληροφορία). 2. Με ποίαν άλλην εκστρατείαν κατά την αρχαίαν εποχήν παραλληλίζετε την εκστρατείαν του Δράμαλη ; 3. Ποιον ήτο τό σχέδιον του Κολοκοτρώνη και Ύψηλάντου ; 4. Διατί ώχυρώθη εις τό "Αργος ό Ύψηλάντης ; 5. Τί έκαμνε κατά τό διάστημα αυτό ό Κολοκοτρώνης ;

β' Καταστροφή του Δράμαλη

Πρίν φύγη δια την Τρίπολιν ό Κολοκοτρώνης διάταξε και εκάησαν όλα τά σιτηρά της άργολικής πεδιάδος, δια να φέρη δυσκολίας εις τον έπισιτισμόν του Δράμαλη.

Τό πράγμα τουτο είχε τό αποτέλεσμα του. Πράγματι ό Δράμαλης έδυσκολεύετο να έξεύρη άρτον και τρόφιμα δια τον στρατόν του. Ή πείνα έγινε αισθητή.

Διά τουτο απέφασε να διακόψη την προέλασίν του και να επιστρέψη εις την Κόρινθον. Έπειδή όμως έφοβείτο επίθεσιν των Έλλήνων κατά την υποχώρησιν, ήθέλησε να έξαπατήση τους Έλληνας.

Έστειλε λοιπόν τον Έλληνα γραμματέα του εις τους Έλληνας άρχηγους να ειπη ότι ό Δράμαλης τους δίδει άμνηστείαν. Άλλ' έπειδή εκείνοι έγέλασαν, ό γραμματεύς τους ειπε δήθεν έμπιστευτικώς, ότι ό Δράμαλης θα προχωρήση προς την Τρίπολιν και να τον έμποδίσουν.

Όλοι οι άρχηγδι έπίστευσαν, όχι όμως και ό Κολοκοτρώνης. Ούτος άντελήφθη την πονηρίαν του Δράμαλη, έπεισε και τους άλλους άρχηγους και έσπευσαν, αυτός μόν να καταλάβη τά στενά των Δερβενακίων μεταξύ "Αργους και Κορίνθου, οι άλλοι δε άρχηγοί τό ύψωμα του Αγίου Σώστη.

Την 20ην Ιουλίου έφάνησαν αι έμπροσθοφυλακαι του Δράμαλη. Ό Κολοκοτρώνης είχε δίκαιον. Μόλις οι Τουρκοι είσηλθον εις τά στενά, ήνοιξαν πυκνόν πύρ έναντίον των οι Έλληνες. Τά τουρκικά πτώματα εκάλυψαν τά στενά. Οι Τουρκοι έντρομοι φεύγουν προς τον "Άγιον

νήσιον, ἔστρατοπέδευσε πλησίον αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν θέσιν Κεφαλόβρυσον.

Τὴν νύκτα τῆς 9ης Αὐγούστου, ἐνῶ οἱ Ταῦρκοι ἐκοιμῶντο εἰς τὸ περιμανδρωμένον στρατόπεδον, ἐπέπεσαν κατ' αὐτῶν ὁ Μάρκος καὶ ἐπροξένησεν μεγάλην καταστροφήν. Ἡθέλησε ἀκόμη νὰ αἰχμαλωτίσῃ αὐτοπροσώπως καὶ τὸν Τσελαεδὶν μπέην καὶ ὕψωσε τὴν κεφαλὴν ὑπεράνω τῆς μάνδρας, διὰ νὰ ἴδῃ εἰς τὸ ἔσωτερικόν. Ἄλλὰ μίᾳ σφαῖρα τουρκαλβανοῦ τὸν ἐκτύπησεν εἰς τὸ μέτωπον καὶ τὸν ἄφησεν ἄπνουν.

Οἱ σύντροφοί του λυπημένοι παρέλαβον τὸ πτώμα τοῦ ἡρώϊκοῦ ἀρχηγοῦ των, τὸ ἔφεραν εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ τὸ ἔθαψαν μετὰ μεγάλας τιμᾶς.

Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Καρπενησίου ἡ πατρις ἔστησε μαρμαρίνην τὴν προτομὴν τοῦ Μάρκου, εἰς μικρὰν δὲ ἀπόστασιν εὐρίσκεται τὸ Κεφαλόβρυσον, οἷου ἐν μέσφ μεγάλων πλατάνων εὐρίσκεται τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἔπεσαν ἐνδόξως ὁ Μάρκος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου ὁ Μουσταῆ πασᾶς ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Αἰτωλίαν καὶ ἀφοῦ ἠνώθη μετὰ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην ἐπολιορκήσαν τὸ *Αἰτωλικόν*, κείμενον ἐπὶ νησιδος πλησίον τοῦ Μεσολογγίου. Ἐπῆλθεν ὁμως ὁ χειμὼν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν εἰς τὴν Ἡπειρον.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Προσπαθήσατε νὰ γράψετε ἓνα διάλογον ἢ ἓνα δραματάκι μετὰ θέμα : Τὸ δίπλωμα τοῦ Μάρκου. 2. Μάρκος Μπότσαρης (πληροφορίαι, βιογραφικά). 3. Δημοτικὸν ᾄσμα διὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου. 4. Ἄλλα σχετικὰ ποιήματα. 5. Ἀλληλογραφία. 6. Λεξικὸν ὀνομάτων, λεύκωμα, πίναξ χρονολογιῶν.

2. Ο ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Ο ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ

α' Ἡ δημιουργία τοῦ φιλελληνισμοῦ

Ἀπὸ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου ἀκόμη καὶ καθ' ὄλην τὴν περίοδον τοῦ μεσαίωου ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπέκτησε μεγάλας συμπαθείας μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ἐν ρεῦμα φιλελληνικὸν ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται, τὸ ὁποῖον ὠγοῦτο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας.

Ὅταν ὁμως ἤρχισεν ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, τὰ βλέμ

ματα όλων ἐστρέφοντο πρὸς τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος καὶ μὲ συμπαθείας παρηκολούθουν τοὺς ἀγῶνας του.

Αἱ συμπάθειαι αὐταὶ συντόμως μετεβλήθησαν εἰς πράξεις. Εὐποροὶ ἰδιῶται, λόγιοι, ποιηταὶ καὶ ἄνθρωποι πάσης τάξεως ἴδρυσαν φιλελληνικοὺς συλλόγους εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης, οἱ σύλλογοι οὗτοι ἐνίσχουν τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἑθνους ἀποστέλλοντες τροφιμα, πολεμοφόδια καὶ χρήματα καὶ ἐνήργουν πλησίον τῶν κυβερνήσεών των διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἔτσι ἐδημιουργήθη σοβαρὸν φιλελληνικὸν ρεῦμα εἰς τὴν Ἀγγλίαν, Γαλλίαν, Ἀμερικὴν, Γερμανίαν, Ἑλβετίαν, Ρωσίαν, Ἰταλίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας.

Ἡ κίνησις αὕτη λέγεται *φιλελληνισμός*, οἱ δὲ ἐνεργοῦντες καὶ ἀγαπῶντες τὴν Ἑλλάδα *φιλέλληνες*.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: Πότε ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται ὁ φιλελληνισμός; 2. Ποῖοι ἦσαν οἱ λόγοι τῆς ἀναπτύξεώς του; 3. Γνωρίζετε Φιλέλληνας; ποίους; 4. Εἶδομεν μέχρι τώρα φιλέλληνας, νὰ πολεμοῦν κατὰ τῶν Τούρκων; Ποῦ; 5. Συγκεντρώσατε περισσότερας πληροφορίας διὰ τὸν φιλελληνισμόν.

β' Λόρδος Βύρων

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φιλέλληνας δὲν ἠργάζοντο μόνον εἰς τὰς πατρίδας των διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ κατήρχοντο εἰς τὴν ἀγωνιζομένην χώραν καὶ ἐπολέμουν κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ ἐξοχώτερος ἐξ ὅλων τῶν φίλελλήνων ἦτο ὁ Ἄγγλος ποιητὴς Λόρδος Μπάϊρον ἢ Βύρων.

Ὁ Βύρων εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ταξιδιά του εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως Ὁ γλυκὺς οὐρανὸς καὶ τὸ κλίμα τῆς χώρας, ἡ παράδοσις ἢ ἱστορία τῆς καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς συνεκίνησαν βαθύτατα τὴν ψυχὴν τοῦ Βύρωνος καὶ ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα ὡς δευτέραν του Πατρίδα. Οἱ φλογεροὶ του στίχοι δὲν εἶναι τὸ μόνον δεῖγμα τῶν φιλελληνικῶν αἰσθημάτων του. Ὁ ἴδιος, ἀφοῦ ἠλέκτρισε τὰς ψυχὰς τῶν συμπατριωτῶν του καὶ ἐθέρμανε τὴν ἀγάπην των πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀπεφάσισε νὰ κατεβῆ εἰς τὴν ἀγαπητὴν του χώραν καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν προσπάθειάν της.

Ἔτσι, ἀφοῦ ἄφησε τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰς ἀνέσεις του, ἦλθεν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τὴν παραμονὴν τῶν Χριστούγεννων τοῦ 1823 ἐφθασεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

Οἱ Ἕλληνες τὸν ὑπεδέχθησαν ὡς περιμένοντα τὴν

μητέρα των τὰ χελιδόνια». Ὁ Βύρων ἐφόρεσε τὴν ἑλληνικὴν φουστανέλλαν καὶ ἤρχισε τὸ ἔργον του. Προσεπάθησε νὰ συμφιλίωσῃ τοὺς ἀρχηγούς, οἱ ὅποιοι ἐμάλωνον μεταξύ των, ἐτόνωσε τοὺς Ἕλληνας καὶ μὲ ἰδικὰ του χρήματα κατήρτισε σῶμα ἐκ 500 Σουλιωτῶν, διὰ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Τούρκων.

Τὸ ὑγρὸν ὅμως κλίμα τοῦ Μεσολογγίου, ἡ κούρασις καὶ αἱ ταλαιπωρίαὶ ὑπέσκαψαν τὴν ὑγείαν του, ἠσθένησε σοβαρῶς καὶ τὴν 7ην Ἀπριλίου ἀπέθανεν ἐκ πνευμονίας

Λόρδος Βύρων

εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Ἀποθνήσκων δὲ εἶπεν : Ἑλλάς μου, σοῦ ἔδωσα πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ δώσῃ ἄνθρωπος, τὰ πλοῦτη του, τὸν καιρὸν του, τὴν ὑγείαν του καὶ τώρα καὶ αὐτὴν μου τὴν ζωὴν. Εἶθε ἡ θυσία μου νὰ εἶναι διὰ τὴν εὐτυχίαν σου».

Τὸν θάνατον τοῦ Βύρωνος ἐθρήνησαν οἱ Ἕλληνες. Ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς ἔστῃσε πρὸς τιμὴν του μνημεῖον εἰς τὸ Μεσολόγγιον, εἰς τὰς Ἀθήνας δὲ καὶ εἰς τὸν χώρον τοῦ Ζαπτείου μαρμαρινὸν σύμπλεγμα, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὴν Ἑλλάδα νὰ στεφανώνῃ τὸν μέγαν φιλέλληνα.

ΕΡΓΑΣΙΑ : 1. Πληροφορίαι διὰ τὸν Βύρωνα καὶ βιογραφικά. 2. Ποία ἦτο ἡ συμβολή του εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ; 3. Διηγήματα διὰ τὸν Βύρωνα. 4. Ποιήματα. Νὰ εὑρεθῇ καὶ νὰ ἀνακοινωθῇ τὸ ποίημα τοῦ Σολωμοῦ «εἰς τὸν Λόρδον Μπάϊρον».

3. ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Φαίνεται, ὅτι ἡ μοῖρα τῆς Ἑλλάδος τὸ ἔχει, νὰ μὴ ἡσυχάζῃ ἀπὸ ἐμφυλίων πολέμων. Ὅπως κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἔτσι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, αἱ ἔριδες δὲν ἔλειψαν.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς ἐμάλλωναν, ὅπως εἶδομεν, διὰ τὰ πρωτεῖα. Εἰς τὴν Πελοπόννησον δὲ τῶρα ἐγίνετο τὸ ἴδιον.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον ὑπῆρχον δύο μερίδες, ἡ μερίς τῶν στρατιωτικῶν μὲ τὸν Κολοκοτρῶνην καὶ ἡ μερίς τῶν πολιτικῶν μὲ τὸν Μαυροκορδάτον.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1823 ἐγένεν ἡ *δευτέρα ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων* εἰς τὸ Ἄστρος. Κατ' αὐτὴν ἐπεκράτησαν οἱ πολιτικοί. Πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἐγένεν ὁ Πετρόμπεης καὶ τοῦ βουλευτικοῦ ὁ Μουροκορδάτος.

Τὸ βουλευτικὸν ὅμως κατὰ τὰς νέας ἐκλογὰς ἐξέλεξε πρόεδρον τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην, ἐνῶ τὸ ἐκτελεστικὸν ἦτο μὲ τὸ μέρος τοῦ Κολοκοτρῶνη. Ἔτσι δὲ τὰ δύο σώματα ἐχωρίσθησαν καὶ ἀπετέλεσαν δύο κυβερνήσεις.

Ἡ μερίς τοῦ Κολοκοτρῶνη μὲ τοὺς δυσηρεατημένους ἐκήρυξε τέλος ἐπανάστασιν. Ἐνικήθη ὅμως ὁ Κολοκοτρῶνης, ἔχασε τὸν υἱὸν του Πάνον εἰς μίαν μάχην καὶ ὁ ἴδιος συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ εἰς τὴν Ὑδραν.

Ἐξ ἄλλου ἡ Κυβέρνησις συνέλαβε καὶ τὸν Ὀδυσσεά Ἀνδρουτσοῦν, ὁ ὁποῖος ἦτο φίλος τοῦ Κολοκοτρῶνη, διότι τὸν κατηγορήσαν, ὅτι συνεννοεῖτο μὲ τοὺς Τούρκους. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐφυλακίσθη ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, μίαν πρωτὰν δὲ εὑρέθη τὸ πτώμα του κάτω ἀπὸ τοὺς βράχους. Ἄλλοι λέγουσιν, ὅτι τὸν ἐπνιξε τὸ πρωτοπαλλήκαρόν του Γκούρας, ἄλλοι δέ, ὅτι ἐπεχείρησε νὰ δραπετεύσῃ καὶ ἐφονεύσῃ.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Κάμετε ἀναδρομὴν εἰς τὴν ἱστορίαν μας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ σημειώσατε τοὺς ἐμφυλίους πολέμους. 2. Συμπεράσματα ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ

διδάγματα. 3. Πιστεύετε την κατηγορίαν, την οποίαν απέδωσαν εις τὸν Ἀνδρούτσον; διατί; 4. Εἶδατε τί δημιουροῦν τὰ πάθη καὶ τὰ μίση; 5. Ἐλευθεραὶ ἐργασίαι.

IV. ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ (1824) 1. Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΙΓΥΠΤΙΟΙ

Ὅταν εἶδεν ὁ σουλτάνος, ὅτι δὲν ἤδύνατο μὲ τὰς δυνάμεις του νὰ καταβάλῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν,

Ὁ Ἰμπραήμ

ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ ὑποτελοῦς πασᾶ τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆ.

Ὁ Μεχμέτ ἐδέχθη νὰ βοηθήσῃ τὸν σουλτάνον μὲ στρατὸν καὶ στόλον. Συνεφώνησαν ὁμοῦς τὰ ἑξῆς: 1. Ἡ Κύπρος καὶ ἡ Κρήτη τὰ παραχωρηθοῦν εἰς τὸν Μεχμέτ. 2. Πασᾶς τῆς Πελοποννήσου νὰ διορισθῇ ὁ υἱὸς του Ἰμπραήμ. 3. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος νὰ ὑποτάξῃ τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κάσον. 4. Ὁ τουρκικὸς νὰ καταστρέψῃ τὰ Ψαρά. 5. Ὁ αἰγυπτιακὸς στρατὸς νὰ ὑποτάξῃ τὴν Πελοπόννησον. 6. Ὁ τουρκικὸς τὴν Στε-

ρεᾶν καὶ 7. Οἱ δύο στόλοι νὰ ἐνωθοῦν κατόπιν καὶ νὰ ὑποτάξουν τὴν Ὑδραν, τὰς Σπέτσας καὶ τὴν Σάμον.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Αἶγυπτος (γεωγραφικά, ἱστορικά). 2. Πληροφορίαι διὰ τοὺς Μεχμέτ Ἀλῆν, Ἰμπραήμ. 3. Πληροφορίαι διὰ τὸν αἰγυπτιακὸν στρατὸν καὶ στόλον. 4. Πῶς οἶς φαίνεται ἡ συμφωνία σουλτάνου καὶ Μεχμέτ.

2. ΚΑΤΑΣΤΟΦΗ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΣΟΥ

Ἀπὸ τοῦ 1822 ὁ σουλτάνος εἶχεν ἀναθέσει τὴν διοίκησιν τῆς Κρήτης εἰς τὸν Μεχμέτ. Οὗτος, ὅταν ἐπανεστάτησεν ἡ Κρήτη, ἔστειλεν ἐναντίον τῆς τὸν γαμβρόν του **Χασάν πασᾶν**.

Ὁ Χασάν διεσκόρπισε τοὺς Κρητὰς καὶ προέβη εἰς μεγάλας σφαγὰς καὶ λεηλασίας. Μετὰ τὸν θάνατόν του ὁμοῦς

οι Κρήτες επανεστάτησαν πάλιν και έστάλη εις την νησον
δ' Αλβανός *Χουσεΐν μπέης* τον Μάρτιον του 1824.

Ουτος υπέταξε την νησον. Μερικοί Κρήτες (370 έν δλω
άνδρες και γυναικόπαιδα) έκλεισθησαν εις σπήλαιον πλη-
σιον του χωριου Μελιδονίου. Ο Χουσεΐν έπολιόρκησε το
σπήλαιον επί τρεις μήνας και έπειδή δεν ήδύνατο να το
κυριεύση, έφραξε την είσοδον, ήνοιξεν όπήν εις το άνω μέ-
ρος του σπηλαίου και έρριψεν έντός ευφλέκτους ύλας.
Έτσι οι δυστυχεΐς Κρήτες απέθανον.

Μετα την ύποταγήν της Κρήτης ο Χουσεΐν έστρεψε την
μανίαν του κατά της μικράς νήσου Κάσου. Παρ' όλας τας
όχυρώσεις των Κασίων ο Χουσεΐν απέβιβασε τον στρατόν
του, κατέστρεψε την ήρωϊκήν νησον και κατέσφαξε τους
κατοίκους της.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Γεωγραφικά, Ιστορικά: Κρήτη, Κάσος, 2. Χασάν
πασάς Χουσεΐν μπέης. 3. Πληροφορίαι δια την αντίστασιν
των Κρητών. 4. Αί βαρβαρότητες των Τούρκων (σπήλαιον Με-
λιδονίου κ.τ.λ.).

3. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Την 24ην Μαρτίου 1824 ο τουρκικός στόλος εκ 245
πλοίων και 14 χιλ. άνδρων με ναύαρχον τον *Χοσερέφ πα-
σάη* έξηλθεν εις το Αίγαϊον, ένεφανίσθη πρό των Ψαρων
την 20ην Ιουνίου και έπολιόρκησε την νησον.

Οι Ψαριανοί έζήτησαν την βοήθειαν των άλλων Έλλη-
νων, αλλά κανείς δεν έκινήθη. Τότε απέφασισαν να πολε-
μήσουν μόνοι.

Οι Ψαριανοί ήγωνίζοντο ήρωϊκώτατα. Οι Τούρκοι όμως
κατέβαλον την αντίστασιν, παρέδωσαν την πόλιν εις τας
φλόγας και ήρχισαν άγρίας σφαγάς και πρωτοφανείς λεη-
λασίας.

Πολλοί Ψαριανοί είχον καταφύγει εις το φρούριον *Πα-
λαιόκαστρον*. Και εκεί οι Τούρκοι τους έπολιόρκησαν.
Άλλ' όταν ή αντίστασις ήρχισε να κάμπτεται, ο *Αντιόνιος
Βρασιάνος* έθεσε τήν εις την πυριτιδοποθήκην και άνει-
νάχθησαν όλοι εις τον άέρα μαζί με 2.000 Τούρκους.

Εις τα Ψαρά είχον καταφύγει 23 χιλ. πρόσφυγες εκ
διαφόρων μερών. Έξ αυτών έφονεύθησαν ή έπωλήθησαν
ώς δοϋλοι 17 χιλιάδες, εκ των Ψαριανών δε έσωθησαν μό-
νον 3 χιλιάδες.

Έτσι τα Ψαρά κατεστράφησαν όλοσχερώς. Έπάνω

ὅμως ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ἔμεινε ἡ δόξα τῆς γενναίας νήσου, τὴν ὁποίαν ἀπethανάτισε ὁ ζωγράφος *Γύξης* καὶ ὁ ἐθνικός ποιητὴς μας *Διον. Σολωμὸς* εἰς τὸ ποίημά του.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Τὰ Ψαρά κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα (συγκέντρωσις πληροφοριῶν). 2. Αὐτοθυσία Βρατσάνου. Ἄλλα ὅμοια παραδείγματα. 3. Ὁ πίναξ τοῦ Γύξη : «Ἡ δόξα τῶν Ψαρῶν» ἀπὸ εἰκόνες. 4. Τὸ ποίημα τοῦ Σολωμοῦ : «Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη». Νὰ εὑρεθῇ. 5. Διηγήματα, ποιήματα, λεύκωμα κτλ.

4. Η ΜΕΓΑΛΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΑ

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ὁ Χοσρέφ ἐστράφη κατὰ τῆς Σάμου, ἀλλ' ἤμποδίσθη ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος εἶχε ναύαρχον τὸν Σαχτούρην.

Τότε εἰς τὸ στενὸν μεταξὺ Σάμου καὶ Μικρᾶς Ἀσίας συνήφθησαν τέσσαρες ναυμαχίαι εἰς διάστημα 6 ἡμερῶν (31 Ἰουλίου—5 Αὐγούστου 1824), κατὰ τὰς ὁποίας ὁ τουρκικὸς στόλος ἐνίκηθη. Κατὰ τὴν τετάρτην δὲ ναυμαχίαν ἀνετινάχθησαν καὶ τρία τουρκικὰ πλοῖα ὑπὸ τοῦ *Κανάρη*, *Βατικιώτη* καὶ *Μαιρόζου*.

Ὁ Χοσρέφ ἔπλευσε τότε εἰς Κῶν, ὅπου συνηντήθη μὲ τὸν Ἰμπραήμ καὶ τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον. Οἱ δύο στόλοι ἠνώθησαν καὶ μὲ δύναμιν 400 πλοίων καὶ 50 χιλ. ἀνδρῶν ἐπῆρχοντο κατὰ τῆς Σάμου.

Τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον συνήνητησεν ὁ ἐλληνικὸς μὲ 80 πλοῖα καὶ μὲ ναύαρχον τὸν Μιαούλην εἰς τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα μεταξὺ τῆς Ἀλικαρνασοῦ καὶ τῆς Σάμου. Συνήψε τότε μεγάλην ναυμαχίαν τὴν 24ην Αὐγούστου ὁμοίαν εἰς σημασίαν μὲ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος καὶ διεσκόρπισε τὸν ἐχθρικὸν στόλον.

Τέλος τὴν 29ην Αὐγούστου ἔγινε νέα ναυμαχία παρὰ τὰ Τσάταλα, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πυρπολητὴς *Θεοχάρης* ἀνετίναξεν εἰς τὸν ἀέρα τὴν ἐχθρικὴν ναυαρχίδα.

Ἀφοῦ οἱ Τούρκοι δὲν κατῴρθωσαν νὰ καταστρέψουν τὴν Σάμον, ἐχώρισθησαν. Καὶ ὁ μὲν τουρκικὸς στόλος ἐτράπη πρὸς τὸν Ἑλλάσποντον, ὁ δὲ Ἰμπραήμ κατηυθῆθη πρὸς τὴν Κρήτην.

Τὸν τελευταῖον τοῦτον κατεδίωξεν ὁ Μιαούλης μέχρι τοῦ λιμένος τοῦ Ἡρακλείου τῆς Κρήτης καὶ εἰς νέαν ναυμαχίαν τὸν ἐνίκησε καὶ τὸν διεσκόρπισε καὶ συνέλαβε πολλὰ πλοῖα.

Ἐπειτα ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀπεσύρθη λόγῳ τοῦ χειμῶ-
νος, ὁ δὲ Ἴμπραὴμ εἰσέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σούδας.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Σημειώσατε ὅλα τὰ κατορθώματα τοῦ Μιαούλη,
τὰ ὁποῖα εἶδομεν ἕως τώρα. 2. Εὑρετε τὸ ποίημα τοῦ
Στρατήγη : «Ματρόζος» καὶ νὰ τὸ ἀνακοινώσητε εἰς τὴν τά-
ξιν. 3. Συνεχίσατε ἐργασίας σας μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ
ποιήματος. 4. Ἀπορίαι, ἀνακοινώσεις, διδάγματα.

V. ΠΕΜΠΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ (1825) 1. Ο ἸΜΠΡΑΗΜ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ

α' Μάχη εἰς τὸ Κρεμμύδι καὶ ἄλωσις τῆς Σφακτηρίας

Πρὶν ἀκόμη τελειώσῃ ὁ χειμὼν, τὴν 11ην Φεβρουαρίου
1822 ὁ Ἴμπραὴμ ἦλθε μετὰ 50 πλοῖα εἰς τὴν Πελοπόννησον
καὶ ἀπεβίβασεν εἰς τὴν Μεθώνην 4000 πεζοὺς καὶ 500 ἰπ-
πεῖς. Κατόπιν ἔφερον ἀπὸ τὴν Κρήτην 6000 πεζοὺς ἀκόμη
καὶ ἄλλους 500 ἰππεῖς. Μετὰ τὰς δυνάμεις αὐτὰς διεσκόρ-
πισε τοὺς Ἕλληνας παρὰ τὴν Κορώνην καὶ ἐπροχώρει
κατὰ τοῦ Ναυαρίνου.

Ἐναντίον τοῦ Ἴμπραὴμ ἐξεστράτευσεν τότε ὁ πρόεδρος
τῆς κυβερνήσεως Γεώργιος Κουντουριώτης μετὰ 8 χιλιάδας
ἄνδρας. Ἄλλ' οὗτος μετ' ὀλίγον ἄφησεν ὡς ἀρχιστράτη-
γον τὸν Σκούρτην καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ὑδραν.

Ὁ Σκούρτης κατέλαβε τὸ *Κρεμμύδι*, εὐρισκόμενον με-
ταξὺ Μεθώνης καὶ Ναυαρίνου, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ἰμ-
πραὴμ νὰ προχωρήσῃ. Ἄλλ' ὁ Ἴμπραὴμ ἐπετέθη κατὰ
τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς διεσκόρπισεν.

Ὁ Ἴμπραὴμ ἐξ ἄλλου ἀνέθεσεν εἰς τὸν Χουσεῖν νὰ
κυριεύσῃ τὴν *Σφακτηρίαν*, μικρὰν νῆσον εὐρισκομένην ἔμ-
πρόσθεν τοῦ λιμένος Ναυαρίνου. Τὴν νῆσον ταύτην ὑπε-
ρήσπιζον 800 Ἕλληνες. Ἡ ἀντίστασις τῶν ἡρώϊκων μα-
χητῶν ἐκάμφθη τέλος. Ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν 350 Ἕλ-
ληνες καὶ 200 συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Μεταξὺ τῶν
φονευθέντων ἦσαν ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Τσαμαδός, ὁ Σα-
χίνης, ὁ Ἰταλὸς φιλέλλην Σανταρόζα καὶ ἄλλοι. Τέλος ὁ
Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Δημ. Σαχτούρης κα-
τόρθωσαν νὰ ἐπιβιβασθοῦν εἰς πλοῖον καὶ νὰ φύγουν.

Τὴν ἄλωσιν τῆς Σφακτηρίας ἐξεδικήθη ὁ Μιαούλης. Ὁ
ἀτρόμητος θαλασσινοὺς εἰσῆλθεν κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὸν
λιμένα τῆς Μεθώνης καὶ ἐπυρπόλησε 30 αἰγυπτιακὰ πλοῖα,
ὁ δὲ Σαχτούρης συνήντησε παρὰ τὸν Καφηρέα τὸν τουρ-

κικόν στόλον ὑπὸ τὸν Χοσρέφ καὶ τὸν διεσκόρπισε.

Ὁ Ἴμπραήμ ἐξ ἄλλου ἐκυρίευσε τὸ Ναυαρίνον καὶ τὴν Πύλον καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου σπειρῶν παντοῦ τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν ὄλεθρον.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Γεωγραφικά : Μεθώνη, Κρεμμύδι, Σφακτηρία, Ναυαρίνον. 2 Πληροφορίαι διὰ τὰ πρόσωπα τοῦ κεφαλαίου καὶ βιογραφικά. 3. Σημειώσατε ὅλα τὰ γνωστὰ κατορθώματα τοῦ Μιαούλη. 4. Ἐλεύθεραι ἐργασίαι, ἀπορίαι, ἀνακινώσεις, πίνακες κτλ.

β' Μάχη εἰς τὸ Μανιάκι καὶ θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα

Αἱ μεγάλαι ἐπιτυχίαι τοῦ Ἴμπραήμ κατετρόμαξαν τοὺς Ἕλληνας. Ὅλοι ἐπίστευον, ὅτι μόνον ὁ Κολοκοτρώνης ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν. Ἄλλ' ὁ «γέρος τοῦ Μωρηᾶ» ἐκρατεῖτο ἀκόμη εἰς τὰς φυλοκάς τῆς Ὑδρας.

Τότε ὁ Παπαφλέσσας ἀπεφάσισε νὰ ἀναχαιτήσῃ τὸν Ἴμπραήμ. Ἀφοῦ ἔλαβε μαζί του 1000 ἄνδρας καὶ συνέστησε νὰ ἀποφυλακίσουν τὸν Κολοκονρῶνην, ἔσπευσε καὶ ὠχυρώθη εἰς τὸ **Μανιάκι** εἰς τρεῖς σειρὰς προμαχῶνων κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαῦτου.

Τὴν 20ην Μαΐου ἐφάνη ὁ Ἴμπραήμ μετὰ τὰς ὀρδὰς του καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ Παπαφλέσσα. Οἱ σύντροφοί του, ὅταν εἶδον τὸν ἐχθρικὸν ὄγκον, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Περὶ τὸν Παπαφλέσσαν ἔμειναν μόνον 300 ἄνδρες, οἱ ὅποιοι μάχονται μετὰ ἐξαιρετικὸν ἀνδρείαν καὶ θερίζουν τὰς τάξεις τῶν Ἀιγυπτίων.

Μία ἀληθινὴ γιγαντομαχία συνάπτεται. Τὰ πτώματα τοῦ ἐχθροῦ καλύπτουν τὸ πεδίον τῆς μάχης. Μετὰ λύσσαν ὁμοῦ οἱ Αἰγύπτιοι ὀρμοῦν καὶ μετὰ ἐφ' ὄπλου λόγχην εἰσέρχονται εἰς τοὺς προμαχῶνας. Ἐκεῖ φονεύουν καὶ φονεύονται. Καὶ ὁ ἐξοντωτικὸς ἀγὼν συνεχίζεται, ἕως ὅτου ἔπεσαν ὅλοι οἱ ἀνδρεῖοι ὑπερασπισταὶ τοῦ Μανιακίου μετὰ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Παπαφλέσσαν.

Ὁ ἥλιος ἐφώτιζε τὴν πρώτην τῆς ἐπομένης τὰς ἡρώϊκας μορφάς. Ὁ Ἴμπραήμ, ὅταν εἶδε τὸ θέαμα, ἐθαύμασε τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ἐζήτησε τὸ πτώμα τοῦ Παπαφλέσσα. Ὅταν τὸ ἔφερον, διέταξε νὰ τὸ καθαρίσουν καὶ νὰ τὸ στήσουν εἰς ἓν δένδρον.

Ὁ Ἴμπραήμ τότε ἐσιάθη πρὸ τοῦ νεκροῦ, ἐθαύμασε τὸ παράστημά του καὶ εἶπε : «Κρίμα νὰ χαθοῦν τέτοιοι λεβέντες». Ἐπειτα ἐπλησίασε καὶ ἐφίλησε τὸν νεκρόν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Ἐπρεπε ὁ Κολοκοτρώνης νά μείνη εἰς τήν φυλακήν; διατί; 2. Τί γνωρίζομεν περὶ Παπαφλέσσα; 3. Ὁ Παπαφλέσσας καὶ οἱ τριακόσιοί του. 4. Ἀναζητήσατε τὸ διήγημα τοῦ Μητσάκη: «Τὸ Μανιάκι». Νά ἀνακοινωθῆ καὶ ἐπεξεργασθῆ ἀπὸ τὴν τάξιν.

γ' Ἐπιδρομαὶ τοῦ Ἰμπραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον

Αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ Ἰμπραήμ ἔκαμαν τοὺς Ἕλληνας νά ζητοῦν τὸν Κολοκοτρώνην. Πόσον χρήσιμος θὰ ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης κατὰ τὴν δύσκολον αὐτὴν περίστασιν τὸ ἀνεγνώρισεν καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις καὶ διὰ τοῦτο δύο ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Παπαφλέσσα (18 Μαΐου) ἀπεφυλάκισε τὸν γέρον τοῦ Μωριά καὶ τὸν διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου.

Πολλοὶ πολεμισταὶ τότε ἔτρεξαν πλησίον του μὲ ἐνθουσιασμόν, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ ἐτοίμασεν ἀξιόλογον στρατόν, ἔσπευσε νά ἀναχαιτίσῃ τὸν Ἰμπραήμ.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ἰμπραήμ κατέλαβε τὸ *Νησίον* καὶ τὰς *Καλάμας* καὶ ἐβάδιζε κατὰ τῆς Τριπόλεως καίων, λεηλατῶν, σφάζων καὶ καταστρέφων τὰ δένδρα καὶ τὴν παραγωγὴν.

Ὁ Κολοκοτρώνης προσεπάθησε νά τὸν ἐμποδίσῃ παρὰ τὸ *Ἀκοβον*. Ἀπέτυχεν ὁμως καὶ ἦλθεν εἰς τὸ Χρυσοβίτσι, ἐνῶ ὁ Ἰμπραήμ εἰσῆλθεν θριαμβευτὴς εἰς τὴν Τρίπολιν.

Ἀπὸ τὴν Τρίπολιν ὁ Ἰμπραήμ ἐπροχώρει πρὸς τὸ Ναύπλιον καταστρέφων τὰ πάντα διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Ὁ Ὑψηλάντης ὁμως τὸν ἀντιμέτωπισε πλησίον τῶν Μύλων καὶ τὸν ἠνάγκασε νά ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Τρίπολιν.

Ἐπειδὴ ὁ Ἰμπραήμ εἶχε πολὺν καὶ γυμνασμένον στρατόν, δὲν ἦτο εὐκόλον εἰς τὸν Κολοκοτρώνην νά κάμῃ τακτικὸν πόλεμον. Διὰ τοῦτο ἔκαμνε κλεφτοπόλεμον. Τοῦτο ὁμως δὲν ἠμπόδιζε τὸν Ἰμπραήμ νά κάμῃ τὰς ἐπιδρομάς του καὶ νά ἔχῃ ὑπὸ τὴν κατοχὴν του ὀλόκληρον τὴν Πελοπόννησον, πλην τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Μάνης.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας εἶχε τρομοκρατηθῆ. Αἱ σφαγαὶ ἦσαν ἀνήκουστοι. Αἱ καταστροφαὶ ἄνευ προηγουμένου. Καὶ τότε μόνον ἀνέπνευσεν ὁ πληθυσμὸς, διὰ τὸ ὅτι ὁ Ἰμπραήμ μετέβη νά βοηθήσῃ τὸν Κιουταχὴν, ὁ ὁποῖος ἐπολιόρκει τὸ Μεσολόγγιον.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Συγκεντρώσατε περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὰς ἐπιδρομάς τοῦ Ἰμπραήμ. 2. Ἀνακοινώσεις, ἀπορίαι, ἐλεύθερα ἔργασια.

Κ. Γιαννακοπούλου, Ἱστορία Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ

7

2. ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ὁ σουλτάνος, ὅπως γνωρίζομεν, εἶχε συμφωνήσει μετὰ τὸν Μεχμέτ, ἐκεῖνος μὲν νὰ καταβάλῃ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Στερεᾶς ὃ δὲ Μεχμέτ τῆς Πελοποννήσου.

Ἦδη ὁ Ἰμπραήμ ἔκαμνε τοιαῦτα κατορθώματα, ὥστε ἤγειρον τὸν θαυμασμόν τοῦ σουλτάνου καὶ τὴν ζηλοτυπίαν του. Διὰ τοῦτο ἔστειλε τὸν Κιουταχῆν νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον μετὰ τὴν ἐνισλὴν : «Ἡ τὸ Μεσολόγγι ἦ τὴν κεφαλὴν σου».

Ἔτσι ὁ Κιουταχῆς μετὰ 30 χιλιάδας ἄνδρας ἤρχισε νὰ πολιορκῆ τὴν πόλιν τὴν 13ην Ἀπριλίου 1825, ἐνῶ ὁ Χοσρέφ ἔκαμε ἀποκλεισμόν ἀπὸ θαλάσσης.

Μέσα εἰς τὸ Μεσολόγγιον ὑπῆρχε φρουρὰ ἐκ 4 χιλιάδων ἀνδρῶν. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἠτοίμασαν τὴν ἄμυναν καὶ τὰ ὀχυρώματα καὶ ἀνθίσταντο γενναίως.

Ὁ Κιουταχῆς τοὺς ἐπρότεινε νὰ παραδοθοῦν, ἀλλ' ὅταν εἶδεν ὅτι αἱ προτάσεις του ἀπερρίφθησαν, ἔκαμε πολλὰς ἐφόδους νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν, ἀλλ' ὄλοι ἀπετύχχανον.

Αἱ τροφαὶ ὅμως καὶ τὰ πολεμοφόδια ἤρχισαν νὰ λείπουν καὶ οἱ πολιορκούμενοι εὕρισκοντο εἰς δύσκολον θέσιν. Εὐτυχῶς ὅμως, πού ἤλθεν ἡ σωτηρία. Ὁ Μισούλης μετὰ τὸν στόλον ἔσπασε πάλιν τὸν ἀποκλεισμόν, ἔφερε τροφὰς καὶ πολεμοφόδια εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν στόλον τοῦ Χοσρέφ.

Ἐνῶ οἱ πολιορκούμενοι ἀνεθάρρῃσαν τῶρα, ἡ θέσις τῶν πολιορκητῶν ἤρχισε νὰ χειροτερεύῃ. Αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμοφόδια ἐμειώθησαν. Πολλοὶ ἐλιποτάκτουν. Φθορὰς εἶχον ἀρκετάς. Ἀσθενεῖαι τοὺς ἐμάστιζον καὶ ὁ χειμῶν ἤλθεν.

Ὅλα αὐτὰ ἠνάγκαζον τὸν Κιουταχῆν νὰ φύγῃ, ἀλλ' ἡ ἐντολὴ τοῦ σουλτάνου ἦτο ρητὴ. «Ἡ τὸ Μεσολόγγι, ἦ τὴν κεφαλὴν σου»,

Ὅταν τέλος ὁ σουλτάνος εἶδεν, ὅτι ἡ πολιορκία παρετείνεται, ἐζήτησε τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Μεχμέτ Ἀλή τῆς Αἰγύπτου. Ἐκεῖνος τότε διέταξε τὸν Ἰμπραήμ νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Κιουταχῆ.

Ἔτσι ὁ Ἰμπραήμ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν 28ην Δεκεμβρίου 1825 εὕρισκετο ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Ἐνθυμεῖσθε τὴν συμφωνίαν σουλτάνου καὶ Μεχμέτ; 2. Τί πληροφορίας ἔχετε διὰ τὸν Κιουταχῆν; (Κιουτάχεια). 3. Σημειώσατε τὸ νέον κατορθώμα τοῦ Μισούλη. 4. Θέσις πολιορκητῶν καὶ πολιορκουμένων. 5. Ἐλεύθερα ἔργασιαί.

VI. ΕΚΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ (1825)

1. ΗΡΩΪΚΗ ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ὁ Ἱμπραήμ ἀφοῦ ἐπεθεώρησε τὰ ὀχυρώματα τοῦ Μεσολογγίου εἶπεν εἰς τὸν Κιουταχῆν: «Δὲν ἠμπόρεσες νὰ κυριεύσῃς αὐτὸν τὸ φράκτην; Ἐγὼ θὰ τὸν πάρω εἰς δύο ἑβδομάδας».

— Τότε κυρίευσεν ὁ μόνος σου τὸν φράκτην αὐτὸν, ἀπήνησεν ὁ Κιουταχτῆς εἰς τὸν Ἱμπραήμ καὶ ἀπεσύρθη μὲ τὸν στρατὸν του.

Ὁ Ἱμπραήμ ἤρχισε νὰ πολιορκῇ στενωτέρον τὴν πόλιν, νὰ ἐπιτίθεται καὶ νὰ βάλῃ ἐναντίον της μὲ τὰ πυροβόλα του.

Μάταια ὄμως ὄλα. Τὸ Μεσολόγγι δὲν ἐπιπτε. Οἱ ἡρωϊκοὶ ὑπερασπισταὶ του ἠγωνίζοντο μὲ καρτερίαν καὶ γενναϊότητα,

Αἱ δύο ἑβδομάδες ἐπέρασαν καὶ ὁ Ἱμπραήμ δὲν κατώρθωσε τίποτε. Ὁ «φράκτης» ἦτο ἰσχυρός.

Ἐζήτησε τότε τὴν βοήθειαν τοῦ Κιουταχῆ καὶ μαζί ἐπολιόρκουν πλέον τὴν πόλιν. Διὰ νὰ γίνῃ ἡ πολιορκία στενωτέρα, κατέλαβεν ὁ Ἱμπραήμ τὰς δύο νησίδας *Βασιλάδιον* καὶ *Ντολμᾶν*, ἐνῶ ἡ *Κλεισόβα*, ἡ ὁποία ὑπερησπίζετο ὑπὸ τοῦ Κίτσου Τζαβέλλα, ἐδέχθη τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Κιουταχῆ. Κατὰ τὰς ἐπιθέσεις αὐτὰς ἐπληγώθη ὁ Κιουταχῆς εἰς τὸν μηρὸν καὶ ὁ Ἱμπραήμ ἔστειλε τὸν *Χουσεῖν* μὲ 3000 Ἄραβας. Κατὰ τὰς συμπλοκάς ταύτας τέλος ὁ Χουσεῖν ἐφονεύθη, ὁ δὲ Τζαβέλλας ἔκαμεν ἔξοδον καὶ ἐσώθη.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κλεισόβης ἡ πολιορκία ἔγινε στενωτέρα. Βοήθεια πλέον δὲν ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πόλιν. Αἱ τροφαὶ εἶχον σωθῆ πάλιν. Τὰ πολεμοφόδια ἐπίσης. Ματαίως οἱ πολιορκούμενοι ἐπερίμεναν τὸν Μιαούλην. Τὸ Μεσολόγγιον ἐτρέφετο ἀπὸ τὰς σάρκας του. Καὶ αὐτὸ τὸ νερὸ ἔλειπεν. Οἱ πολιορκούμενοι ἔφαγον ἀκόμη τοὺς σκύλους, τὰς γάτας καὶ τοὺς ποντικούς! Ἀπὸ τὴν πείναν εἶχον γίνεαι σκελετοὶ. Αἱ ἐπιδημίαι ἐθέρριζον. Ἡ πείνα θὰ κατέβαλε τὸ Μεσολόγγιον.

Ἔτσι οἱ πολιορκούμενοι ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν τὴν ἔξοδον κατὰ τὴν νύκτα τῆς 10ης Ἀπριλίου καὶ τὸ πρᾶγμα ἐκραιεῖτο μυστικόν. Συνενοήθησαν ὄμως μὲ τὸν *Καραϊσκάκη* καὶ τὸν *Κώσταν Μπότσαρη*, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου, νὰ κτυπήσουν τοὺς Τούρκους.

Ὁ Καραϊσκάκης, ὁ ὁποῖος εὕρισκετο εἰς τὸν Πλάτανον, ἦτο ἀσθενής. Ἦλθεν ὄμως ἐναντίον τῶν Τούρκων ὁ Κώστας Μπότσαρης, ἀλλ' οἱ Ἄλβανοὶ τὸν κατεδίωξαν.

Ἐκτὸς τοῦ γεγονότος τούτου κάποιος Βούλγαρος, ὁ ὁποῖος ἦτο μέσα εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἐπρόδωσε τὸ σχέδιον τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Τούρκους. Ἔτσι κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἐξόδου οἱ Τούρκοι ἐπερίμεναν τοὺς Ἕλληνας.

Πράγματι οἱ πολιορκούμενοι ἐχωρίσθησαν εἰς τρία τμήματα, τὰ ὁποῖα διηύθυνον ὁ **Νότης Μπότσαρης**, ὁ **Κίτσιος Τζαβέλλας** καὶ ὁ **Μακοῆς** καὶ ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ τεῖχη. Ἐμπρὸς ἐπήγαινον οἱ πολεμισταί, εἰς τὸ μέσον ἦσαν τὰ γυναικόπαιδα καὶ εἰς τὸ τέλος ἄλλοι πολεμισταί.

Οἱ Τούρκοι, οἱ ὁποῖοι ἐπερίμεναν, ἤνοιξαν σφοδρὸν πῦρ ἐναντίον των. Οἱ Ἕλληνες ἐπροχώρουν μαχόμενοι μὲ γενναιότητα καὶ προσεπάθουν νὰ διασπάσουν τὰς ἐχθρικὰς γραμμὰς καὶ νὰ σωθοῦν. Τότε ὅμως ἠκούσθη ἡ καταραμένη φωνὴ «**Πίσω**» καὶ ἐπειδὴ ἐνόμισαν, ὅτι ἦτο διαταγὴ τῶν ἀρχηγῶν των, πολλοὶ ἐγύρισαν εἰς τὸ Μεσολόγγιον καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Μέσα εἰς τὴν πόλιν ἔγινε τρομερὰ σφαγὴ! Κανεῖς δὲν ἐσώθη.

Τέλος ἦλθεν καὶ ἡ σειρά τοῦ Χρήστου Καψάλη. Οὗτος ἐπερίμενε μὲ πολλοὺς εἰς μίαν πυριτιδαποθήκην καὶ διὰν ἔφθασαν οἱ Τούρκοι, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθησαν ὅλοι εἰς τὸν ἀέρα.

Ὅσοι κατὰ τὴν ἐξοδὸν ἐπροχώρησαν πρὸς τὰ ἔμπρὸς ἀπεδεκατίσθησαν. Ἀπὸ ὅλων τῶν κατοίκους ἐσώθησαν μόνον 1800, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 200 ἦσαν γυναικόπαιδα.

Ἔτσι τὸ Μεσολόγγιον ὑπέκυψεν. Παρ' ὄλην ὅμως τὴν καταστροφὴν ἔμεινεν εἰς τὴν ἱστορίαν, ἔμεινε ὡς μία **πόλις ἱερὰ** διὰ τὸν ὑπόδουλον καὶ ἐλεύθερον Ἑλληνισμόν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Ὁ «φράκτης» τοῦ Ἰμπραῆμ (θέμα ἐργασίας). 2. Πρόσωπα τοῦ κεφαλαίου καὶ βιογραφικά. 3. Διατί δὲν ἦλθε βοήθεια τῶν Ἑλλήνων; 4. Διηγήματα τοῦ Βλαχογιάννη διὰ τὴν ἐξοδὸν. Ἐπίσης τοῦ Τραυλαντῶνη. 5. Εἰκόνες ἀπὸ τὴν ἐξοδὸν. 6. Πότε ἄλλοτε εἶδομεν τὸν Χουσεῖν; 7. Ἄσματα ἀναφέροντα τὸν Νότην Μπότσαρη. 8. Ὑπάρχει ἄφθονον ὕλικόν ἀκόμη. Συγκεντρώσατέ το.

2. ΝΕΑ ΕΡΗΜΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΥΠΟ ΤΟΥ ΙΜΠΡΑΗΜ

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ὁ Ἰμπραῆμ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀφοῦ ἠρήμωσε τὴν Ἀχαΐαν, διέτρεξε τὴν χώραν σφάζων καὶ λεηλατῶν καὶ ἐπετέθη κατὰ

της ἐλευθέρως Μάνης. Ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ ὅμως ἀπέτυχεν.

Αἱ σφαγαὶ καὶ κατόπιν δὲν ἐσταμάτησαν. Ἦθελεν ὁ Ἰμπραήμ νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον καὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον Αἴγυπτίους, Δὲν τὸ κατόρθωνεν ὅμως, διότι οἱ κάτοικοι ἐγκατέλειπον τὰς κατοικίας των καὶ ἐτρέποντο εἰς τὰ βουνά.

Οὔτε καὶ εἶχον σκοπὸν νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὸν Ἰμπραήμ οἱ Ἕλληνες. Εἶχον πλησίον των τὸν Κολοκοτρῶνην, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔβλεπε σοφὰς συμβουλὰς καὶ διαρκῶς τοὺς ὤπλιζε μὲ ὑπομονὴν καὶ θάρρος.

Ἡ στάσις αὐτὴ τῶν Ἑλλήνων ἐξώργισε περισσότερον τὸν Ἰμπραήμ καὶ συνέχισε τὴν καταστροφὴν καὶ τὰς σφαιγὰς μὲ μεγαλύτερον πείσμα.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἰμπραήμ. 2. Δημοτικὰ ἄσματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται τὸ ὄνομά του. 3. Ἀνακοίνωσις πληροφοριῶν κλπ.

3. ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΚΙΟΥΤΑΧΗ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ὁ Κιουταχῆς κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεάν καὶ ἐστράφη κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἔτσι, ἀφοῦ ὑπέταξε τὴν Ἀμφισσαν καὶ τὰς Θήβας, ἐπῆλθε κατὰ τῶν Ἀθηνῶν τὴν 3ην Αὐγούστου 1826.

Ἀφοῦ ἐβρομβάρδισε τὴν πόλιν, τὴν κατέλαβε. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως καὶ οἱ πολεμισταὶ κατέφυγον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν ὁποῖαν ὑπερήσπιζεν ὁ Γκούρας μὲ 1400 ἄνδρας.

Ὅλοι αἱ ἐπιθέσεις τοῦ Κιουταχῆ κατὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπέβησαν ἄκαρποι. Ἦρχισαν ὅμως νὰ τελειώσουν τὰ πολεμοφόδια καὶ ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων καθίστατο δεινὴ.

Τότε ἔσωσε τὴν κατάστασιν ὁ φιλέλληνας Γάλλος συνταγματάρχης Φαβιέρος, ὁ ὁποῖος κατόρθωσε νὰ εἰσέλθῃ μὲ 650 ἄνδρας εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ ἐφοδιάσῃ τοὺς πολιορκουμένους μὲ πυρομαχικά.

Ἐξ ἄλλου ὁ Καραϊσκάκης, ὁ ὁποῖος διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τῆς Στερεᾶς ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων καὶ ἀντιμέτωπος τὸν Κιουταχῆν, ὅπως θὰ ἴδωμεν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: Γκούρας, Φαβιέρος, Καραϊσκάκης, 2. Πῶς παραπέμπεται ἡ ἐπανάστασις κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς Πελοπόννησον καὶ Στερεάν; Ὁ Καραϊσκάκης πρὶν διορισθῆ ἀρχιστράτηγος (πληροφορία). 4. Λεξικὸν ὀνομάτων. λεύκον πίνακα χρονολογιῶν κτλ.

4. ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΙΟΥΤΑΧΗ

α' Ὁ Καραϊσκάκης ἀρχιστράτηγος

Ὁ Καραϊσκάκης ἐγεννήθη εἰς ἓν μικρὸν χωρίον τῆς Ἄρτης, τὴν Σκυληκαριάν. Ἦτο μικροῦ ἀναστήματος, ζωηρός, εὐκίνητός καὶ ριψοκίνδυνος καὶ ἐκοσμεῖτο μὲ εὐφυΐαν καὶ στρατηγικὰς ἀρετάς. ἀλλ' ἀσθενικός.

Ἐπολέμησε μὲ τὸν Κατσώνην καὶ κατόπιν ὑπηρέτησεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλή πασᾶ. Ὅταν ὅμως ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπανάστασεως εἰς τὰ Τζουμέρκα τῆς Ἠπείρου καὶ ἐπολέμησε τοὺς Τούρκους εἰς τὸ Κομπότι, τὴν Θετταλομαγνησίαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Ὅταν ἦτο ἀρχηγός τῆς Κυβερνήσεως ὁ Γεώργιος Κουντουριώτης, ὁ Καραϊσκάκης ἦτο μὲ τὸ μέρος του. κατεδίωξε δὲ τοὺς ἀντιπάλους του Ζαΐμαλους καὶ ἔκαυσε τὴν πατρίδα των Κέρπινην εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως τῶν κατορθωμάτων τοῦ Κιουταχῆ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἦτο ὁ ἐχθρός του Ἄνδρέας Ζαΐμης. Ἐν τούτοις ὅμως οἱ δύο ἄνδρες πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς πατρίδος ἔδωσαν τὰς χεῖρας των, ὁ δὲ Ζαΐμης εἶπεν : « Ἄς λησμονήσωμεν τὴν ἔχθραν μας καὶ ἄς φροντίσωμεν νὰ σώσωμεν τὴν πατρίδα ».

Γεώργιος Καραϊσκάκης

γίνομαι διάβολος. Τώρα ἀπεφάσισα νὰ γίνω ἄγγελος».

ΕΡΓΑΣΙΑ : 1. Ὁ Μελάς ἔχει γράψει ὠραῖον βιβλίον διὰ τὸν Καραϊσκάκην. Ζητήσατέ το καὶ νὰ τὸ διαβάσετε. 2. Τι σὰς ἐνθυμίζουσι οἱ λόγοι τοῦ Ζαΐμη κατὰ τὴν συμφιλίωσιν ; 3. Οἱ λόγοι τοῦ Καραϊσκάκη στὸν Μπουντούρη.

β' Μάχη παρὰ τὸ Χαϊδάρι

Μὲ 400 ἄνδρας ὁ Καραϊσκάκης ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον καὶ ἦλθεν εἰς Ἐλευσίνα, διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν Κιουταχὴν καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς πολιορκουμένους τῆς Ἀκροπόλεως.

Μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ὀπλορηγῶν Βάσσου, Κριεζώτου καὶ τοῦ Φιλέλληνος Φαβιέρου κατέλαβε τὸ Χαϊδάρι. Ἐναντίον τῶν ἦλθεν ὁ Κιουταχὴς, ἀλλ' ἐνίκηθη καὶ ὑπεχώρησε. Κατόπιν ἦλθεν μὲ περισσοτέρας δυνάμεις καὶ ἠνάγκασε τὸν Καραϊσκάκην νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Ἐλευσίνα, ἐνῶ αὐτὸς ἐπολιόρκησε στενώτερον τὴν Ἀκρόπολιν.

Κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτὴν ἐφρονεύθη ὁ φρούραρχος τῆς Ἀκροπόλεως Γκούρας καὶ τὸν διεδέχθη ὁ στρατηγὸς Μακρυγιάννης.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Πρόσωπα τοῦ κεφαλαίου. Πληροφορίαι καὶ βιογραφικά. 2. Ὁ Μακρυγιάννης. Τὰ ἀπομνημονεύματά του.

γ'. Ἡ μάχη τῆς Ἀραχώβης

Ὁ Καραϊσκάκης δὲν εἶχεν ἀκόμη τακτικὸν καὶ ὀργανωμένον στρατὸν καὶ ἐπειδὴ ἔβλεπεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, ἠθέλησε νὰ ἀναγκάσῃ τὸν Κιουταχὴν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν μὲ ἄλλον τρόπον.

Ἡ Ἀττικὴ ἦτο χώρα πτωχὴ καὶ ἄγονος καὶ αἱ τροφαὶ ἐσπάνιζον. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ κόψῃ τὴν ἐπικοινωνίαν τοῦ Κιουταχὴ μὲ τὴν βόρειον χώραν. Ἐσπευσε λοιπὸν καὶ κατέλαβε τὴν Δόμβραιναν, τὸν δὲ **Κωλέτην** ἔστειλεν εἰς τὴν Ἀταλάντην.

Ὁ Κιουταχὴς ἔστειλε κατὰ τοῦ Κωλέτη τὸν **Μουσταφάμπην**, ὁ ὁποῖος διεσκόρπισε τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐπρωχώρει πρὸς τὴν Ἀμφισσαν.

Τοῦτον ἔσπευσε νὰ ἀναχαιτήσῃ ὁ Καραϊσκάκης, ἀλλὰ λόγῳ τοῦ χειμῶνος καὶ τοῦ ψύχους ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν **Αραχώβαν**. Τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ Τούρκοι καὶ ἠθέλησαν νὰ φύγουν τὴν νύκτα τῆς 25ης Νοεμβρίου.

Τοῦτο ἀντελήφθησαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας. Οἱ φεύγοντες Τούρκοι ἔπαθον ἀληθῆ πανωλεθρίαν. Χίλιοι τετρακόσιοι ἐσφάγησαν καὶ τετρακόσιοι συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι ἐφρονεύθη δὲ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μουσταφάμπης.

Ἡ ἐπανάστασις ἤρχισε πάλιν νὰ ἀναζωπυροῦται. Δοξολογίαι ἐψάλησαν, ὁ δὲ Καραϊσκάκης ἀπληθεύρωσε καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Στερεᾶς καὶ ἐπῆλθε πλέον κατὰ τοῦ Κιουταχῆ.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Κρίσεις διὰ τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη. 2. Γεωγραφικὰ τοῦ κεφαλαίου. 3. Ποῦ συνητήσαμεν ἄλλοτε τὸν Μουσταφάμπεην; 4. Ἀπορίαι, ἐλευθεραὶ ἀνακοινώσεις, ἀλληλογραφία, εἰκόνες κλπ.

VII. ΕΒΔΟΜΟΝ, ΟΓΔΩΘΟΝ ΚΑΙ ΕΝΑΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ (1827-1829)

1. ΝΕΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

α'. Νίκη τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Κερατσίνιον

Ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ ἐγένετο ὀλονὲν στενωτέρα καὶ ἡ θέσις τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς ἦτο δύσκολος, διότι ἔλειπον πάλιν τὰ πολεμοφόδια.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διέταξε τότε τὸν Καραϊσκάκην νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν. Πράγματι οὗτος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸ Δίστομον, ἦλθεν εἰς τὴν Ἐλευσίνα, ὅπου συνητήθη μετὰ τοὺς ὀπλαρχηγούς Βάσσον καὶ Νοταρᾶν, κατέλαβον τὸ Κερατσίνιον πλησίον τοῦ Πειραιῶς καὶ ὠχυρώθησαν.

Ὁ Κιουταχῆς ὤρμησε κατ' αὐτῶν ἀλλ' ἀπεκρούσθη. Τὴν ἐπομένην ἤρχισε νέα ἐπίθεσις μετὰ μεγαλυτέρας δυνάμεις. Πάλιν ὅμως ὁ Κιουταχῆς ἐνίκηθη ἔπειτα ἀπὸ πολῶρον καὶ φονικὴν μάχην καὶ ἐτράπη εἰς ἄδοξον φυγὴν.

Τὸ νέον τοῦτο κατόρθωμα τοῦ Καραϊσκάκη ἀνεπτέρωσε τὸ ἠθικὸν τῶν Ἑλλήνων. Δώδεκα χιλιάδες μαχηταὶ ἔσπευσαν παρὰ τὸ πλευρόν του καὶ μετὰ τὰς δυνάμεις αὐτὰς ὁ Καραϊσκάκης ἦλθεν εἰς τὸ Φάληρον.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Τροιζῆνα ἐγίνε τὸν Μάρτιον τοῦ 1827 ἡ *Δ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων* καὶ διώρισε ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τὸν ἄγγλον φιλέλληνα *Τζώρτζι*, τοῦ δὲ ἑλληνικοῦ στόλου τὸν λόρδον *Κόχραν*.

Τὸ πρᾶγμα τοῦτο δὲν ἠμπόδισε τὸν Καραϊσκάκην οὔτε τὸν Μιαούλην νὰ συμπράξουν μετὰ τούτους πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος.

Ὁ Τζώρτζι εἶχε τὴν γνώμην νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τοῦ Κιουταχῆ καὶ νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἀκρόπολιν. Ὁ Καραϊσκά-

κης ὁμως ἔλεγεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ κόψουν τὰς συγκοινωνίας τοῦ Κιουταχῆ καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσουν διὰ τῆς πείνης νὰ φύγῃ. Τέλος ὑπερίσχυσεν ἡ γνώμη τοῦ Τζώρτζ καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κυριεύσουν πρῶτον τὴν μονὴν τοῦ ἀγίου Σπυρίδωνος εἰς τὸν Πειραιᾶ.

Ἡ μονὴ ἐπολιορκήθη καὶ οἱ Τοῦρκοι παρεδόθησαν διὰ συνθήκης. Οἱ Ἕλληνες ὁμως κατέσφαξαν αὐτοὺς κατὰ τὴν ἐξοδὸν των καὶ τοῦτο δυσaráστησε τοὺς φιλέλληνας. Ὁ Κόχραν μάλιστα ἐξύβρισε τοὺς Ἕλληνας, ὁ δὲ Τζώρτζ ἀπῆλθεν εἰς τὸ πλοῖον του.

Πάλιν ὁμως ἐκανόνισθησαν τὰ πράγματα καὶ ἡ γενικὴ ἐπιθέσις ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ κατὰ τὴν 23ην Ἀπριλίου.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Τζώρτζ, Κόχραν. 2. Σύγκρισις σχεδίου Τζώρτζ καὶ Καραϊσκάκη. 3. Δικαιολογεῖτε τὴν σφαγὴν τῶν Τούρκων; 4. Σημειώσατε μέχρι τώρα τὰ κατορθώματα τοῦ Καραϊσκάκη. 5. Ἀπορίαι, ἐλεύθεραι ἐργασίαι κλπ.

β' Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη

Τὴν προηγουμένην τῆς ἐπιθέσεως ὁ Καραϊσκάκης ἦτο κλινῆρης μὲ ὑψηλὸν πυρετόν. Εἶχε διατάξει ὁμως νὰ μὴ ριφθῆ κανεὶς πυροβολισμὸς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Ἐν τούτοις μερικοὶ Κρήτες, οἱ ὁποῖοι εὗρισκοντο εἰς εὐθυμίαν, ἤρχισαν νὰ πυροβολοῦν κατὰ τῶν Τούρκων τοῦ πλησιεστέρου ὄχυρώματος. Οἱ Τοῦρκοι τότε ἀντεπυροβόλησαν καὶ ἤρχισε συμπλοκὴ, εἰς τὴν ὁποῖαν ἔλαβον μέρος Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι καὶ ἤρχισε σφοδρὰ μάχη.

Ὁ Καραϊσκάκης ἀνησύχησεν ἀπὸ τοὺς πυροβολισμοὺς, ἐσηκώθη ἀπὸ τὴν κλινὴν του καὶ εἶδε τοὺς Ἕλληνας νὰ καταδιώκωνται ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τότε ἀρπάζει τὸ ξίφος ἑνὸς στρατιώτου, ἀνεβαίνει εἰς ἵππον καὶ ὄρμα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Τοῦτο ἦτο ἀρκετόν. Οἱ Ἕλληνες ἔλαβον θάρρος, ἔκαμον ἀντεπιθέσιν καὶ κατεδίωξαν τοὺς Τούρκους.

Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς καταδίωξεως ἦτο ὁ Καραϊσκάκης. Ἐπροχώρησεν ὁμως πολὺ καὶ μίᾳ σφαῖρα ἑνὸς κρυμμένου Τούρκου τὸν εὗρεν εἰς τὴν κοιλίαν καὶ τὸν ἐπλήγωσεν θανάσιμως.

Ἀμέσως μετεφέρθη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τζώρτζ κατὰ τὰ ἐξημερώματα. Παρ' ὅλης ὁμως τῆς φροντίδας ὁ μεγαλύτερος ἥρωας τῆς Στερεᾶς ἐξέπνευσεν τὴν 23ην Ἀπριλίου 1827. Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη ἐλύπησε τοὺς Ἕλληνας.

Τὴν ἐπομένην ἔγινεν ἡ γενικὴ ἐπίθεσις, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐνίκηθησαν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ καὶ ὑπέστησαν μεγάλην καταστροφὴν. Χίλιοι πεντακόσιοι τουλάχιστον ἐφονεύθησαν οἱ λοιποὶ διελύθησαν, οἱ δὲ πολιορκούμενοι εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἠναγκάσθησαν ἔπειτα ἀπὸ ἓνα μῆνα νὰ συνθηκολογήσουν καὶ νὰ παραδοθοῦν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Πληροφορίαι, βιογραφικὰ καὶ χαρακτηρισμὸς τοῦ Καραϊσκάκη. 2. Ἄλλαι πληροφορίαι ἀπὸ τὸ βιβλίον Σίτσακ Καραϊσκάκη: «Ὁ γιὸς τῆς Καλογριάς». 3. Ἀπορίαι, παρατηρήσεις, εἰκόνες κτλ.

2. Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΙΝΟΥ

Κατὰ τὸ ἔτος 1827 ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ Πελοπόννησος ἦτο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Ἰμπραήμ. Ὁ Κολοκοτρώνης δὲν εἶχεν ἀρκετὰς δυνάμεις διὰ νὰ τὸν ἀντιμετώπισῃ. Ὁ Καραϊσκάκης εἶχεν ἀποθάνει. Ἰμπραήμ καὶ Κιουταχῆς κατέστρεφον τὰ πάντα. Ἡ Ἐπανάστασις διέτρεχε τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων.

Εἰς τὴν Εὐρώπῃν παρηκολούθουν μὲ ἐξαιρετικὴν συμπάθειαν τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰς τελευταίας φάσεις τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ φιλέλληνες ἐνήργουν εἰς τὰς Κυβερνήσεις τῶν διὰ τὴν ἀποστολὴν βοηθείας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ μικρὸν ἑλληνικὸν Ἔθνος ἔπρεπε νὰ σωθῆ.

Ὁ Γεώργιος Κάνιγκ κατῴρθωσε νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὰς κυβερνήσεις Γαλλίας καὶ Ρωσίας καὶ τὴν 22αν Ἰουνίου 1827 αἱ τρεῖς δυνάμεις ὑπέγραψαν συμφωνίαν. Κατὰ τὴν συμφωνίαν αὐτὴν ἡ Ἑλλάς ἀνεγνωρίζετο ὡς χώρα αὐτόνομος, ἀλλὰ φόρου ὑποτελεῆς εἰς τοὺς Τούρκους.

Τὴν συμφωνίαν τῶν ταύτην ἀνεκοίνωσαν εἰς τὰς δύο ἐμπολέμους Κυβερνήσεις, ἀλλ' ὁ σουλτάνος τὴν ἀπέκρουσε. Διὰ τοῦτο οἱ προστάτιδες δυνάμεις ἔστειλαν τοὺς στόλους τῶν μὲ ναυάρχους τὸν Ἀγγλον Κοδριγκτῶνα, τὸν Γάλλον Δεριγνὸ καὶ τὸν Ρῶσον Χέυδεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀρχιναύαρχος δὲ ἦτο ὁ Κοδριγκτῶν.

Οὗτος παρήγγειλεν εἰς τὸν Ἰμπραήμ νὰ σταματήσῃ τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Ἰμπραήμ ὁμῶς συμφώνως μὲ τὰς διαταγὰς τοῦ σουλτάνου συνέχιζεν αὐτάς. Τότε οἱ τρεῖς σύμμαχοι εἰσῆλθον τὴν 8ην Ὀκτωβρίου 1827 εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου καὶ ἠγκυροβόλησαν.

Ὁ στόλος τῶν Αἰγυπτίων ἀπετελεῖτο ἀπὸ 120 πλοῖα, ὁ συμμαχικὸς δὲ ἀπὸ 26, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 11 ἦσαν ἀγγλικά, 7 γαλλικά καὶ τὰ ὑπόλοιπα ρωσικά.

Πρὶν ἀκόμη εἰσπλεύσουν, ὁ αἰγύπτιος ναύαρχος Ταχῆρ πασᾶς εἰδοποίησε τὸν Κοδριγκτῶνα νὰ μὴ εἰσέλθῃ ὅλος ὁ στόλος. Εἰς τὴν εἰδοποίησιν αὐτὴν ὁ Κοδριγκτῶν ἀπήντησεν ὑπερηφάνως: «Ἦλθον νὰ δώσω διαταγὰς καὶ ὄχι νὰ λάβω».

Τὰς ἐχθροπραξίας τέλος ἤρχισαν οἱ Τοῦρκοι. Μία συμμαχικὴ λέμβος ἐπήγαινε πρὸς τὸν ἐχθρικὸν στόλον νὰ μεταβιβάσῃ μίαν ἐντολήν. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἔβαλον ἐναντίον της καὶ ἐφόνευσαν ἓνα ἀξιωματικὸν καὶ 5 ναύτας. Κατόπιν ἐπυροβόλησαν καὶ ἄλλην λέμβον καὶ ἐν συνεχείᾳ καὶ τὴν ἀγγλικὴν ναυαρχίδα.

Ὁ Κοδριγκτῶν τότε διέταξε πῦρ. Φοβερὰ ναυμαχία ἤρχισε τότε. Τὸ συμμαχικὸν πῦρ συνεχίζετο ἐπὶ 4 ὥρας. Ὁ τουρκοαἰγυπτιακὸς στόλος ἔπαθε πανωλεθρίαν. Ὁ λιμὴν τοῦ Ναυαρίνου ἐγέμισεν ἀπὸ πτώματα καὶ συντρίμματα πλοίων,

Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου ἐσήμανε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ πρέσβεις τῶν συμμάχων ἐγκατέλειψαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ Ρωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τὰ στρατεύματά της ἐφθασαν μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὁ στόλος τῶν συμμάχων ἀπέκλεισε τὴν Πελοπόννησον, ὁ δὲ Γάλλος στρατηγὸς Μαιζὼν ἠνάγκασε τὸν Ἰμπραήμ' νὰ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος ἐξεσφαλίσθη πλέον.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Γεώργιος Κάνιγκ, Κοδριγκτῶν, Δερηνύ, Χεύδεν, Μαιζὼν (πληροφορίαι καὶ βιογραφικά). 2. Δικαιολογήσατε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν τριῶν δυνάμεων. 3. Συγκεντρώσατε περὶ σσοτέρας πληροφορίας διὰ τὴν ναυμαχίαν. 4. Εἰκόνες. 5. Ἀποτελέσματα τῆς ναυμαχίας. 6. Λεξικὸν ὀνομάτων, πίναξ χρονολογιῶν.

3. Ο ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

α'. Ἔργα τοῦ Καποδιστριαίου

Τὸν Ἰωάννην Καποδιστριαν ἐγνωρίσαμεν καὶ εἰς προηγούμενα κεφάλαια. Κατὰ πρῶτον, ὅταν τοῦ προσεφέρθη ἡ ἀρχηγία τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας, τὴν ἀπέκρουσε. Ἦδῃ ἡ Δ

έθνική συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων ἐξέλεξεν αὐτὸν ὡς κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ τοῦτο παρητήθη ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, ἔσπευσεν εἰς τὴν πατρίδα του τὴν 8ην Ἰανουαρίου 1928 καὶ ἀπεβίβασθη εἰς Ναύπλιον.

Παρ' ὄλην τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἔτρεφον πρὸς τὸ πρόσωπόν του οἱ Ἕλληνες, ὁ Καποδίστριας εἶχε ἔμπροσθέν του ἕν τεράστιον ἔργον.

Κατὰ πρῶτον προσεπάθησε ἵνα φέρῃ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Ἐφρόντισε νὰ μορφώσῃ τὸν λαὸν ἰδρύσας διάφορα κατώτερα καὶ ἀνώτερα σχολεῖα, ἔκαμε πολλοὺς νόμους καὶ ἤρχισε τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς καταστραφείσης Ἑλλάδος.

Ἐς ἄλλου ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς χώρας δὲν εἶχεν πραγματοποιηθῆ. Εἰς τὴν Στερεάν οἱ Τοῦρκοι συνέχιζον τὸ ἔργον των. Διὰ τοῦτο ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τὸν Τζῶρτζ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ἰωνικήν Στερεάν, εἰς τὸν Ὑψηλάντην δὲ τὴν Ἀνατολικήν.

Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες κατόπιν μαχῶν ἀπὸλυθέρωσαν ὁλόκληρον τὴν Στερεάν.

Ἀφ' ἐτέρου αἱ τρεῖς προστάτιδες δυνάμεις ὑπέγραψαν τὴν 10ην Μαρτίου 1829 εἰς τὸ Λονδίνον πρωτόκολλον. Κατὰ τὸ πρωτόκολλον τοῦτο ἡ Πελοπόννησος, ἡ Στερεά, ἡ Εὐβοία καὶ αἱ Κυκλάδες ἀπετέλουν ἀνεξάρτητον Ἑλληνικὸν Κράτος.

Τὰς ἀποφάσεις ταύτας τέλος ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ ὁ σουλτάνος καὶ τὴν 11ην Ἰανουαρίου 1830 αἱ τρεῖς δυνάμεις ἀνεκήρυξαν τὴν Ἑλλάδα κράτος τελείως ἀνεξάρτητον καὶ ἐλεύθερον.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Πληροφορίαι διὰ τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν καὶ ἀνακοίνωσις αὐτῶν. 2. Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος. 3. Τὰ σύνορα τῆς ἐλευθέρως πατρίδος. Κατασκευάσατε χάρτην. 4. Πληροφορίαι διὰ τὰ ἔργα τοῦ Καποδιστρίου.

β' Δολοφονία τοῦ Καποδιστρίου

Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν, τῆς πατρίδος του εἰς ἐλεύθερον κράτος ὁ Καποδίστριας ἤρχισε νὰ ἐργάζεται μετ' ἐπιμέλειαν καὶ δραστηριότητα. Πολλάκις τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανεν, ἦσαν σκληρά.

Οἱ Ἕλληνες ὁμοῦς δὲν εἶχον συνηθίσει εἰς αὐστηράν

πειθαρχίαν και πολλοί πρόκριτοι και όπλαρχηγοί ήρχισαν να δυσανασχετούν και να αντίδρουν εις τό έργον του.

Τέλος εις την Μάνην έξερράγη εναντίον του επανάστασις, την όποιαν ένόμιζεν ό Καποδιστριας, ότι υπεκίνησεν ό Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης και διέταξε να φυλακισθής εις τό φρούριον "Ιτς Καλέ του Ναυπλίου.

"Η οικογένεια όμως των Μαυρομιχαλαίων έθεώρησε τό γεγονός τουτο ως μεγάλην προσβολήν και δι αυτό ό αδελφός του Πετρόμπεη Κωνσταντίνος και υίός του Γεώργιος Μαυρομιχάλης ώργάνωσαν συνωμοσίαν εναντίον του. "Ενώ δηλ. μετέβαινεν εις τόν ναόν του "Αγίου Σπυριδωνος εις τό Ναύπλιον, διά να παρακολουθήση την θείαν λειτουργίαν, έπεσεν υπό τας δολοφονικάς σφαίρας την 27ην Σεπτεμβρίου 1931 και έτοι ή "Ελλάς έστερήθη των ύπηρεσιών του μεγάλου "Ελληνος πολιτικοῦ.

Μετά τόν θάνατον του Καποδιστρίου ήρχισαν εμφύλιοι πόλεμοι εις την "Ελλάδα. Τότε επένεβησαν οι σύμμαχοι, έφερον την ήττην και διώρισαν βασιλέα της "Ελλάδος τόν δευτερότοκον υίόν του βασιλέως της Βαυαρίας Λουδοβίκου "Οθωνα.

"Ετοι διά του διορισμού τουτου έρρυθμίσθη όριστικώς και τό πολιτεύμα της "Ελλάδος και ή χώρα ανέπνεε πλέον τόν γλυκύν άέρα της έλευθερίας, την όποιαν τόσον έξύμνησεν ό έθνικός ποιητής,

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. "Ανακεφαλαιώσατε τό Β' μέρος της "Ιστορίας μας. 2. Τακτοποιήσατε τας έργασίας σας. 3. Ρυθμίσατε λεξικόν όνομάτων, πίνακα χρονολογιών και λεύκωμα. 4. Μεγάλα πρόσωπα και μεγάλα γεγονότα. 5. Διδάγματα. 6. Συγκεντρώσατε τό ύλικόν δι' έκθεσιν Ιστορίας της νεωτέρας "Ελλάδος.

ΜΕΡΟΣ Γ'

Η ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΘΩΝΟΣ

"Ο "Οθων, άφοῦ έδέχθη τό στέμμα, κατήλθεν εις την "Ελλάδα και άπεβίβάσθη εις την τότε πρωτεύουσαν του Κράτους Ναύπλιον την 25ην "Ιανουρίου 1833, όπου ό λαός τόν ύπεδέχθη με δάκρυα χαράς.

Ἦτο ὁμως ἀνήλικος καὶ μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του ἀνέλαβε νὰ διοικῆ τὸ Κράτος *ἀντιβασιλεία*, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς Βαυαροὺς "Αρμανσπεργ, Μάουερ καὶ "Ευδεκ.

Ἡ ἀντιβασιλεία ἐκυβέρνηα μὲ τρόπον ἀπολυταρχικόν. Διήρесе τὸ Κράτος εἰς νομοὺς, ἐπαρχίας καὶ δήμους καὶ διώριζεν εἰς τὰς διαφόρους θέσεις πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀρεστὰ εἰς αὐτήν. "Ἐτσι ὅλη ἡ ἔξουσία ἦτο εἰς χεῖρας τῶν Βαυαρῶν.

"Ἄλλο λάθος τῆς ἀντιβασιλείας ἦτο, ὅτι παρεγνώρισε τοὺς πολεμιστὰς καὶ δέν τοὺς ὑπεστήριξεν, ὅπως ἔπρεπε. Ἐξ ἄλλου δὲ τὰ μέτρα τῆς ἀντιβασιλείας δέν ἦσαν σύμφωνα μὲ τὴν χαρακτῆρα καὶ τὰς συνηθείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς ἦτο δυσηρεσημένος ἀπὸ τοὺς Βαυαροὺς καὶ ἐπερίμενε τὴν ἐνηλικίωσιν τοῦ "Οθωνος.

Ὁ "Οθων

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1835 ἡ-πρωτεύουσα τοῦ Κράτους μετεφέρθη εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν 20ὴν Μαΐου δὲ ἐνηλικιώθη ὁ "Οθων καὶ ἀνέλαβε τὴν ἔξουσίαν.

Ὁ "Οθων ἠγάπα τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔκαμεν ὅ,τι ἠδύνατο πρὸς τὸ καλὸν τῆς. Ἦτο ἀνθρώπος ἀγαθός, ἐπροσπάτευσεν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα καὶ ἴδρυσεν τὸ 1837 εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ Πανεπιστήμιον.

"Ονειρον τοῦ "Οθωνος ἦτο νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνας, νὰ κάμῃ μίαν

Ἑλλάδα ἰσχυρὰν καὶ νὰ φορέσῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ στέμμα καὶ τὴν χλαμύδα τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

Καὶ ὁ "Οθων ὁμως ἐκυβέρνηα ἀπολυταρχικῶς, ὅπως καὶ ἡ ἀντιβασιλεία. Ἦθελε δηλ. νὰ ἔχῃ ὅλην τὴν ἔξουσίαν εἰς τὰς χεῖρας του καὶ νὰ διοικῆ χωρὶς σὺνταγμα. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς δυσηρεστήθη καὶ ἔκαμεν ἐπανάστασιν.

"Ἐτσι οἱ στρατηγοὶ Δ. Καλλέργης καὶ Ι. Μακρυγιάννης μὲ στρατὸν καὶ μὲ πλῆθος λαοῦ ἤλθον τὴν νύκτα τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843 εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν "Οθωνα 1) νὰ δώσῃ *Σύνταγμα* εἰς τὴν χώραν καὶ 2) νὰ

ἀπομακρύνη ἐξ Ἑλλάδος ὄλους τοὺς ξένους πλὴν τῶν Φιλελλήνων.

Ὁ Ὄθων ἠναγκάσθη τότε νὰ δώσῃ σύνταγμα τὸ 1843. Ἀλλὰ παρ' ὄλον τοῦτο ὁ Ὄθων ἐκυβέρνηα ἀπολυταρχικῶς καὶ παρεβίαζε τὸ σύνταγμα.

Τοῦτο ἠρέθισε περισσότερο τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἔκαμεν ἐπανάστασιν, κατέλυσε τὴν βασιλείαν τοῦ Ὄθωνος, διώρισε προσωρινὴν κυβέρνησιν καὶ τῆς ἀνέθεσε νὰ κάμῃ ἐκλογὰς καὶ νὰ ἐκλέξῃ νέον βασιλέα.

Ὁ Ὄθων ἐν τῷ μεταξύ εὐρίσκειτο μὲ τὴν σύζυγόν του Ἀμαλίαν εἰς Καλάμας. Πληροφορηθεὶς τὴν ἐπανάστασιν ἐπέστρεφεν μὲ τὴν θαλαμηγόν του εἰς Ἀθήνας. Ἀλλ' ὁ λαὸς συνεκεντρώθη εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ δὲν ἐπέτρεπεν τὴν ἀποβίβασιν του.

Τότε ὁ Ὄθων, ἀφοῦ ἤκουσε καὶ τὰς συμβουλὰς τῶν πρεσβευτῶν Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἐπεβιβάσθη εἰς ἀγγλικὸν πολεμικὸν καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὴν Βαυαρίαν.

Εἰς τὴν πατρίδα του ὁ Ὄθων δὲν ἐλησμόνησε τὴν Ἑλλάδα. Ἐφόρει τὴν ἑλληνικὴν φουστανέλλαν καὶ ἐζήτητε νὰ τὸν θάψουν μὲ αὐτὴν, ὅπως καὶ ἐγένεν, ὅταν ἀπέθανεν μετὰ 5 ἔτη.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Πληροφοραὶ διὰ τὸν Ὄθωνα καὶ Ἀμαλίαν. 2. Ἡ ἀντιβασιλεία. 3. Ἡ πλατεῖα συντάγματος καὶ ἡ ὁδὸς Γ' Σεπτεμβρίου ἐν Ἀθήναις. 4. Ἐνδυμασία Ἀμαλίας. 5. Πληροφοραὶ διὰ τὴν περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος. 6. Εἰκόνες. 7. Λεξικὸν ὀνομάτων κλπ.

2. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ Α'

α'. Ἡ Β' ἐθνικὴ συνέλευσις καὶ ὁ νέος βασιλεὺς

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος ἐγέναν ἐκλογαὶ ἔθνοσυνελεύσεως καὶ τὴν 10ην Δεκεμβρίου 1862 συνηλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ Β' ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων. Αὕτη ἐψήφισεν ὡς βασιλέα τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ **Γεώργιον τὸν Α'**.

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1863. Ἡ ἀρχὴ τῆς βασιλείας του συνεδέθη μὲ ἓν εὐχάριστον ἐθνικὸν γεγονός. Ἡ Ἀγγλίαν δηλ. παρέχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ **Ἐπτάνησα**.

Ὁ Γεώργιος ἔδωσεν εἰς τὸν λαόν του σύνταγμα τὸ 1865, τὸ ἐπόμενο δὲ ἔτος ἐνυμφεύθη τὴν ἑσοχον ρωσίδα πριγκίπισσαν **Ὀλγαν**.

Ὁ Γεώργιος ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 1863—1913 δηλ. ἐπὶ 50 ὀλόκληρα ἔτη. Ἐμβληματὸν τοῦ εἶχεν : «*Ἰσχύς μου ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ*».

Γεώργιος Α΄

Πράγματι δὲ ὁ Γεώργιος ἐκυβέρνησεν ὡς συνταγματικὸς βασιλεὺς καὶ ἦτο δημοφιλέστατος. Ὁ λαὸς τὸν ἠγάπα καὶ διὰ τὴν καλὴν τοῦ διοίκησιν καὶ διότι ἦτο ἀπλὸς εἰς τοὺς τρόπους τοῦ καὶ διότι ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀληθινὴν τοῦ πατρίδα.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ (1881) ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέρος τῆς Ἡπείρου. Ἔτσι ἡ Ἑλλάς ἐμεγάλωσε περισσότερον.

Μετ' ὀλίγον ἀνέλαβε τὴν πρωθυπουργίαν ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, ὁ ὁποῖος διωργάνω-

σε τὸ ναυτικόν, ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικά, ἔκαμε δρόμους καὶ ἐβελτίωσε τὴν συγκοινωνίαν.

Ἔτσι ἐπὶ τῆς λαμπρᾶς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α΄ ἡ Ἑλλάς ἐγνώρισε τὸν νεώτερον πολιτισμὸν καὶ ἐπροώδευσε πολὺ.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Πληροφορίαι διὰ τὸν Βασιλέα Γεώργιον Α΄. 2. Ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ τοῦ. 3. Ἀνέκδοτα τοῦ βασιλέως. 4. Διατί ὁ Γεώργιος Α΄ εἶναι ὁ μόνος βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε περισσότερον ἀπὸ ὄλους τοὺς βασιλεῖς καὶ αὐτοκράτορας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Βυζαντίου ; 5. Εἰκόνες τοῦ βασιλέως. 6. Βασιλικὴ οἰκογένεια. 7. Ἐλευθεραὶ ἐργασίαι, ποιήματα κτλ.

β' Κρητικαὶ ἐπαναστάσεις

Ἡ κρήτη παρ' ὄλους τοὺς ἀγῶνας τῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως ἔμεινεν ἔξω τῶν ὁρίων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο οἱ Κρητὲς ἔκαμαν πολλὰς νέας ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν Τούρκων, διὰ νὰ ἐνωθοῦν μετὰ τὴν μητέρα Ἑλλάδα,

Πρώτη ἐπανάστασις ἐγένετο τὸ 1841 ὑπὸ τοῦ Βασιλογιώργη ἡ ὁποία κατεστάλη. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1858 οἱ Κρητὲς ἐκέρδισαν μερικὰ προνόμια. Συντόμως κατεπατήθησαν καὶ οἱ Κρητὲς ἐπανεστάτησαν πάλιν τὸ 1866. Ἐπὶ

διόμισι ἔτη ἠγωνίζοντο ἡρωϊκῶς οἱ Κρήτες, χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ταύτην ἡ ὀλοκαύτως τῶν 700 γυναικοπαίδων καὶ τῶν 167 πολεμιστῶν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐπανάστασις κατεστάλη.

Ἄλλαι κρητικαὶ ἐπαναστάσεις ἔγιναν τὸ 1878, 1889, 1896 καὶ ἡ τελευταία τὸ 1897. Ἐξ αἰτίας τῆς τελευταίας ταύτης ἐξεράγη πόλεμος μεταξύ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἡ Ἑλλὰς ἐνίκηθη καὶ ἔχασε τὴν Θεσσαλίαν. Οἱ σύμμαχοι ὁμως ἐπενέβησαν πάλιν καὶ ἠνάγκασαν τὸν σουλτάνον νὰ παραχωρήσῃ τὴν Θεσσαλίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ ἔλαβε πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 100 ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Ἐξ ἄλλου δὲ ἡ Κρήτη ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀνεξάρτητος ἡγεμονία καὶ πρῶτος ἀρμοστής τῆς ἐστάλη ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α΄.

πρίγκηψ Γεώργιος.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Πληροφορίαι καὶ στοιχεῖα πρὸς ἀνακοίνωσιν διὰ τὰς κρητικὰς ἐπαναστάσεις. 2. Τὸ ὀλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου (γραπτὴ ἐργασία). 3. Ποιήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. 4. Ἐνίσχυσις τῶν κρητικῶν ἐπαναστάσεων ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος.

γ'. Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1908 εἰς τὴν Τουρκίαν ἔγινεν ἐπανάστασις ἀπὸ τοὺς *Νεοτούρκους*, οἱ ὅποιοι ἦσαν μορφωμένοι καὶ προοδευτικοὶ Τούρκοι καὶ ἐζήτησαν νὰ καταργηθῇ ἡ ἀπολυταρχία τοῦ σουλτάνου καὶ νὰ δοθῇ σύνταγμα.

Ὁ σουλτάνος *Χαμίτ* ἔδωσε τότε σύνταγμα, ἀλλὰ τὸ 1909 ἔγινεν ἀντεπανάστασις ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ παλαιοῦ καθεστώτος.

Οἱ Νεότουρκοι ἐπῆλθον κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατέστειλαν τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐξεθρόνισαν τὸν Χαμίτ. Ἄντ' αὐτοῦ δὲ ἀνεκήρυξαν σουλτάνον τὸν Μωάμεθ τὸν Ε΄, καὶ ὑπεσχέθησαν ἰσότητα εἰς ὅλας τὰς φυλάς.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξ ἄλλου ἔγινε τὸ 1909 τὸ κίνημα τοῦ Γουδὶ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Ν. Ζορμπάν. Τὸ κίνημα τοῦτο ἐπέτυχε καὶ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ γίνουσι πολλαὶ μεταρρυθμίσεις καὶ νὰ ὀργανωθῇ ὁ ἑλληνικὸς στρατός. Τέλος δὲ αἱ ἐκλογαὶ ἔφερον πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος τὸν ἐκ Κρήτης πολιτικὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον.

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ νεότουρκοι δὲν ἐτήρησαν τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας ἔδωσαν περὶ ἰσότητος τῶν φυλῶν. Διὰ Κ. Γιαννακοπούλου, Ἱστορία Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ 8

τοῦτο ἡ Ἑλλάς, Σερβία, Βουλγαρία καὶ Μαυροβούνιον συνεμάχησαν τὸ 1912 ἐναντίον τῆς Τουρκίας καὶ κατ' Ὀκτώβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐκηρύχθη ὁ **βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος**.

Τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὴν λαμπρὰν ἡγεσίαν τοῦ διαδόχου **Κωνσταντίνου** ἀπέπλυνον τὴν ἦτταν τοῦ 1897 ἐν Θεσσαλίᾳ. Μὲ ἀκράτητον ἐνθουσιασμόν ἐπετίθεντο καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Ἐλασσώνα, τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου, τὰ Σέρβια, τὴν Κοζάνην καὶ τὴν Βέροιαν. Τέλος ἔπειτα ἀπὸ πεισματώδη μάχην κατελήφθησαν τὰ Γιαννιτσὰ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὠδήγει τὰ νικηφόρα στρατεύματά του κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης.

Κατόπιν συμφωνίας ὅμως ἡ πόλις παρεδόθη ἀμαχητὶ καὶ τὴν 26ην Ὀκτωβρίου ὁ δαφνοστεφῆς διάδοχος εἰσήρχετο μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Ἀναλόγους ἐπιτυχίας ἐσημείωνον καὶ οἱ σύμμαχοι Σέρβοι καὶ Βούλγαροι. Τὴν 27ην Ὀκτωβρίου τμημα Βουλγαρικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Θεοδωρῶφ ἐζήτησε νὰ ἀναπαυθῆ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Τοῦτο ἐδέχθη ὁ διάδοχος ἀπὸ λεπτότητα πρὸς τοὺς συμμάχους, οἱ σκοποὶ ὅμως τῶν βουλγάρων ἦσαν ἄλλοι : Ἐζήτησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην διὰ νὰ ἐγείρουν ἀξιώσεις κατόπιν ἐπὶ τῆς πόλεως.

Μία ἄλλη φάσις τοῦ βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου ἦτο καὶ ὁ κατὰ θάλασσαν ἀγὼν. Ἐξ ὄλων τῶν συμμάχων μόνον ἡ Ἑλλάς εἶχεν στόλον. Οὗτος μὲ ἀρχηγὸν τὸν Παῦλον Κουντουριώτην ἀπέκλεισε τὸν τουρκικὸν εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἐπεχείρησε ὅμως δύο φορές νὰ ἐξέλθῃ. Τότε ἔγιναν αἱ ναυμαχίαι τῆς 8ης Δεκεμβρίου 1912 καὶ τῆς 5ης Ἰανουαρίου 1913, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ τουρκικὸς ἔπαθε μεγάλας καταστροφάς, ἐνῶ ὁ θρυλικὸς «**Ἀβέρωφ**» ἐκαλύφθη μὲ δάφνας δόξης.

Ἐνῶ ἐγίνοντο ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἠλευθερώνετο ἡ χώρα, ἄλλο τμημα ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἠλευθέρωνε τὴν Ἠπειρὸν καὶ ἐπροχώρει πρὸς τὰ Ἰωάννινα.

Ἐν τῷ μεταξῷ ἐτελείωσαν αἱ ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἔσπευσε νὰ βοηθήσῃ τὸν στρατὸν τῆς Ἠπειροῦ. Μὲ τὴν ἀπαράμιλλον στρατηγικὴν του τέχνην κατέλαβε τὸ ὄχυρόν **Μπιζάνι** καὶ τὰ **Ἰωάννινα** καὶ τέλος ἠλευθέρωσε τὴν Ἠπειρὸν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Αἷτια καὶ ἀφορμαὶ τοῦ βαλκανοτουρκικοῦ πολέ-

μου. 2. Τὰ κατορθώματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. 3. Τὰ κατορθώματα τοῦ στόλου. 4. Πληροφορίαι καὶ ἀνακοινώσεις διὰ τὸν ἔνδοξον διάδοχον Κωνσταντῖνον. 5. Τὸ Μπιζάνι, τὰ Ἰωάννινα, Ἐλασσών, Γιαννιτσὰ κτλ. (Γεωγραφικά, Ἱστορικά). 6. Ἄσματα. 7. Οἱ ἔθνικοὶ πόθοι, ἑλληνικὰ ὄνειρα καὶ ἔθνικὰ ἰδανικά. 8. Ἐλεύθεραι ἐργασίαι ἐπὶ τῶν ἐνδόξων πολέμων. 9. Εἰκόνες, λευκώματα κτλ.

δ' Ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου καὶ ἡ δολοφονία τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'.

Ἐπειτα ἀπὸ τὰς νίκας τῶν συμμάχων ἡ Τουρκίας ὑπέγραψε ἀνακωχὴν εἰς τὴν Καλλιπόλιν καὶ ἔπειτα συνθήκην εἰς τὸ Λονδίνον τὴν 17ην Μαΐου 1913.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Α'.

Διὰ τῆς συνθήκης αὐτῆς παρεχώρει εἰς τοὺς συμμάχους τὴν Ἠπειρον, Μακεδονίαν καὶ μέρος τῆς Θράκης. Αἱ νῆσοι ἐξ ἄλλου τοῦ Αἰγαίου ἐδόθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ Κρήτη ἠνώθη πλέον ὀριστικῶς καὶ ἀπετέλεσε χώραν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἔγινε καὶ ἓν θλιβερώτατον γεγονός. Ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ἐπανηγύριζε τὰς νίκας τῆς, κάποιος μισαρὸς Ἕλληνας, ὁ Γεώργιος Σχοινᾶς, ὄργανον πιθανῶς τῶν Βουλγάρων, ἐδολοφόνησεν ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸν βασιλέα Γεώργιον. Εἰς τὸν θρόνον τότε ἀνῆλθεν ὁ διάδοχος *Κωνσταντῖνος*.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Πληροφοριαί διὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἐθνομάρτυρος βασιλέως. 2. Διηγήματα, ποιήματα, εἰκόνες τῆς ἐποχῆς. 3. Σκέψεις, κρίσεις, ἀνακοινώσεις.

3. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Β'

α' Ὁ Συμαχικὸς πόλεμος

Ἀφοῦ ἐτελείωσεν ὁ βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος, οἱ σύμμαχοι ἤρχισαν νὰ μαλῶνουν κατὰ τὴν διανομήν.

Ἡ Βουλγαρία προέβαλεν μεγάλας ἀξιώσεις καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν, τὰ ὁποῖα κατέλαβον οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σέρβοι.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος Β'.

Τοῦτο ὁμως δὲν τὸ ἐδέχθησαν οἱ ἀδικούμενοι καὶ ἤρχισε νέος πόλεμος τῶν συμμάχων, Ἑλλήνων καὶ Σέρβων ἐναντίον τῶν Βουλγάρων.

Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὠδήγησε πάλιν τὸν ἑνδοξόν στρατόν του εἰς νέους θριάμβους καὶ προσεκόμισε νέας δάφνας εἰς τὸν θρόνον του.

Κατόπιν σκληρῶν μαχῶν ἐκυρίευσεν τὸ Κιλίκι, τὸν Λαχανᾶν, τὴν Δοϊράνην, τὸ Πετρίτσι, τὴν Νέαν Τζουμαγιάν καὶ ἠλευθέρωσεν τὰς Σέρρας, Δράμαν, Καβάλλαν καὶ ὅλην τὴν Μακεδονίαν.

Ἐξ ἄλλου καὶ οἱ Σέρβοι εἶχον ἐπιτυχίας καὶ τότε οἱ Βούλγαροι ἐζήτησαν εἰρήνην. Τέλος τὴν 17ην Ἰουλίου

1912 ύπεγράφη εις τὸ Βουκουρέστιον ἡ *συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου*. Κατὰ τὴν συνθήκην αὐτὴν ἡ Ρουμανία ἔλαβε τὴν Δοβρουτσάν, ἡ Σερβία τὰ μέρη τῆς Βορείου Μακεδονίας καὶ ἡ Ἑλλάς τὴν Ἠπειρον, Δυτικὴν, Κεντρικὴν καὶ Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν μέχρι τοῦ Ἐβρου καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Ἔτσι ἡ Ἑλλάς ἐμεγάλωσε καὶ ὁ ἔνδοξος στρατηλάτης Κωνσταντῖνος τὴν ἔκαμε, ὅπως τὴν ὠνειρεύθη: «*Σεβαστὴν εἰς τοὺς φίλους τῆς καὶ τρομερὰν εἰς τοὺς ἐχθρούς τῆς*».

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Πληροφορίαι διὰ τὸν ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον. 2. Αἱ βαρβαρότητες τῶν Βουλγάρων. Σφαγαὶ ὑπ' αὐτῶν. Ἡσφαγὴ τοῦ Δοξάτου. 3. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος (πληροφορίαι—ἀνακοινώσεις). 4. Γεωγραφικὰ—ἱστορικὰ: Κιλίκις, Λαχανᾶς, Δοϊράνη, Τζουμαγιά. 5. Ποιήματα, διηγήματα, ἄσματα, εἰκόνες κτλ. κτλ.

β' Ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος

Εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπῆρχε μέγας ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν Μεγάλων δυνάμεων, διότι εἶχον αἱ χῶραι των διαφορετικὰ συμφέροντα. Ἔτσι ἐμοιράσθησαν εἰς δύο στρατόπεδα καὶ ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται πρὸς πόλεμον.

Ὅλοι ἐζήτουν ἀφορμὴν πολέμου. Ἡ ἀφορμὴ αὕτη δὲν ἤργησε νὰ παρουσιασθῇ. Τὴν 15ην Ἰουλίου 1914, ἐνῶ ὁ διάδοχος τῆς Αὐστρίας εὕρισκετο εἰς Σεράγιεβον, ἐδόλοφονήθη ὑπὸ Σέρβων ἐπαναστατῶν καὶ ἡ Αὐστρία ἐκήρυξε τότε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας.

Ὁ πόλεμος ἤρχισεν, ἀλλὰ δὲν περιορίσθη εἰς τὰ δύο αὐτὰ κράτη. Ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἔγινεν εὐρωπαϊκός. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἔλαβε μέρος ἡ Ἰαπωνία καὶ ἡ Ἀμερική καὶ ἔτσι ἔγινε *παγκόσμιος*.

Οἱ ἀντίπαλοι στρατοὶ ἦσαν ἰσχυροί. Ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ἦτο ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία, ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲ οἱ δυτικοὶ σύμμαχοι Γαλλία, Ἀγγλία καὶ κατόπιν ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἀμερική. Τεράστια ποσὰ ἐξωδεδύθησαν, ἄφθονο αἷμα ἐχύθη καὶ ἀνυπολόγιστοι καταστροφαὶ ἐπεσωρεύθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου τούτου ἡ Ἑλλάς ἐμεγαλοδεδεῖται. Κατόπιν ὅμως ἔλαβε τὸ μέρος τῶν συμμάχων.

Οἱ σύμμαχοι ὅμως ὑποπεύοντο τὸν Κωνσταντῖνον ὡς φίλον τῶν Γερμανῶν, τὸν ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔκαμαν βασιλεῖα τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Ἀλέξανδρον.

Ο παγκόσμιος πόλεμος διήρκεσε 4 ἔτη. Ἡ Γερμανία καὶ οἱ σύμμαχοί της ἠττήθησαν, ἡ δὲ Ἑλλάς ἔλαβε διὰ τῆς *συνθήκης τῶν Σεβρῶν* ὀλόκληρον τὴν Θράκην πλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μέγα τμήμα τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἀφοῦ ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγινε δημοψήφισμα καὶ ἔφερε πάλιν εἰς τὸν θρόνον τὸν στρατηλάτην βασιλέα Κωνσταντῖνον.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος. Θάνατος αὐτοῦ. 2. Αἷτια καὶ ἀφορμαὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. 3. Πληροφορίαι διὰ τὸν πόλεμον αὐτόν. 4. Ἀπορίαι καὶ λύσεις αὐτῶν. 5. Περιγραφαί. 6. Ἀποτελέσματα. 7. Κράτη. 8. Πρόσωπα, εἰκόνες κτλ.

γ' Ἡ μικρασιατικὴ καταστροφὴ

Μετὰ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀπεβίβασθησαν καὶ κατέλαβον τοὺς νομοὺς Σμύρνης καὶ Ἀϊδινίου.

Οἱ Τούρκοι ὅμως μὲ τὸν ἀρχηγόν των *Κεμάλ πασᾶν* δὲν ἀνεγνώριζον τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐξηκολούθουν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Πρωτεύουσάν του ὁ Μουσταφᾶ Κεμάλ εἶχε τὴν Ἄγκυραν. Διωργάνωσε στρατὸν λοιπὸν καὶ ἤθελε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Οἱ Ἕλληνες ἐπροχώρησαν νικηταὶ μέχρι τῆς Ἀγκύρας. Ἐγκατελείφθησαν ὅμως ὑπὸ τῶν συμμάχων καὶ οἱ Τούρκοι ἐξαπέλυσαν μεγάλην ἐπίθεσιν περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου 1922.

Τέλος οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Μαζὶ μὲ τὸν στρατὸν ἔφυγαν καὶ πολλοὶ Ἕλληνες τῆς χώρας, οἱ ὅποιοι ἐγκατεστάθησαν ὡς πρόσφυγες εἰς τὴν ἐλευθέραν πατρίδα.

Μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ καὶ νὰ φύγῃ εἰς τὴν ξένην, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Βασιλεὺς δὲ τῆς Ἑλλάδος ἐγένεν ὁ πρωτότοκος υἱὸς του *Γεώργιος Β΄*.

Κατόπιν ἐγινεν ἡ συνθήκη τῆς Λωζάννης. Δι' αὐτῆς ἡ Ἑλλάς παρεχώρησε εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν ἀνατολικὴν Θράκην καὶ ἐγένεν ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν. Κατ' αὐτὴν οἱ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι εὗρισκοντο εἰς τὴν Τουρκίαν, ἤλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ Τούρκοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Ἑλλάδα μετέβησαν εἰς τὴν Τουρκίαν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ: 1. Μικρασιατική καταστροφή (πληροφορία). 2. Ἐνικήθη ἡ Ἑλλάς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἢ ὄχι; Δικαιολογήσατε τὴν γνώμην σας.

4. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ Β΄

α' Τὰ μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν

Μετὰ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν ἐγένεον ἐπαναστασις στὴν Ἑλλάδα. Οἱ πολιτικοὶ Γούναρης, Μπαλτατζῆς, Θεοτόκης, Στράτος, Πρωτοπαπαδάκης καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος Χατζηανέστης κατεδικάσθησαν ὑπὸ στρατοδικείου εἰς θάνατον, ὁ δὲ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῇ.

Ἐγένετο τότε δημοκρατία εἰς τὴν Ἑλλάδα, οὐσιαστικῶς ὁμῶς ἐκυβέρνησε ὁ Ἑλ. Βενιζέλος. Αἱ ἐπαναστάσεις διεδέχοντο ἢ μία τὴν ἄλλην, ὁ λαὸς δὲ τέλος ἐβαρύνθη καὶ ἐζήτησε διὰ δημοψηφίσματος τοῦ 1936 τὸν βασιλέα του.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἐπανῆλθεν εἰς τὸν θρόνον του. Εὐρεθεὶς πρὸ τῆς διαλελυμένης Ἑλλάδος ἀνέθεσε τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας εἰς τὸν Ἰωάννην Μεταξά, ὅστις ἐκυβέρνησε μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπισυμβάντος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἑλληνοἰταλικοῦ πολέμου.

β' Δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος

Τὸ ἔτος 1939 ἐκυβέρνων τὴν μὲν Γερμανίαν ὁ Χίτλερ, τὴν δὲ Ἰταλίαν ὁ Μουσσολίνι.

Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ἤθελε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ *πανγερμανικὸν ὄνειρον* καὶ ἤρχισε νὰ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν γειτόνων του. Αἱ χώραι κατελαμβάνοντο ὑπὸ τῶν γερμανῶν ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης. Τέλος ἐστράφη πρὸς δυσμὰς καὶ ἐντὸς ἐλαχίστων ἡμερῶν κατέλαβε τὸ Βέλγιον, τὴν Ὀλλανδίαν καὶ τὴν Γαλλίαν.

Τότε εὐρε συνοδοιπόρον τὴν Ἰταλίαν τοῦ Μουσσολίνι καὶ τὴν Ἰαπωνίαν.

Ὁ Μουσσολίνι ἐπληξε τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Χίτλερ τὴν κατέλαβε. Ἐπειτα ὁ τελευταῖος ἐστράφη κατὰ τῆς Ρωσίας.

Ἡ Ἀγγλία ἐπολέμει κατ' ἀρχὰς μόνη μετὰ τὴν μικρὰν συνοδοιπόρον τῆς Ἑλλάδα. Κατωρθώθη ὁμῶς μετὰ τὴν ἀντίστασιν τῆς Ρωσίας καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὸν πόλεμον νὰ καταβληθῇ ἡ Γερμανία καὶ νὰ διαμελισθῇ.

Ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ὁ Χίτλερ ἠτύκτονησε, οἱ ἄλλοι

δὲ συνελήφθησαν, κατεδικάσθησαν εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον καὶ ἐξετελέσθησαν τὴν νύκτα πρὸς τὴν 16ην Ὀκτωβρίου 1946.

Εἰς τὴν ἄπω ἀνατολὴν κατεβλήθη ἐξ ἄλλου καὶ ἡ σύμμαχος τοῦ ἄξονος Ἰαπωνία καὶ ἔτσι ἔληξε ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος.

Ἦδη οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἠνωμένων Ἐθνῶν συνήλθον καὶ συνεδριάζουν διὰ τὰς τελικὰς συνθήκας εἰρήνης μετὰ τῆς Γερμανίας, Ἰταλίας καὶ τῶν δορυφόρων των καὶ προσπαθοῦν νὰ λύσουν τὰ μεγάλα προβλήματα, τὰ ὁποῖα ὀρθώνονται ἔμπροσθέν των.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ : 1. Αἱ ἀντίπαλοι δυνάμεις. 2. Τί ἦτο ὁ Ἄξων ; 3. Τί ἦτο τὸ τρίγωνον Βερολίνου—Ρώμης—Τόκιο ; 4. Καταληφθεῖσαι χώραι. 5. Ποῖοι ἦσαν οἱ δορυφόροι τοῦ Ἄξονος ; 6. Ἀπώλεια καὶ καταστροφαι ἐκ τοῦ πολέμου. 7. Νέα ὄπλα. 8. Μεγάλοι ἄνδρες τοῦ πολέμου τούτου. 9. Λεπτομέρειαι τοῦ πολέμου.

γ' Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον

Ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος εἶχεν ἐκραγῆ τὸ 1939 καὶ ἡ Ἑλλάς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ βασιλέως της ἐπεδίεδετο εἰς τὰ εἰρηνικὰ ἔργα μὲ ἀπόφασιν νὰ μὴ ἀναμιχθῆ εἰς τὸν πόλεμον.

Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ 1940 ὁ δικτάτωρ τῆς Ἰταλίας Μουσσολίνι ἤρχισε τὰς προκλήσεις καὶ ἐζήτηι ἀφορμὰς νὰ ἐπιτιθῆ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Οὕτω Ἰταλικὸν ὑποβρύχιον ἐτορπίλισε κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Μεγαλόχαρης τῆς Τήνου τὸ εὐδρομόν μας «**Ἑλλη**» εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου.

Καίτοι ἐγνώριζε τοὺς βεβήλους ἢ κυβέρνησις, προσεποιήθη, ὅτι δὲν τοὺς ἐγνώριζεν. Αἱ προκλήσεις ὅμως συνεχίζοντο καὶ ὁ πόλεμος ἐφαίνετο ἀναπόφευκτος. Ἐν τούτοις ὅμως καὶ πάλιν ἡ Ἑλλάς δὲν ἐκίνητοποίησε τὰ στρατεύματά της πρὸς τὰ σύνορα δι' εὐνοήτους λόγους.

Ὅμως ὁ Μουσσολίνι ὠρέγετο τὴν ὠραίαν χώραν μας. Οὕτω τὴν νύκτα πρὸς τὴν 28ην Ὀκτωβρίου κατόπιν ἐντολῆς του ὁ Ἰταλὸς προσβευτῆς ἐξύπνησε τὸν πρόεδρον τῆς κυβερνήσεως καὶ ἐζήτησε βάσεις καὶ εἴσοδον τῶν ἰταλικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Ἑλλάδα.

—ΟΧΙ ! Ἀπήντησεν ἐντόνως ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς. ΟΧΙ ! ἀπήντησεν καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαός. Τὸ «Μολὼν λαβέ» ἐπαναλαμβάνεται. Ὁ πόλεμος κηρύσσεται. Αἱ σειρήνες ἤχου.

Ἐεροπλάνα ἐχθρικά ἐμφανίζονται εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς αἰθέρας. Οἱ Ἴταλοι εἰσέρχονται εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος.

Ὁ ἥρωϊκὸς ἑλληνικὸς στρατὸς ξεκινᾷ πρὸς νέας δάφνας. Σπεύδει νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν πατρίδα του. Τὸ μεγάλο ὄχι τὸν ἠλεκτρίζει. Δὲν θὰ περάσῃ ὁ ἐχθρὸς. Ἡ Ἑλλὰς θὰ ζήσῃ.

Ὅρμα εἰς τὴν Πίνδον. Ἀνεβαίνει τὰς ἀποκρήμους πτυχώσεις της. Γελοιοποιεῖ τὸν ἐχθρόν. Τὸν καταδιώκει πέραν τῶν Ἑλληνικῶν συνόρων. Καταλαμβάνει τὴν Κορυτσάν, τὸ Ἀργυρόκαστρον, τὴν Χειμάραν. Ὁ χειμὼν εἶναι σκληρὸς, δυσπρόσιτα τὰ ἀλβανικὰ ὄρη. Ἐν τούτοις μὲ τὸν ἥρωισμόν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν καὶ τὴν πίστιν πρὸς τὰ αἰώνια ἑλληνικὰ ἰδεώδη γράφει τὸ νεώτερον ἔπος μας τὸ *Ἀλβανικὸν ἔπος*.

Ἀρχίζει ἡ ἑαρινὴ ἐπίθεσις τοῦ Μουσσολίνι. Συντρίβεται καὶ αὕτη. Ὁ ἐχθρὸς ἀπαγοητεύεται. Ἀλλὰ τὴν 21ν Ἀπριλίου 1941 ἐπιτίθεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὁ Χίτλερ μὲ τὰς ὀρδὰς του. Τὸ ὄχι καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐπικαὶ σελίδες γράφονται εἰς τὰ ὄχυρά τῆς Μακεδονίας μας. Τέλος ἡ ἀντίστασις τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος κάμπτεται πρὸ τῆς δυνάμεως δύο αὐτοκρατοριῶν καὶ ἡ ἠπειρωτικὴ Ἑλλὰς καταλαμβάνεται. Ὁ βασιλεὺς μας μὲ ὑπολείματα στρατοῦ καὶ στόλου συνεχίζει τὸν ἀγῶνα εἰς τὴν Κρήτην καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν αὐτῆς διοργανῶναι στρατὸν εἰς ξένον ἔδαφος καὶ πολεμᾷ διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος.

Εἰς τὴν ξένην ὁ στρατὸς μας ὑπὸ τὴν λαμπρὰν καὶ φωτεινὴν πνοὴν τοῦ βασιλέως μας σημειῶναι νέους θριάμβους εἰς τὸ Ἑλ Ἀλαμείν καὶ εἰς τὸ Ρίμινι. Εἰς τὴν ὑπόδουλον ὁμως πατρίδα τρεῖς κατακτηταὶ πλέον ὀργιάζουν : οἱ Γερμανοί, οἱ νικημένοι Ἴταλοι καὶ οἱ θρασύδειλοι Βούλγαροι. Οἱ τελευταῖοι ἰδίως, ἀπόγονοι τοῦ Κρούμου καὶ τοῦ Σαμουήλ, εἰσηλθόντες εἰς τὴν Μακεδονίαν μας, ἐλεηλάτησαν, ἐπυρπόλησαν, ἐφόνευσαν, κατέστρεψαν καὶ ἠρήμωσαν τὸν τόπον.

Ἄλλ' ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἐκάμφθη. Ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας ἐπλησίαζε. Τὸ μέγα γερμανικὸν συγκρότημα κατέρρευσε ὑπὸ τὰ πλήγματα τῶν συμμάχων. Ἡ ἡμέρα τῆς νίκης ἦλθε φωτεινὴ καὶ ἐορτάσθη. Ἡ Ἑλλὰς ἠλευθερώθη. Ὁ πόλεμος ἐτελείωσε.

Παρουσιάσθη ὁμως ὀξὺ τὸ ἐσωτερικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος. Ἐμφύλιοι πόλεμοι ἤρχισαν καὶ τέλος ἐγίναν αἱ ἐκλογαὶ τῆς 31ης Μαρτίου 1946, αἱ ὁποῖαι ἀνέδειξαν λαοπρόβλητον Κυβέρνησιν. Τέλος δὲ διὰ τὴν 1ην Σεπτεμβρίου

έκλήθη ὁ λαός νά ἀποφανθῆ ἐπὶ τοῦ πολιτειακοῦ ζητήματος καί διὰ τοῦ πανηγυρικοῦ ἀποτελέσματος τοῦ ἐκλήθη ὁ βασιλεὺς νά ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν χώραν του.

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ μετὰ βραχύβιον βασιλείαν ἀπέθανεν τὴν 1ην Ἀπριλίου 1947. Τὴν ἴδιαν ἡμέραν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ βασιλεὺς *Παῦλος ὁ Α΄*.

Ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν του δὲ ἄς εὐχηθῶμεν ὅλοι οἱ Ἕλληνες νά εὐδωθοῦν οἱ Ἐθνικοὶ μας πόθοι καί νά γνωρίσῃ ἡ Ἑλλάς νέας ἡμέρας δόξης καὶ νέους θριάμβους εἰς τὰ πεδία τῆς ἀνασυγκροτήσεως, τῆς τέχνης, τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ τοῦ πολέμου ἐὰν ἡ ἀνάγκη τὸ καλέσῃ!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἡ προεπαναστατικὴ περίοδος

	Σελίς
1. Ἡ Εὐρώπη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως α'. Ἐκτασίς τοῦ τουρκικοῦ κράτους. β'. Τὸ κράτος τῆς Ἑνετίας. γ'. Ἡ Ρωσία. δ'. Ἄλλα τινὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη.	5
2. Ἡ τουρκοκρατία εἰς τὴν Ἑλλάδα α'. Δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων. β'. Ἐξιολαμισμός τῶν Ἑλλήνων. γ'. Ἐκπατρισμός τῶν Ἑλλήνων.	9
3. Ὁργάνωσις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ α'. Θρησκευτικὰ προνόμια. β'. Πολιτικὰ προνόμια. γ'. Οἱ Φαναριῶται. δ'. Ὁργάνωσις τῶν πεζικῶν δυνάμεων. ε'. Μανιᾶται, Σουλιῶται καὶ Σφακιανοί. στ'. Ὁργάνω- σις τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῶν Ἑλλήνων.	13
4. Ἡ παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας α'. Ἡ παιδεία ὑπὸ διωγμόν. β'. Τὰ κρυφὰ σχολεῖα. γ'. Τὰ πρῶτα ἐπίσημα σχολεῖα. δ'. Διδάσκαλοι τοῦ γέ- νους. ε'. Ἀδαμάντιος Κοραΐς.	28
5. Ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων α'. Τοπικὰ ἔνοπλα κινήματα. β'. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770. γ'. Τὸ κίνημα τοῦ 1778 καὶ ὁ Κατσώνης.	33
6. Προπαρασκευὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως α'. Γαλλικὴ ἐπανάστασις, β'. Ρήγας Φεραῖος. γ'. Τὸ Σοῦλι καὶ οἱ Σουλιῶται. δ'. Ἀλῆ πασᾶς. ε'. Πρῶτος πόλεμος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου. στ'. Δεύτε- ρος πόλεμος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. ζ'. Λάμπρος καὶ Φῶτος Τζαβέλλας. η'. Τρίτος πόλεμος τοῦ Ἀλῆ κατὰ τοῦ Σου- λίου. θ'. Ἡ προδοσία τοῦ Σουλίου. ι'. Ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγ- γου, ια'. Θάνατος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. ιβ'. Φιλικὴ ἑταιρεία.	36

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις

I. Πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως (1821)

	Σελ.
1. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν	51
α'. Κήρυξις τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου. β'. Ἀποτυχία τῆς ἐπαναστάσεως.	
2. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον	55
3. Ὀργὴ καὶ ἐκδίκησις τῶν Τούρκων	58
α'. Μέτρα τῶν Τούρκων. β'. Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πα- τριάρχου.	
4. Νίκαι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Πελοπόννησον	60
α'. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. β'. Τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη. γ'. Μάχη τοῦ Βαλτετσίου. δ'. Ἡ μάχη εἰς τὰ Βέρβαινα καὶ Δολιανά. ε'. Ἀλωσις τῆς Τριπό- λεως. στ'. Πρῶτη ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων.	
5. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα	67
α'. Ἐναρξις τῆς ἐπαναστάσεως. β'. Ἀθανάσιος Διάκος. γ'. Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας. δ'. Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτσος. ε'. Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς. στ'. Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν.	
6. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα	74
7. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν καὶ Κρήτην	74
8. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὰς νήσους	75

II. Τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως (1822)

1. Ὁ ἀγὼν κατὰ θάλασσαν	78
α'. Πρῶτα κατορθώματα τοῦ Μιαούλη. β'. Καταστρο- φὴ τῆς Χίου. γ'. Πυρπόλησις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ Κανάρη.	
2. Νέοι ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἡ μάχη τοῦ Πέτα	82
3. Πρῶτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	83
4. Ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ καταστροφὴ αὐτοῦ	84
α'. Ὁ Δράμαλης εἰς τὴν Πελοπόννησον. β'. Καταστρο- φὴ τοῦ Δράμαλη.	

III. Τρίτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως (1823)

1. Μάρκος Μπότσαρης καὶ θάνατος αὐτοῦ	86
---	----

	Σελ.
2. Ὁ φιλελληνισμὸς ἐν Εὐρώπῃ καὶ ὁ λόρδος Βύρων	88
α'. Ἡ δημιουργία τοῦ φιλελληνισμοῦ, β'. Λόρδος Βύρων.	
3. Ἐμφύλιοι πόλεμοι	91

VI. Τέταρτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως 1824

. Ὁ σουλτάνος καὶ οἱ Αἰγύπτιοι	92
2. Καταστροφή Κρήτης καὶ Κάσου	92
3. Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν	93
4. Ἡ μεγάλη ναυμαχία τοῦ Γέροντα	94

V. Πέμπτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως (1825)

1. Ὁ Ἴμπραῆμ εἰς τὴν Πελοπόννησον	95
α'. Μάχη εἰς τὸ Κρεμμύδι καὶ ἄλωσις τῆς Σφακτηρίας.	
β'. Μάχη εἰς τὸ Μανιάκι καὶ θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα.	
γ'. Ἐπιδρομαὶ τοῦ Ἴμπραῆμ εἰς τὴν Πελοπόννησον.	
2. Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	98

VI. Ἑκτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως (1826)

1. Ἡρωϊκὴ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου	99
2. Νέα ἐρήμωσις τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τοῦ Ἴμπραῆμ	100
3. Ἐκστρατεία τοῦ Κιουταχῆ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν	101
4. Ἀγῶνες τοῦ Καραϊσκάκη κατὰ τοῦ Κιουταχῆ	102
α'. Ὁ Καραϊσκάκης ἀρχιστράτηγος. β'. Ἡ μάχη παρὰ τὸ Χαϊδάρι. γ'. Ἡ μάχη τῆς Ἀραχῶβης.	

VII. Ἑβδομον, ὄγδοον καὶ ἕνατον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως (1827—1829)

1. Νεοὶ ἀγῶνες τοῦ Καραϊσκάκη	104
α'. Νίκη τῶν Ἑλλήνων εἰς Κερατσίνιον. β'. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη.	
2. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου	106
3. Ὁ Καποδίστριας εἰς τὴν Ἑλλάδα	107
α'. Ἔργα τοῦ Καποδιστρίου. β'. Δολοφονία τοῦ Καποδιστρίου.	

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι

1. Ἡ βασιλεία τοῦ Ὀθωνος	109
------------------------------------	-----

	Σελ.
2. 'Η βασιλεία Γεωργίου τοῦ Α'	111
α'. 'Η β' ἔθνη συνέλευσις καὶ ὁ νέος βασιλεύς. β'. Κρητικαὶ ἐπαναστάσεις. γ'. Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος. δ'. 'Η συνθήκη τοῦ Λονδίνου καὶ ἡ δολοφονία τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'.	
3. 'Η βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου ΙΒ'	115
α'. 'Ο συμμαχικὸς πόλεμος. β'. 'Ο Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. γ'. 'Η μικρασιατικὴ καταστροφή.	
4. 'Η βασιλεία Γεωργίου τοῦ Β'	119
α'. Τὰ μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν. β'. Δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος. γ'. 'Η Ἑλλάς κατὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον.	

0020561209

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ι. ΣΙΔΕΡΗ-ΑΘΗΝΑΙ
ΤΑ ΝΕΑ
ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Α'. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

ΔΗΜ. ΔΟΥΚΑ — Β. ΦΩΤΕΙΝΟΥ

1. Παλαιά Διαθήκη για την Γ'. τάξη
2. Καινή Διαθήκη για την Δ'. τάξη
3. 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία για την Ε'. τάξη
4. Δεικνουργική — Κατήχηση για την Στ'. τάξη
5. Εὐαγγέλια — ΔΗΜ. ΔΟΥΚΑ

Β'. ΓΛΩΣΣΙΚΑ

ΙΩΑΝ. ΑΛΓΟΥ

1. Γραμματική καθαρευούσης
Α. ΔΟΥΚΑ — Θ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ
1. Γραμματική Δημοτικῆς (Νέα)

ΔΗΜ. ΔΟΥΚΑ — Θ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

1. Προϊκὴ 'Ελλάδα για την Γ'. τάξη
  2. Αρχαία 'Ελλάδα για την Δ'. τάξη
  3. Βυζαντινὴ 'Ελλάδα για την Ε'. τάξη
  4. Νέα 'Ελλάδα για την Στ'. τάξη
- ΚΩΝΣΤ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
1. Μυθικοί χρόνοι για την Γ. τάξη
  2. 'Ιστορ. Αρχαίας 'Ελλάδος για την Δ'. τάξη
  3. 'Ιστορ. Βυζαντινῆς Ἀυτοκρατορίας για την Ε'. τάξη
  4. 'Ιστορ. τοῦ Νεωτέρ. Ἑλληνισμοῦ για την Στ'. τάξη

Δ'. ΦΥΣΙΚΑ

ΔΗΜ. ΔΟΥΚΑ

1. Φυσ. 'Ιστορία για την Γ'. τάξη
2. Φυσ. 'Ιστορία για την Δ'. τάξη
3. Φυσ. 'Ιστορία για την Ε'. τάξη
4. Φυσ. 'Ιστορία για την Στ'. τάξη
5. Φυσ. Πειραματικὴ — Χημεία για την Ε'. τάξη
6. Φυσ. Πειραματικὴ — Χημεία για την Στ'. τάξη

Ε'. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΙ

ΘΕΟΔ. Α. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

1. Γεωγραφία τῆς 'Ελλάδας για την Γ'. καὶ Δ'. τάξη
2. Γεωγραφία τῶν Ἠπείρων για την Ε'. τάξη
3. Γεωγραφία τῆς Εὐρώπης για την Στ'. τάξη

ΣΤ'. ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

ΓΕΩΡΓ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ — ΝΙΚ. ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗ

1. Ἀριθμητικὴ καὶ Προβλήματα για την Γ'. τάξη
2. Ἀριθμητικὴ καὶ Προβλήματα για την Δ'. τάξη
3. Ἀριθμητικὴ καὶ Προβλήματα για την Ε'. τάξη
4. Ἀριθμητικὴ καὶ Προβλήματα για την Στ'. τάξη
5. Γεωμετρία για την Ε'. καὶ Στ'. τάξη